

Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus	2
1.1. Sisukokkuvõte.....	2
1.2. Eelnõu ettevalmistaja.....	2
1.3. Märkused.....	3
2. Eelnõu eesmärk.....	3
2.1. Seaduse eelnõu algatamise vajalikkus ja eesmärk	3
3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs	6
1. peatükk: Üldsätted	6
2. peatükk. Põhimõtted	9
3. peatükk. Kliimaeesmärgid	13
4. peatükk. Kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise aruandlus, seire ja prognooside koostamine.....	34
5. peatükk. Rakendussätted	37
4. Eelnõu terminoloogia	38
5. Eelnõu vastavus rahvusvahelisele ja Euroopa Liidu õigusele	39
6. Seaduse mõju	40
8. Seaduse jõustumine	51
9. Eelnõu kooskõlastamine	51

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Kliimakindla majanduse seaduses (edaspidi *KKMS*) **seatakse kasvuhoonegaaside heitkoguste ja kliimamuutustega kohanemise eesmärgid**. Seaduses seatavad kasvuhoonegaaside heitkoguste heite piirid sektorite ja perioodide kaupa annavad selguse kliimaneutraalsuseni jõudmise liikumissuunas aastaks 2050. Kliimakindla majanduse seadus loob seejuures riigisisese õigusliku aluse Euroopa Liidu (edaspidi ka *EL*) kliimapoliitikat käsitlevates õigusaktides sätestatud kohustuste täitmiseks, et otsustada sobivaim viis üldeesmärkideni jõudmiseks. **Seaduse väljatöötamisel on otsitud tasakaalu erinevate põhiseaduslike väärtuste vahel, kuivõrd ühelgi põhiõigusel, huvil ega eesmärgil ei ole automaatset esikohta teiste ees. See tähendab, et kliimakindla majanduse seaduse põhimõtete rakendamisel tuleb kaaluda ka teisi huvisid ja eesmärke, sh riigikaitset.**

Eelnõukohase seadusega defineeritakse kliimaga seotud mõisted ja sätestatakse nii üldised kui ka sektorite kliimaeesmärgid ning põhimõtted, mis toetavad kasvuhoonegaaside heite vähendamist ja kliimamuutuste mõjuga kohanemist.

Kliimakindla majanduse seaduse kehtestamine ei too kaasa halduskoormuse kasvu ei riigiasutustele ega kohalikele omavalitsustele. Põhjuseks on see, et kliimaeesmärkide kavandamine, elluviimine ja nendega seotud aruandlus on juba praegu Eesti riigi ja kohalike omavalitsuste kohustus vastavalt Euroopa Liidu ning ÜRO kliimaraamistikust tulenevatele nõuetele. Riiklikul tasandil koostatakse juba praegu nii ÜRO kui ka ELi suunal aruandeid, mis kajastavad kliimapoliitika ja kasvuhoonegaaside heite eesmärkide täitmist.

Seadus ei lisa uusi aruandluskohustusi ega nõua täiendavaid menetlusi, vaid loob olemasolevatele tegevustele ühtse ja selge raamistikku. See aitab seniseid kohustusi paremini mõtestada ning vähendab võimalikku dubleerimist või ebamäärasust vastutuste ja rollide jaotuses. Seega on seaduse peamine mõju halduskoormuse seisukohast mitte selle kasv, vaid tegevuste ja kohustuste selgem struktureerimine.

Ka kohalikele omavalitsustele ei too seadus kaasa täiendavat koormust. Enamik omavalitsusi on juba koostanud energia- ja kliimakavade dokumendid ning neid kavasid ajakohastatakse regulaarselt. Kliimakindla majanduse seadus ei lisa omavalitsustele uusi sisulisi kohustusi, vaid annab juhised ja meetoodilise raamistiku, kuidas olemasolevaid kavasid uuendada ja ellu viia viisil, mis tagab nende kooskõla riiklike eesmärkide ja meetoodikatega.

Seadus loob seega selguse ja võrreldavuse: see aitab tagada, et eri omavalitsuste energia- ja kliimakavade eesmärgid oleksid mõõdetavad, ühtse loogikaga ning sobituksid riikliku kliimapoliitika raamistikku. See vähendab pikaajaliselt nii koormust kui ka ebatõhusust, kuna võimaldab vältida paralleelseid või vastuolulisi lähenemisi eri tasanditel.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Seaduseelnõu valmistasid ette ja seletuskirja koostasid Kliimaministeeriumi kliimaosakonna nõunikud Maris Arro (626 2986, maris.arro@kliimaministeerium.ee), Hedy Eeriksoo (605 3693, hedy.eeriksoo@kliimaministeerium.ee), Karin Radiko (626 4285, karin.radiko@kliimaministeerium.ee), Kerli Kirsimaa (626 9124, kerli.kirsimaa@kliimaministeerium.ee), Mariann Leps

(mariann.leps@kliimaministeerium.ee), Merilyn Möls (605 0096, merilyn.mols@kliimaministeerium.ee) ja juhataja Laura Remmelgas (626 2895, laura.remmelgas@kliimaministeerium.ee), rohereformi osakonna rohereformi teekaartide valdkonnajuht Maria Värton (627 2311, maria.vartton@kliimaministeerium.ee), kohalike omavalitsuste nõunik Rene Reisner (626 2855, rene.reisner@kliimaministeerium.ee), strateegia, analüüsi ja digiarengu osakonna analüütik Mati Mõtte (623 1269, mati.motte@kliimaministeerium.ee), õigusosakonna juhataja Eda Pärtel (626 2825, eda.partel@kliimaministeerium.ee) ning õigusosakonna nõunikud Triin Nymann (626 2927, triin.nymann@kliimaministeerium.ee), Annemari Vene (626 2824, annemari.vene@kliimaministeerium.ee) ja Elina Lehestik (626 2904, elina.lehestik@kliimaministeerium.ee).

Keeletoimetaja oli Justiitsministeeriumi õigusloome korralduse talitluse keeleteoimetaja Aili Sandre (aili.sandre@just.ee).

1.3. Märkused

Seaduseelnõu ei ole seotud ühegi menetluses oleva seaduse eelnõuga.

Seaduse vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthääle enamus.

2. Eelnõu eesmärk

2.1. Seaduse eelnõu algatamise vajalikkus ja eesmärk

Eelnõukohase seaduse eesmärk on tagada eri valdkondadele vajalik ettenähtavus ja selgus kliimanetraalsuse saavutamiseks aastaks 2050. Sellega panustab Eesti riik ülemaailmse keskmise temperatuuri tõusu pidurdamisse, et tagada tervise- ja heaoluvajadustele vastav keskkond nii praegustele kui ka tulevastele põlvetele.

Eesti on võtnud suuna puhta majanduse arendamisele, lähtudes arusaamast, et puhas keskkond ja tugev, konkurentsivõimeline majandus on lahutamatu seotud. Kliimakindla majanduse seadus haakub ka Euroopa Liidu puhta tööstuse kokkuleppe põhimõtetega, mille eesmärk on luua soodne regulatiivne investeerimiskeskkond puhtale tööstusele Euroopas. Kokkulepe näeb ette tugeva tööstusbaasi säilitamise, pakkudes selleks selgeid sihte ja tugimeetmeid ettevõtetele, kes investeerivad innovatsiooni, taastuvenergiasse, energiatõhususse ja vähese süsinikujalajäljega tootmisse.

Eesti kliimakindla majanduse seadus koos valdkondlike teekaartidega aitab neid põhimõtteid ellu viia riigisiselt, luues raamistiku, mis toetab tööstuse pikaajalist kliimakindlat arengut, hoides samal ajal rahvusvahelist konkurentsivõimet.

Kliimakindla majanduse seadus ei sea eesmärgiks ühegi tegevusvaldkonna või sektori sulgemist, vaid annab sektoritele selge suuna heitkoguseid vähendada ning loodusressursse kohapeal kõrgemalt vääridada.

Kliimaeesmärgid ei ole iseseisev siht, vaid üks osa laiemast strateegilisest raamistikust. Nende kõrval on samavõrd olulised ka majanduslik toimetulek ning inimeste ja ettevõtete kohanemisvõime. Seetõttu peavad kliimaeesmärgid arvestama nii konkurentsivõime kui ka majanduse kohanemisvõimega – need peavad üksteist toetama, mitte välistama.

Samuti suunab kliimakindla majanduse seadus Eestile oluliste majandusvaldkondade arengut ning sätestab eesmärgid, mis on kooskõlas naaberriikide omadega. Eesmärk on soodustada ettevõtjate suutlikkust konkureerida turgudel, kus väiksem keskkonnajälg on oluliseks eeliseks. Samuti soodustab seaduseelnõu arengut valdkondades, kus Eestil on kliimakindlamas majanduses konkurentsieelis: kliima- ja keskkonnavaldkonna digilahendused, sinimajandus, vähese heitega kütuste tootmine (nt biometaan), materjalide ringlussevõtt, ressursside efektiivsem väärindamine (puit, jäätmed jm), hea loodus- ja keskkonnaseisundiga seotud investeeringud ja ettevõtlus ning taastuvenergia tootmine.

Eesti ettevõtete edu Euroopa ja Skandinaavia turul sõltub üha enam vähese heitega ja ringmajandust edendavate tehnoloogiate kasutuselevõtust, kuna need tehnoloogiad on üha enam muutumas Euroopa majanduse ja regulatiivsete suundade keskseks osaks. Euroopa Liit on kehtestanud reeglid, mis suunavad ettevõtteid mh vähendama heitkoguseid, minimeerima jäätmeteket ja suurendama materjalide ringlussevõttu. Samas õigusruumis tegutsedes peavad Eesti ettevõtted vastama nendele nõuetele, et säilitada juurdepääs Euroopa turule.

Tarbijad ja koostööpartnerid eelistavad järjest enam keskkonnasõbralikult tegutsevaid ettevõtteid, mis järgivad keskkonnasõbralikke põhimõtteid. Eesti ettevõtted, mis investeerivad vähese heitega tehnoloogiatesse ja ringmajandusse, on atraktiivsemad nende riikide tarbijatele ja partneritele, tagades sel teel tugevama turupositsiooni ja suurendades oma konkurentsivõimet.

Ringmajanduse põhimõtete rakendamine ja vähese heitega tehnoloogiate kasutamine aitab ettevõtetel suurendada ressursitõhusust ja vähendada tootmiskulusid. Jäätmetekke vähendamine, jäätmete ringlussevõtt ning energiatõhususe suurendamine võimaldavad pikaajalist kulusäästu, mis tugevdab ettevõtete majanduslikku elujõulisust võrreldes traditsiooniliste mudelitega.

Lisaks suunavad Euroopa investeerimisfondid ning pangad oma rahastusotsuseid üha enam kestlikkuse põhimõtete järgi. Ettevõtted, mis keskenduvad vähese heitega tehnoloogiatele ja ringmajandusele, on seega atraktiivsemad kapitali kaasamisel, mis annab neile eelise innovatsiooni ja tootmise arendamisel.

Vähese heitega ja ringmajandust toetavad tehnoloogiad on Euroopas tähelepanu keskmes. Nendes valdkondades tegutsevad ettevõtted saavad osa Euroopa Liidu toetusmeetmetest, teaduskoostöövõimalustest ning rahvusvahelistest projektidest. See võimaldab neil püsida konkurentsivõimeliseks, arendada uusi tooteid ja tehnoloogiaid ning pakkuda jätkusuutlikke lahendusi.

Kliimamuutuste pidurdamiseks ehk inimtekkeliste kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks tehakse jõupingutusi nii rahvusvahelisel, ELi kui ka riiklikul tasandil. Seatakse kliimaeesmärke, koostatakse arengukavasid ja kehtestatakse õigusakte, et saavutada keskkonna- ja kliimaeesmärgid.

Kuigi Eesti kliimaeesmärgid on kokku lepitud riiklikes strateegiates ja arengukavades (nt strateegia „Eesti 2035“¹, „Kliimapolitiika põhialused aastani 2050“², „Kliimamuutustega

¹ https://valitsus.ee/sites/default/files/documents/2021-06/Eesti%202035_PUHTAND%20%C3%9CLDOSA_210512_1.pdf.

² <https://kliimaministeerium.ee/sites/default/files/documents/2023-03/310022023003%20%281%29.pdf>.

kohanemise arengukava aastani 2030³ ning „Riiklik energia- ja kliimakava“⁴) ning Euroopa Liidu eesmärgid on sätestatud EL määrustes (nt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1119⁵ (edaspidi *Euroopa kliimamäärus*), Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/857⁶ (edaspidi *jõupingutuste jagamise määrus*) ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/841⁷ ja sellele järgnenud kliimapaketi „Eesmärk 55“ tulemusena muudetud määrus (EL) 2023/839⁸ (maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse määrus), on nende eesmärkide täitmiseks ning Eestile sobivaimate lahenduste elluviimise soodustamiseks vajadus ka riigisisese regulatsiooni järele.

Õigusaktidest käsitletakse kliimat atmosfääriõhu kaitse seaduses, keskkonnamõju hindamise ja keskkonna strateegilise mõju hindamise kontekstis keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduses ning sellele viidatakse kaudsetl jätmeseaduses ning veeseaduses.

Õiguskorra stabiilsuse, süsteemsuse ja õigusselguse tagamise seisukohast on kaalutud, kas kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise valdkonda on vaja rohkem õiguslikult reguleerida või on võimalik lahendusi leida mitteregulatiivsel viisil. Lisaks on kaalutud, kas valdkonda on kõige mõistlikum reguleerida uue tervikliku seadusega või täiendada olemasolevaid õigusakte. Arutelude käigus jõuti järelduseni, et täiendavate kliimaalaste strateegiliste dokumentide koostamine või olemasolevate dokumentide uuendamine ei ole piisav. Need ei taga kliimamuutuste käsitlemist kõigi valdkondade jaoks prioriteetse teemana, ei loo piisavat sidusust valdkondade vahel ega oma õiguslikku jõudu. Seejuures sedastas Riigikohus 2023. aasta oktoobris Auvere õlithase kaasuses (3-20-771) muuhulgas, et „PS §-dest 5 ja 53 tuleneva kasvuhoonegaaside heite piiramise kohustuse olulised küsimused peab PS § 3 lg 1 järgi parima kättesaadava teadusinfo ja Eesti rahvusvaheliste kohustuste põhjal otsustama seadusandja“ (p 48).

Selgitamaks kliimakindla majanduse seaduse kohta Eesti õigussüsteemis, eelkõige selle seost keskkonnaseadustiku üldosa seadusega, tellis Kliimaministeerium 2024. aasta kevadel Keskkonnaõiguse Keskuselt (KÕK) analüüsi „KeÜS ja kliimaseaduse seosed: õiguslik analüüs“⁹. Analüüsi tulemused kinnitavad, et Euroopa Liidu aluslepingutes sätestatud lõimimispõhimõtte kohustab kõigil elualadel arvestama mistahes tegevuse võimaliku keskkonnamõjuga, sh mõjuga kliimale. Seetõttu kohalduvad kliimakindla majanduse seadusele KeÜSi põhimõtted ja põhikohustused, kuna need on olemuselt valdkonnaülesed ning puudutavad kõiki elualasid. Samuti ei sõltu KeÜSis sätestatud keskkonnaalaste õiguste kohaldumine kliimavaldkonnale sellest, kas KKMS on või ei ole keskkonnaseadustiku eriosa seadus. Seetõttu ei ole KÕKi hinnangul vaja määratleda, kas KKMS on keskkonnaseadustiku eriosa või mitte. Samuti puudub õiguslikult vajadus sätestada eelnõus viide KeÜSi sätetele, mida KKMSile kohaldatakse, v.a juhul, kui kliimaseadusega reguleeritakse mõne loa andmist, millele soovitakse kohaldada KeÜSi loamenetluse sätteid (lk 18).

³ <https://kliimaministeerium.ee/sites/default/files/documents/2021-06/Kliimamuutustega%20kohanemise%20arengukava%20aastani%202030.pdf>.

⁴ <https://kliimaministeerium.ee/sites/default/files/documents/2025-06/Ajakohastamis%20REKK%202030%20%20versioon%2020250520.pdf>

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1119>.

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0857&qid=1718788039729>

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/841/oj?locale=et>.

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0839>

⁹ https://media.voog.com/0000/0036/5677/files/Ke%C3%9CS%20ja%20kliimaseaduse%20seosed%20-%20%C3%B5iguslik%20anal%C3%BC%C3%BCs_K6K%202024.pdf

25. septembrist kuni 25. oktoobrini 2023. aastal toimus kliimaseaduse väljatöötamiskavatsuse (edaspidi *VTK*) avalik konsultatsioon. Kokku laekus VTK kohta 312 ettepanekut rohkem kui 40 esitajalt, kelle seas oli nii valitsusasutusi, huvikaitseorganisatsioone, ettevõtteid kui ka eraisikuid. Ettepanekud puudutasid erinevaid valdkondi. Üldiste ettepanekutena toodi muuhulgas välja ootus, et eesmärkide saavutamiseks tuleks seada piisavad tähtajad, põlevkivi ja turba kaevandamisel tuleks seada lõpptähtajad, kliimaeesmärkide saavutamiseks koos tuleb säilitada ettevõtete konkurentsivõime ja HKSi kuuluvatele sektoritele ei tuleks seada riiklikke lisaeesmärke. Samuti puudutasid üldisemad ettepanekud kliimanetraalsuse eesmärgi varasemaks toomist ning seda, et kliimaseaduses ambitsiooni vähendamiseks peaks olema sätestatud keeld. Kõik laekunud ettepanekud VTK kohta on koondatud tabelisse ja need leiab [Kliimaministeeriumi kodulehelt](#).

Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu avalik konsultatsioon toimus 5. augustist kuni 5. septembrini 2024. Tagasisidena laekus enam kui 900 ettepanekut rohkem kui 60 organisatsioonilt.

KKMS eelnõu menetlusetappide, k.a. kooskõlastusringil laekunud ettepanekute, info on avaldatud Kliimaministeeriumi koduleheküljel¹⁰.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb 28 paragrahvist, mis on jagatud viide peatükki.

1. peatükk: Üldsätted

§ 1. Seaduse reguleerimisala ja eesmärk

Paragrahvis 1 sõnastatakse seaduse reguleerimisala ja eesmärk.

Lõikes 1 avatakse seaduse sisu, st kirjeldatakse, mida seadusega reguleerida soovitakse. Seaduses sätestatakse põhimõtted ja eesmärgid kliimamuutuste leevendamiseks ja kliimamuutustega kohanemiseks ning eesmärkide täitmise seire ja aruandluse nõuded.

Seaduse eesmärk on panustada kliimamuutuste leevendamisse ja kliimamuutustega kohanemisse, aidates kaasa kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna kujunemisele ning luues eeldused puhta ja konkurentsivõimelise majanduse kasvuks. Eesti lähtub eesmärkide seadmisel Pariisi kokkuleppega kokkulepitust kooskõlas Euroopa kliimapoliitika raamistikuga.

§ 2. Mõisted

Selles paragrahvis esitatakse kliimavaldkonna olulisemad mõisted, mida kasutatakse eelnõukohases seaduses. Mõisted, mida ei kasutata seaduses läbivalt, esitatakse esimese kasutuskoha juures.

Kasvuhoonegaaside heitkogus on eelnõukohase seaduse lõike 1 mõttes energeetika, transpordi, hoonete, tööstuse, jäätmemajanduse, põllumajanduse ning maakasutuse sektoris tekkiv heide.

¹⁰ <https://kliimaministeerium.ee/eesti-kliimaseadus>

Selleks, et hinnata rahvusvaheliste lepetega võetud ja ELis kokkulepitud kliimaeesmärkide poole püüdlust, tuleb võtta arvesse kõikide KHG inventuuri sektorite KHG heide ning sidumine. Seetõttu on eelnõukohase seaduses, erinevalt atmosfääriõhu kaitse seaduse §-s 131 sätestatust, KHG heitkogus kõikides majandussektorites tekkiv KHG heitkogus kokku.

Eesti arvestab iga aasta inimtekkeliste kasvuhoonegaaside heitkoguseid ja sidumist riiklikus kasvuhoonegaaside inventuuris. Esitatud andmed sisaldavad heitkoguste hinnanguid alates 1990. aastast kuni üle-eelmise aastani (x-2 aastat). 1990. aasta on rahvusvaheliselt kokku lepitud võrdlusaasta. Viimane, aastal 2024 valminud aruanne koondab info perioodi 1990–2022 kohta.

Eesti KHG heitkogus 2022. aastal oli 14,3 miljonit tonni CO₂ ekvivalenti (edaspidi *t CO₂ ekv*). 2022. aastal pärines suurem osa KHG heitkogusest energeetikasektorist 48%, ning transpordist 18%. Põllumajanduse heide moodustas 2022. aastal koguheitest 11%

Lõike 2 kohaselt käsitatakse *kliimamuutuste leevendamisenä* meetmete võtmist kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks või vältimiseks ning süsiniku sidumise suurendamiseks, et vähendada kliimamuutuste kiirust ja mõju. Tegemist on uue terminiga, mida pole varem seadustes defineeritud.

Lõikes 3 on sätestatud *kliimamuutustega kohanemise* mõiste eelnõukohase seaduse kontekstis. Kliimamuutustega kohanemisenä mõeldakse meetmete võtmist kliima muutumisega kaasnevate riskide (nt sagenevate tormide, üleujutuste, põudade ja ekstreemsete ilmastikunähtuste) maandamiseks, et tagada ühiskonna ning ökosüsteemide vastupanuvõime ja heaolu. Kohanemismeetmed on suunatud teadlikkuse ja vastupanuvõime suurendamisele ning ettevaatuspõhimõtte rakendamisele. Kliimamuutustega kohanemine on samuti uus termin, mida pole varem seadustes defineeritud.

Kliimaneutraalsus on vastavalt lõikele 4 kasvuhoonegaaside heite ja sidumise tasakaal. Kliimaneutraalsuse eesmärk tuleb ELi kliimamäärusest (EL) 2021/1119, mille kohaselt tasakaalustatakse kasvuhoonegaaside heide ja sidumine kogu ELis hiljemalt 2050. aastaks ning selleks ajaks vähendatakse netoheide nullini. Kliimaneutraalsust peaksid aitama saavutada kõik majandussektorid, mille puhul reguleeritakse kasvuhoonegaaside heidet või sidumist.

12. mail 2021 kiitis Riigikogu heaks Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035“, milles lepidi kokku Eesti kliimaneutraalsuse eesmärgis aastaks 2050. 2023. aasta 8. veebruaril lisas Riigikogu selle muudatuse ka „Kliimapolitiika põhialustesse aastani 2050“.

CO₂ neutraalsus on lõike 5 kohaselt süsinikdioksiidi heite ja sidumise vaheline arvestuslik tasakaal, mille tulemusena süsinikdioksiidi heide ei ületa selle sidumist. CO₂ neutraalsus ei hõlma teisi kasvuhoonegaase. Näiteks biomassi põletamine on arvestuslikult CO₂ neutraalne, kuid inventuuris võetakse arvesse teisi põlemisel tekkinud kasvuhoonegaase. LULUCFi sektoris arvestatakse raietest saadav puit biomassi kaona ehk heitena. Topeltarvestuse vältimiseks energeetikasektoris biomassi põletamisest tekkivat heidet ei arvestata.

Kliimakindluse all mõistetakse olemasolevas õigusruumis, nt Euroopa Komisjoni teatises „Taristu kliimakindluse tagamise tehnilised suunised aastateks 2021–2027“¹¹, nii kliimamuutustega kohanemist kui ka kliimamuutuste leevendamist. Eesti õigusruumis on

¹¹ <https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/23a24b21-16d0-11ec-b4fe-01aa75ed71a1>

kliimakindluse tagamist käsitletud peamiselt taristu rajamiseks toetuste andmise tingimustes, kus on viidatud ülalmainitud teatisele ning selle suunistele kliimakindluse hindamiseks ja tagamiseks, kuid mõistet eraldi defineeritud ei ole. Nõue tagada Euroopa ühendamise rahastu (CEF) rahastatud projektide puhul kliimakindlus tuleb ELi määrusest 2021/115¹². KKMSis kliimakindluse mõiste sisustamise eesmärk on võimaldada laiendada kliimakindluse hindamise ja tagamise nõuet selliselt, et kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise aspektid oleksid hinnatud laiemalt kui CEFi rahastatud projektide puhul. Kliimakindluse tagamine vastavalt lõikele 6 on protsess, mille eesmärk on suurendada vastupanu- ning reageerimisvõimet võimalikele pikaajalistele kliimamõjudele, tagades samas, et järgitakse energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtet¹³ ja et kasvuhoonegaaside heitkoguste tase on kooskõlas 2050. aastaks saavutatava kliimanetraalsuse eesmärgiga. Seega järgitakse kliimakindluse tagamiseks olulise kahju ärahoidmise põhimõtet kooskõlas kliimanetraalsuse eesmärgiga ning energiatõhususe esikohale seadmise põhimõttega.

Kasvuhoonegaaside sidumine tähendab lõike 7 kohaselt süsinikdioksiidi (CO₂) või teiste kasvuhoonegaaside eemaldamist atmosfäärist. Kuna kogu kasvuhoonegaaside heite kõrvaldamine selle tekkekohas ei ole võimalik, on sidumine hädavajalik vältimatu heite tasakaalustamiseks ja globaalse soojenemise piiramiseks. Süsiniku sidumine tähendab CO₂ ohutut eemaldamist ja säilitamist, et see ei saaks aidata kaasa ülemaailmse temperatuuri tõusule. Süsiniku atmosfäärist eemaldamiseks on tehnoloogilisi ja looduspõhiseid lahendusi.

Süsiniku sidumise eesmärk maakasutuse ja metsanduse puhul võeti vastu paketi „Eesmärk 55“ raames, millega seati ELi eesmärgiks siduda 2030. aastaks maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse ehk LULUCFi sektoris 310 mln t CO₂ ekv. Sektori tegevused on seotud süsinikku looduslikult neelavate ja siduvate maade ning metsade kasutamise ja majandamisega.

Sektoritevahelise heite kompenseerimine tähendab võimalust tasakaalustada ühe sektori, näiteks põllumajanduse või tööstuse kasvuhoonegaaside heidet teise sektori, eelkõige maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) kaudu täiendavalt seotud süsinikuga, arvestades, et see süsiniku sidumine toimub viisil, mida on võimalik arvesse võtta Euroopa Liidu tasandil riiklike kliimaeesmärkide täitmisel.

Kompenseerimine ei puuduta organisatsioonide või ettevõtete vabatahtlikke jalajälje arvestusi ega nendega seotud süsinikukompensatsiooni praktikaid. Käesoleva seaduse tähenduses on lubatud üksnes sellised sektoritevahelised kompensatsioonid, mis on õiguslikult arvestatavad liikmesriigi ametlikus kasvuhoonegaaside inventuuris ja edastatavas kliimaaruandluses Euroopa Komisjonile. Praegune EL õigusraamistik ei võimalda sektoritevahelist kompenseerimist viisil, mis võimaldaks liikmesriigil süstemaatiliselt tasakaalustada ühe sektori heitkoguseid teise sektoriga või EL sisese ühikutega kauplemise teel. Selline võimalus võib tekkida 2040. aasta kliimaeesmärgi kontekstis, kus on väga suure tõenäosusega lubatud teatud määral sektoritevahelist kompenseerimist ELi tasandil.

¹² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0115>

¹³ energiatõhususe esikohale seadmine – energiatõhususe esikohale seadmine, nagu on määratletud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/1999, milles käsitletakse energialiidu ja kliimameetmete juhtimist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusi (EÜ) nr 663/2009 ja (EÜ) nr 715/2009, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 94/22/EÜ, 98/70/EÜ, 2009/31/EÜ, 2009/73/EÜ, 2010/31/EL, 2012/27/EL ja 2013/30/EL ning nõukogu direktiive 2009/119/EÜ ja (EL) 2015/652 ning tunnistatakse kehtetuks[KO1] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 525/2013 (ELT L 328, 21.12.2013, lk 1–77) artikli 2 punktis 18;

Seega tuleb igasugune sektoritevaheline kompenseerimine teha viisil, mis on EL tasandil aktsepteeritud ja arvestatav riikliku eesmärgi täitmisel, ning peab jääma täiendavaks vahendiks, mitte asendama iga sektori sisemist kohustust heiteid vähendada.

2. peatükk. Põhimõtted

Kliimakindla majanduse seaduses sätestatud põhimõtete adreseedid on:

- **seadusandja** – põhimõtted on eelkõige suunatud õigusruumi kujundajatele kliimakindla majanduse seaduses välja toodud sektorites, millele on seatud kasvuhooonegaaside heitkoguse vähendamise eesmärgid, ning kliimamuutustega kohanemise suunamiseks õigusruumis;
- **riigiasutused ja kohaliku omavalitsuse üksused** – õigusaktide ja strateegiliste planeerimisdokumentide väljatöötamisel ja investeerimisotsuste tegemisel kliimakindla majanduse seaduse põhimõtete arvestamiseks;
- **õigust rakendavad haldusorganid ja kohus** – neile on need põhimõtted tõlgendamissuunisteks.

Kliimakindla majanduse seaduse põhimõtete otseseks adreseediks ei ole füüsilised isikud ega ettevõtjad. Kuigi seaduseelnõus sätestatud põhimõtted on osaliselt kehtestatud ka valdkondlikes eriseadustes, on oluline sätestatud põhimõtted kokku koondada ka seaduseelnõus kehtestatud kliimaeesmärkide täitmiseks ja selgete suuniste andmiseks meetmete rakendamiseks. Kehtestatavad põhimõtted on erineva ulatuse ja iseloomuga, sisaldades nii üldiseid valdkonnaüleseid põhimõtteid kui ka konkreetsemaid või valdkonnapõhiseid juhtpõhimõtteid.

Ülalviidatud KÕKi töö „KeÜS ja kliimaseaduse seosed: õiguslik analüüs“ ütleb õiguspõhimõtete kohta järgmist (lk 30): „Õiguspõhimõtted on õiguslikult siduvad ettekirjutused, mis ei kirjuta ette ühte ja konkreetset käitumisjuhust. Põhimõtted satuvad tihti kollisiooni teiste, vastassuunaliste põhimõtete ja nende rakendamisel tuleb seega alati erinevaid huve kaaluda. Õigusnorme tuleb järgida, õiguspõhimõtteid tuleb aga arvesse võtta¹⁴. Eeltoodud lähenemine kehtib ka kliimaseaduse põhimõtete kehtestamisel. Kliimaseaduse põhimõtete kohaldamisalaks saab olla mistahes olukord, mil tuleb teha kliimamuutuse leevendamisega või kliimamuutusega kohanemisega seotud otsustusi. Põhimõtetena saab käsitada eelkõige neid kliimaseaduse sätteid, mis on sõnastatud suunistena või üldiste kohustuslike normidena.

Põhimõtete roll kliimaseaduse kohaldamisel võib olla olulisem kui teistes valdkondades, kuna kliimamuutuse reguleerimisel võib tulla ette rohkem ettenägematuid olukordi, milles ei ole võimalik sätestada ette kindlat normi.

Võrreldes KeÜSis sätestatud keskkonnanõugete üldpõhimõtetega, mille eesmärgiks on üleüldine keskkonnanõugete vähendamine, säästva arengu edendamine ning keskkonna hea seisundi säilitamine (vt KeÜS eesmäärke), on kliimaseaduse eelnõus sätestatavad põhimõtted suunatud ühe eripärase keskkonnanõugete – kliimamuutuse – mõju vähendamisele. Sellega on põhjendatud kliimaseaduse eraldiseisvate põhimõtete kehtestamine.“

§ 3. Õiglase ülemineku põhimõte

¹⁴ KeÜS kommentaarid. KeÜS 2. ptik 1. jao sissejuhatus: <https://www.k6k.ee/keskkonnaseadustik/2-ptik/1-jagu/sissejuhatus>

Kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamiseks vajalikud otsused puudutavad otseselt või kaudselt kõiki Eesti elanikke, kuna kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks tuleb teha muudatusi tootmistehnoloogiates, ressursside kasutamises, soodustada tarbimisharjumuste muutumist jne. *Õiglase ülemineku põhimõte* on eelkõige suunatud haavatavatele ühiskonnagruppidele, sektoritele ja ettevõtetele, keda need otsused ja muudatused puudutavad. Oluline on seejuures silmas pidada, et lähtepunkt on erinevatel ühiskonnarühmadel erinev ja muudatuste esilekutsumiseks võivad olla vajalikud investeeringud. Seetõttu peab üleminek toimuma järkjärgult, mõistlikult ja sotsiaalselt tasakaalustatult, et ka haavatavad grupid jõuaksid oma tegevuste kavandamisel kliimaeesmärke arvesse võtta. Sellisele seisukohale on asunud ka Euroopa Ülemkogu 12. detsembri 2019. aasta järel dustes, mis puudutasid kokkulepet saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalne liit kooskõlas Pariisi kokkuleppe eesmärkidega: vaja on kehtestada tugiraamistik, mis toob kasu kõigile liikmesriikidele ning sisaldab piisavaid instrumente, stiimuleid, toetusi ja investeeringuid, et tagada kulutõhus, aus ning sotsiaalselt tasakaalustatud ja õiglane üleminek, võttes arvesse riikide erinevat lähteolukorda.

Sotsiaalse Kliimafondi (edaspidi SKF) määrus (EL) 2023/955¹⁵ defineerib vähekaitsitud leibkonda kui energiaostuvõimetu leibkond või selline leibkond, sh madala sissetulekuga ja väiksema keskmise sissetulekuga leibkond, keda oluliselt mõjutavad fossiilkütuste hinnatõusud ning kellel puudub võimalus kasutatava hoone renoveerimiseks, heiteta või vähese heitega sõidukite ostmiseks või alternatiivsetele säästvatele transpordiliikidele, sh ühistranspordile, üleminekuks. Eelnõukohases seaduses mõistetakse haavatavate ühiskonnarühmade all laiemalt nii KHG vähendamise eesmärkide täitmisest kui ka kliimamuutustest põhjustatud ekstreemsetest ilmastikuoludest, nt kuumalainetest, üleujutustest, tormidest, enim mõjutatuid inimrühmi – lapsi, eakaid, kroonilisi haigusi põdevaid, vaesemaid inimrühmi, kuid ka süsinikumahukate sektorite töötajaid ja maapiirkondades elavaid inimesi. Haavatavad on sektorid, mille tegevus sõltub oluliselt ilmastikuoludest ning mida kliimamuutuste tagajärjed, nagu aina ekstreemsemaks ja etteaimamatuks muutuvad ilmastikuolud, oluliselt kahjustavad. Sellised sektorid on näiteks põllumajandus ja kalandus, tervishoid ja kommunalteenused. Kliimamuutuste leevendamise eesmärkide täitmine mõjutab oluliselt majandussektoreid, mis sõltuvad näiteks fossiilkütustest, või muid kasvuhoonegaaside heitkoguste mahukaid sektoreid, mis on eesmärkide täitmiseks kohustatud oma tegevust olulisel määral ümber korraldama ja selleks investeeringuid tegema.

Pariisi kokkuleppe alustingimustes on öeldud, et kliimamuutuste ohjamise meetmete rakendamisel peab järgima, edendama ja arvestama oma kohustusi inimõiguste ja eri põlvkondade võrdsel kohtlemisel. Sellest lähtudes on lisaks haavatavatele ühiskonnarühmadele õiglase ülemineku põhimõttesse integreeritud ka põlvkondadevahelise õigluse põhimõte, mille kohaselt tuleb kliimamuutusi leevendada ja nendega kohaneda viisil, mis tagab, et ühel ajahetkel elavad inimesed ei jäta tulevikus elavatele inimestele põhjendamatult suurt kasvuhoonegaaside heite vähendamise ja kliimamuutuste tagajärgedega kohanemise koormat. Samal ajal tuleb kliimaneutraalsuse poole liikumisel ja heitkoguste vähendamisel tagada ka praeguste põlvkondade toimetulek ning õiglane üleminek.

§ 4. Teaduspõhisus

Selleks, et kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise eesmärkide saavutamiseks vajalikke meetmeid parimal viisil kavandada ning rakendada, on oluline, et otsused põhineksid teaduspõhistel andmetel kliimamuutuste ning nende leevendamise ja kohanemise meetmete

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0955>.

kohta. Ka ELi kliimamääruses on sätestatud, et liidu kliimameetmed ja jõupingutused saavutada kliimaneutraalsus 2050. aastaks tuleb rajada teaduslikele eksperditeadmistele ja parimale kättesaadavale ajakohastatud tõendusmaterjalile koos faktilise ja läbipaistva teabega kliimamuutuste kohta. Seejuures on vajalikud teadmised kliimamuutuste projektsioonide ning kasvuhoonegaaside heite prognooside kohta pikaajalises vaates ning erinevate meetmete mõjust kasvuhoonegaaside heite vähendamisele.

§ 5. Teiste keskkonnanäesmärkidega kooskõla hoidmise põhimõte

Paragrahvis 5 on kirjeldatud *teiste keskkonnanäesmärkidega kooskõla hoidmise põhimõte*, mille kohaselt peab kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise eesmärkide saavutamiseks võetavate meetmete kavandamine ja rakendamine olema kooskõlas teiste keskkonnanäesmärkidega, nt elurikkuse eesmärkidega. Selle põhimõtte sõnastamise eesmärk kliimakindla majanduse seaduse kontekstis on rõhutada, et kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise eesmärkide poole püüeldes ei tohi kahjustada teisi keskkonnanäesmarke, k.a keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-s 8 sätestatud keskkonna kõrgetasemelise ja tervikliku kaitse põhimõtet, §-s 10 sätestatud vältimis põhimõtet ja §-s 11 sätestatud ettevaatuspõhimõtet ning alternatiivsetest meetmetest tuleb eelistada erinevate keskkonnanäesmärkide suurimat kooskõla pakkuvaid lahendusi. Looduskaitse ja elurikkuse vaatest on kõige olulisem põhimõte, et kliimameetmed ei tohi kahjustada elurikkust, vaid tuleb leida võimalusi koos kliimamuutuste leevendamisega tagada ka looduse hea seisund. Heas seisundis ökosüsteemid on kasvuhoonegaaside sidumisel ning kliimamuutuste mõjudega kohanemisel äärmiselt olulised. Väga tähtis on hoida olemasolevaid väärtusi, juba kahjustunud ökosüsteemide ning nendega seotud looduse hüvede taastamine on kulukas ja alati keerulisem, kui on olemasolevate heas seisundis ökosüsteemide säilitamine.

§ 6. Konkurentsivõimelise puhta majandusarengu põhimõte

Konkurentsivõimelise puhta majandusarengu põhimõtte all käsitatakse kliimakindla majanduse seaduse kontekstis kasvuhoonegaaside heidet vähendavat majanduskeskkonda, mis soodustab loodusvarade jätkusuutlikku kasutamist ja parandab ettevõtete konkurentsivõimet innovaatiliste lahenduste ning investeeringutega vähese heitega tehnoloogiatesse.

Ka strateegia „Eesti 2035“ seab eesmärgi, et aastaks 2050 on Eesti konkurentsivõimeline, teadmispõhise ühiskonna ja majandusega kliimaneutraalne riik, kus on tagatud kvaliteetne ja liigirikas elukeskkond ning valmisolek ja võime kliimamuutustest põhjustatud ebasoodsaid mõjusid vähendada ja positiivseid mõjusid parimal viisil ära kasutada. Euroopa Komisjon esitas 11. detsembri 2019. aasta teatises „Euroopa roheline kokkulepe“ uue majanduskasvu strateegia, mille eesmärk on muuta EL õiglaseks ja jõukaks, nüüdisaegse, ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega ühiskonnaks, kus hiljemalt 2050. aastaks ei ole enam kasvuhoonegaaside netoheidet ja majanduskasv on ressursikasutusest lahutatud. Lisaks avaldas Euroopa Komisjon 26. veebruaril 2025. aastal „Puhta tööstuse kokkuleppe“, milles on esitatud äriplaan konkurentsivõime suurendamiseks, et anda ettevõtjatele ja investoritele kindlustunne kliimaneutraalsuse eesmärgi poole püüdlemisel.

Kliimakindla majanduse seadus annab liikumissuuna heite vähendamiseks peamistes kasvuhoonegaaside heidet mõjutavates valdkondades. Seejuures seatakse heite vähendamise eesmärgid tööstussektorile, sh eraldi põlevkivitööstusele kui kõige heitemahukamale tööstusele. Maakasutussektoris seatakse eraldi heite vähendamise siht ka turbatootmisele kui heitemahukale valdkonnale. See annab ettevõtlussektorile pikaajalise sihi ja kindluse riigi

eesmärkidest, mis soodustab pikaajaliste investeerimisotsuste tegemist vähesema heitega tehnoloogiate kasutuselevõtuks.

Kõiki valdkondi mõjutab seejuures enim üleminek taastuvenergiale. See on vajalik kõigis teistes sektorites toodete ja teenuste dekarboniseerimiseks ja äriühingute kestlikkusega seotud eesmärkide täitmiseks. Taastuvenergia ning selle kaudu väiksem toote ja ettevõtte keskkonnajalajalg on aina enam konkurentsieeliseks, andes ligipääsu rahvusvahelistele tarneahelatele. Riigi taastuvenergia arendamise eesmärgid peaksid selle kümnendi lõpuks tagama suures mahus puhta energia pakkumise, mis omakorda soodustab uue tööstuse lisandumist ning madalamat elektri hindu.

§ 7. Ringmajanduse põhimõte

Ringmajanduse valdkonna peamine panus KHG heite vähendamisse seisneb pikaajalises materjaliressursi väärtuse hoidmises ja seega teiste valdkondade KHG heite vähendamises ning ressursside efektiivsemas kasutamises. Seega on tegemist horisontaalse valdkonnaga, mis avaldab mõju kõikidele sektoritele.

Oluline on tagada *ringmajanduse põhimõtete* läbiv kasutus ja arusaam. Toote arendamisel, tootmisel ja tarbimisel tuleb järgida ringmajanduse põhimõtteid ning lähtuda jäätmehierarhiast ja tarbijate vajadusest. Toodete kavandamise etapis määratakse kindlaks kuni 80% nende keskkonnamõjust. Oluline on keskenduda tootmisprotsesside ringsusele, et edendada väärtusahelates ja tootmisprotsessides tervikuna materjalisäästu ning suurendada ringlussevõttu tööstussektoris.

Kui tooted on osaliselt või täielikult toodetud teisest toormest, vastupidavad, korduskasutatavad, ajakohastatavad ja kergemini parandatavad ning ringlusse võetavad, sh tootes on vähendatud ohtlike kemikaalide sisaldust, siis on võimalik vähendada toote CO₂- ja keskkonnajalajälge. Inimeste/tarbijate jaoks pakub ringmajandus kvaliteetseid, funktsionaalseid ja ohutuid tooteid, mis on tõhusad ja taskukohased, kestavad kauem ning on mõeldud korduskasutamiseks, parandamiseks ja kvaliteetseks ringlussevõtuks. Mitmesuguste uute kestlike teenuste, toote-teenuse-mudelite ja digilahendustega kaasnevad parem elukvaliteet, innovaatilised töökohad ning paremad teadmised ja oskused.

Kliimaneutraalsele majandusele üleminekul mitmekesisistatakse ja tõhustatakse ressursside väärindamist ja ringset kasutamist, sh Eesti loodusvarade ja maavarade ning teise toorme kasutamist. Ressursside väärindamine aitab kaasa asendusefektile, vähendades vajadust importida fossiilseid materjale kolmandatest riikidest ning sel viisil vähendada kasvuhoonegaaside heidet. Väärindamine on maa- ja loodusvarade ning teise toorme väärtuse suurendamine, suurendades sektoris loodavat lisandväärtust. Eesmärk on, et teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse toel väärindatakse kohalikke ressursse kestlikult, elurikkusega arvestavalt ja suure ressursitootlikkusega, keskendudes nii esmasele kui ka teisele toormele ning võimendades bio- ja ringmajandust.

Näiteks puidu mehaanilises väärindamises on Eesti jõudnud kõrgele tasemele, kuid arenguruumi on veel. Suurim potentsiaal peitub puidu keemilise ja/või mikrobioloogilise väärindamise suutlikkuse parandamises. Kliimaministeeriumi juhtimisel on koostamisel ka teekaart, et üksikasjalikult analüüsida puidu keemilise ja/või mikrobioloogilise väärindamise tehnoloogiate kasutuselevõtu eeldusi Eestis, sh ootusi Kliimaministeeriumile ja avaliku sektori

teistele osalistele. Samuti on riik investeerinud uuendus-, teadus- ja arendustegevusse ning ettevõtlusse (TAIE, ResTA) ja koostanud ka asjakohase arengukava.¹⁶

§ 8. Kestliku ruumilise arengu põhimõte

Seaduse põhimõtete peatükki lisatakse kestliku ruumilise arengu põhimõte, kuna tegemist on valdkondadeülese horisontaalse suunisega, mille mõjusfäär hõlmab nii kasvuhoonegaaside heite teket kui ka kliimamuutustega kohanemise võimekust. Erinevalt kasvuhoonegaaside inventuuri loogikast, mis keskendub emiteerijapõhisele arvestusele, osutab kestliku ruumilise arengu põhimõte asustuse struktuuri ja elukeskkonna kvaliteedi kujundamise kaudu tarbimiskäitumise ning valikute algpõhjustele. Kvaliteetse ruumi kriteeriumid sätestatakse Planeerimisseaduses. Põhimõtet rakendatakse kõikides võimalikes kohaliku tasandi kui riiklikes ruumiotsustes sh koostatavas Eesti 2050+ üleriigilises planeeringus.

KKMS-i põhimõtete peatükk on orienteeritud muutusi esilekutsuvatele põhimõtetele. Transpordi ja energeetika sektori kasvuhoonegaaside jalajälg ei sõltu ainult kasutatavatest tehnoloogiatest või kütustest, vaid eeskätt sellest, milline on asustuse struktuur, teenuste paiknemine, liikumisvõimaluste kättesaadavus ja hoonete kvaliteet. Näiteks on suurem mõju sellel, kui tihendame linnalist elukeskkonda, kus on toimiv ühistransport, kui sellel, et valglinnastuv perekond vahetab oma kaks diiselautoot elektriautoode vastu.

Laiemalt on mitmekesine, kompaktne ja kvaliteetne ehitatud keskkond pikaajaliste muutustes paindlikum ja kohanemisvõimelisem. Lisaks kliimamõjude vähendamisele suurendab kvaliteetne elukeskkond ühiskonna vastupanu- ja kohanemisvõimet kliimamuutuste mõjudega. Kestlik ruumiloom e aitab saavutada ka teisi seaduses sätestatud põhimõtteid, nagu õiglase üleminek, teaduspõhisus, elurikkuse kaitse ja konkurentsivõimeline puhas majandus.

3. peatükk. Kliimaeesmärgid

Kliimakindla majanduse seaduse eelnõus sätestatud üldiste ja sektorite kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise eesmärkide seadmisel on toetutud järgmisele:

- Pariisi kokkuleppe raames võetud kohustused, mida täidetakse ELi õigusaktide kohaselt (eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1119, millega kehtestatakse kliimanetraalsuse saavutamise raamistik ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 401/2009 ja (EL) 2018/1999 (Euroopa kliimamäärus), Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/857 (jõupingutuste jagamise määrus) ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/841 ning selle täiendus (EL) 2023/839 (maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse määrus));
- ELi kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi direktiivi (EL) 2003/87¹⁷ kohane kohustus vähendada kauplemissüsteemi hõlmatud sektorites kogu ELis kasvuhoonegaaside heitkogust 62% võrra aastaks 2030 võrreldes aastaga 2005;
- ELi jõupingutuste jagamise määruse (EL) 2018/842 kohane Eesti kohustus vähendada transpordist, põllumajandusest, jäätmekäitlusest, hoonetest, tööstuslikest protsessidest ja toodete kasutamisest pärinevat kasvuhoonegaaside heitkogust tervikuna 24% aastaks 2030 võrreldes aastaga 2005;

¹⁶ [https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2023-02/Lisa%205.%20Kohalike%20ressursside%20v%C3%A4%C3%A4rindamine%20\(puit\).pdf](https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2023-02/Lisa%205.%20Kohalike%20ressursside%20v%C3%A4%C3%A4rindamine%20(puit).pdf)

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex:32003L0087>.

- ELi maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse määruse (EL) 2023/839 järgi Eesti kohustus suurendada kasvuhoonegaaside sidumist või vähendada heidet 0,43 mln t CO₂ ekv aastaks 2030 võrreldes aastate 2016–2018 keskmisega;
- ELi kliimamääruse kohane kohustus saavutada ELis tervikuna kliimanetraalsus aastaks 2050;
- Euroopa Komisjoni puhta tööstuse kokkuleppe teatises (26.02.2025)¹⁸ esitatud äriplaan süsinikuheite vähendamiseks, taasindustrialiseerimiseks ja innovatsiooniks, mis suurendab konkurentsivõimet, andes ettevõtjatele ja investoritele kindlustunde, et Euroopa eesmärk on endiselt saada 2050. aastaks vähese süsinikuheitega majanduseks.
- „Eesti 2035“ strateegiast ja kliimapoliitika põhialuste eesmärk saavutada Eestis kliimanetraalsus aastaks 2050;
- Eesti kasvuhoonegaaside heitkoguse prognoosid¹⁹, mis kajastavad juba olemasolevate ja kavandatavate meetmete rakendamise eeldatavat mõju Eesti kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamisele kuni aastani 2050;
- kliimakindla majanduse seaduse eelnõu koostamise töörühmade ettepanekud lisameetmete kohta ning nende mõju vastava sektori kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamisele;
- kliimanõukogu ja kliimakindla majanduse seaduse eelnõu koostamise juhtrühma ning kliimakindla majanduse seaduse arvamusrännakul laekunud ettepanekud;
- olemasolevad kliimanetraalsuse või kliinameetmete analüüsid.

§ 9. Riigi kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piiramise eesmärk

Selleks, et tagada kasvuhoonegaaside heitkoguste andmete riikidevaheline võrreldavus, koostatakse riiklikku kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuuri vastavalt ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni suunisdokumentidele ja Euroopa Liidu eeskirjadele, mida kohaldatakse kooskõlas ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni või Pariisi kokkuleppe organite vastu võetud asjakohaste otsustega. Inventuurijuhised põhinevad valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC – *Intergovernmental Panel on Climate Change*) meetodikal.

Eesti eesmärkide seadmisel on võetud aluseks ELi kliimaeesmärgid, mis on seatud aastateks 2030 ja 2050 kooskõlas Pariisi kokkuleppega, ning heitkoguste vähendamise tempo, mis on saavutatav olemasolevate tehnoloogiatega. ELi nõuded seavad riiklikud heitkoguste vähendamise kohustused JJM ja LULUCFi sektoritele. ELi HKSi eesmärk on ELi-ülene. Kuna energeetika ja tööstuse heitkogused kuuluvad suures osas just ELi HKSi, siis on nendele sektoritele eesmärgi seades võetud arvesse seda, et riik ei piiraks sektorite konkurentsivõimet ebaproportsionaalselt. Sektorite heitkoguse kooskõla Pariisi kokkuleppega on tagatud ELi-üleselt. Küll aga panustavad need sektorid riikliku kliimanetraalsuse eesmärgi saavutamisse, mistõttu on oluline seada ka neile riiklikud heitkoguste piiramise eesmärgid.

Seaduseelnõus seatakse sektorite ülesed heitkoguste vähendamise piirid võrreldes 2024. aasta märtsis valminud riikliku inventuuri andmetega ehk 2022. aasta kasvuhoonegaaside heitkogusega järgmiselt:

- 1) Heitkogust vähendatakse 2030. aastaks –9% (–63% võrreldes 1990. aastaga);
- 2) 2035. aastaks –29% (–71% võrreldes 1990. aastaga);
- 3) 2040. aastaks –51% (–80% võrreldes 1990. aastaga);

¹⁸ https://commission.europa.eu/document/download/9db1c5c8-9e82-467b-ab6a-905feeb4b6b0_en

¹⁹ <https://kliimaministeerium.ee/rohereform-kliima/kasvuhoonegaasid/prognoosid>.

4) 2050. aastaks kliimaneutraalsuse saavutamine, eelkõige kasvuhoonegaaside heitkogust vähendades ning jääkheiteid tehnoloogiliste ja looduspõhiste sidumislahenduste abil tasakaalustades.

KHG arvestamise ja inventuuri pideva arendamise tõttu võivad võrdluseks olevate baasaastate heitkogused muutuda. Arenduste käigus võib täpsustuda metoodika, kasutatud algandmed või muutuda eriheitetegurid. Baastasemeid ei fikseerita, kuna sel juhul ei oleks KKMSi eesmärkide täitmise seire võrreldav rahvusvaheliste ja ELi eesmärkide poole liikumisega.

KKMSis sätestatud kasvuhoonegaaside heite piirid on seatud riigile ega ole otsekohalduvad üksikisikutele ega ettevõtetele. Eesmärkide täitmise tagab riik valdkondlike poliitikasuuniste, meetmete ja investeeringutega.

Sektoraalsete KHG heitkoguse vähendamise eesmärkide saavutamise teekonna läbi mõtestamiseks koostatakse teekaardid põlevkivi, transpordi- ja hoonete sektori ning tööstus-, jäätmemajandus-, põllumajandus- ning turba- ja metsandussektorile.

Teekaartide sisu toetub suurel määral kliimakindla majanduse seaduse raames koostatud analüüsidele, seaduse koostamiseks moodustatud töörühmade aruteludele ja muude protsesside raames koostatud teekaartidele (sh Rohetiigri poolt koostatud teekaardid).

Valmivatele teekaartidele annavad sisendi lisaks sellele ka tehnoloogiapõhised analüüsid, mida koostatakse Eesti kliimakindla majanduse konkurentsieeliste mõtestamiseks ning eesmärkide suunas liikumiseks. Need koostatakse valdkondades, kus on suuremate tehnoloogiliste muudatuste vajadus, andes ülevaate kitsaskohtadest, võimalikest lahendustest ning hinnates uue tehnoloogia kasutuselevõtuks vajalikke tingimusi ja perspektiivi Eestis. Näidetena võib tuua süsiniku püüdmise tehnoloogia kasutuselevõtuks vajalike tingimuste hindamise, elektritranspordi laadimistaristu kulude ja tasuvuse analüüsi või puidu keemilise väärimise investeeringuteks vajalike tingimuste analüüsi.

EL 2040 kliimaeesmärgi ettepanekus on nähtud olulist rolli ka CO₂ püüdmisel. Kuna praegu ei ole see tehnoloogia kasutuselevõtuks piisavalt küps ega ka majanduslikult tasuv (iseги tehnoloogilisi riske aktsepteerides), siis käesoleva eelnõu eesmärkide seadmisel selle tehnoloogiaga ei arvestata. Samas on ettevaatavalt oluline välja selgitada vajalikud eeldused süsiniku püüdmise ja jäädava ladustamise (CCS – Carbon Capture and Storage) ja kasutamise (CCU – Carbon Capture and Utilization) tehnoloogiate kasutuselevõtuks Eestis.

§ 10. Energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piiramise eesmärk

Lõikes 1 kirjeldatakse, mida mõeldakse eelnõu tähenduses energeetikasektori KHG heitkogustena. Energeetikasektori heide hõlmab elektri ja soojuste tootmises ning võrguhalduses tekkivaid kasvuhoonegaase. See tähendab, et energeetikasektori heide arvutatakse Statistikaameti koostatud elektri- ja soojusmajanduses tarbitud kütuste energiabilanssi põhjal ning maagaasivõrguga seotud hajusheide arvutatakse maagaasivõrgus transporditud koguse ja IPCC 2006²⁰ metoodika vaikeväärtuste alusel, tööstusprotsesside ja toodete kasutamise sektori toodete kasutuse alasektoris arvutatakse pingajaotlates sisalduva SF₆ heitkoguseid. Pingajaotlate heitkoguste arvutusteks küsitakse andmeid pingajaotlate operaatoritelt

²⁰ <https://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/public/2006gl/>

(põhivõrguhaldur ja jaotusvõrguettevõtjad). Soojusmajanduse arvestuses peetakse silmas kaugkütte KHG heidet, lokaalkütte KHG heite arvestus on kajastatud hoonete eesmärgis.

Energeetikasektor on peamine kasvuhoonegaaside heitkoguste allikas Eestis. 2022. aastal moodustas sektori heitkogus 48% kogu Eesti heitkogusest, kokku 7 091 775t CO₂ ekv. Aastatel 2019–2021 oli tootmine kõigil aastatel alla 7700 GWh, mille põhjusteks võib pidada ELi HKSi CO₂ ühikute hinna olulist kallinemist, mis takistas põlevkivielektri pääsemist turule ning samuti COVID-19st tingitud majandusaktiivsuse langust. Viimasel kümnendil on heite absoluutkoguseid mõjutanud ka järjest suurenev taastuvenergiaallikatest (tuule-, päikese-, biomassienergia) toodetud elektrienergia osakaal. Prognooside peamiseks eelduseks on, et põlevkivi otse põletuse kasutamine elektritootmises väheneb järk-järgult kuni selle lõppemiseni 2035. aasta lõpuks. Põlevkiviõli tootmisel tekkivaid põlevkivigaase kasutatakse elektri tootmiseks senikaua, kuni põlevkivigaasi kasutuseks leitakse alternatiiv või kuni õli tootmine jätkub. KHG heitkoguste vähenemise põhjus on põlevkivi tolmipõletuskatelde kasutamise järkjärguline lõpetamine, jättes töösse efektiivsema elektri jaama (Auvere) ja keevkihtkatlad, ning põlevkivi asendamine teiste kütustega, sh tahke biomass.

Energeetikasektori kasvuhoonegaaside heite vähendamist ei ole Eestis seadusega reguleeritud. ELi HKS ning taastuvenergiale üleminekuks tehtavad tegevused on kaks peamist meetet, mis aitavad energeetikasektoris Pariisi kokkuleppega kooskõlas kasvuhoonegaaside heidet vähendada. ELi HKS on loodud direktiiviga 2003/87/EÜ²¹ ning Eestis üle võetud atmosfääriõhu kaitse seadusega. Taastuvenergiale ülemineku eesmärgid ja tegevussuunad on sätestatud energiamajanduse korralduse seaduses ja energiamajanduse arengukavas.

Lõikes 2 sätestatakse energeetikasektori KHG heitkoguse vähendamise eesmärk elektri ja soojuse tootmises ning võrguhalduses aastateks 2030, 2035 ja 2040 järgmiselt:

- 1) 2030. aastaks –21% võrreldes 2022. aastaga ehk –81% võrreldes 1990. aastaga;
- 2) 2035. aastaks –45% võrreldes 2022. aastaga ehk –87% võrreldes 1990. aastaga;
- 3) 2040. aastaks –72% võrreldes 2022. aastaga ehk –93% võrreldes 1990. aastaga.

Heitkoguste piiride seadmisel on lähtutud järgmistest eeldustest:

- 2030. a maagaasi jaamad 750 MW (Kiisa + uus gaasivõimsus tingimusel, et Elering AS sagedusreservide hange sellises mahus uut tootmist 2030. aastaks turule toob), Auveres põletatakse biomassi, uttegaasi ja põlevkivi, Iru ja koostootmisjaamad töötavad praeguses mahus. Juhitavate võimsuste kõrval on taastuvenergia (tuul, päike, hüdroenergia) ja salvestus. Põlevkivi tarbimine on kuni ca 3 miljonit tonni. Hoonete energiatõhususe parandamiseks rakendatakse hoonete rekonstrueerimise pikaajalist strateegiat.
- 2035. a maagaasi jaamad 750 MW (Kiisa + uus gaasivõimsus), Auveres põletatakse biomassi, uttegaasi ja põlevkivi, Iru ja koostootmisjaamad töötavad praeguses mahus. Juhitavate võimsuste kõrval on taastuvenergia (tuul, päike, hüdroenergia) ja salvestus. Põlevkivi tarbimine kuni ca 1,6 miljonit tonni. Hoonete energiatõhususe parandamiseks rakendatakse hoonete rekonstrueerimise pikaajalist strateegiat. Taastuvenergiamahud sõltuvad tarbimismahust.
- 2040. aastaks töötab juhitud võimsustest ligikaudu 60% fossiilsetel kütustel ja 40% taastuvatel ja/või tuuma kütustel. Juhitud võimsuste kõrval on taastuvenergia (tuul, päike, hüdroenergia) ja salvestus. Taastuvenergiamahud sõltuvad tarbimismahust.

²¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0087>.

Energeetikasektoris kasvuhoonegaaside heite vähendamise vahe-eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste ja ajakava seatakse Energiamaajanduse arengukavas, mis asendab energeetikasektori teekaarti ja mida uuendatakse vastavalt vajadusele lähtuvalt kliimaaruandes esitatud kliimaeesmärkide täitmise, konkurentsivõime ja tehnoloogilise valmisoleku hinnangutest. Eelduse muutumisel kujundatakse seda asendav poliitikameede võimalusel samaväärselt heitemõjuga.

§ 11. Transpordisektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piiramise eesmärk

Lõikes 1 määratakse heitkogused, mis on transpordisektori KHG heitkoguste hulka arvestatud. Transpordisektori kasvuhoonegaaside heitkoguste hulka arvestatakse riigisisest lennundusest ja laevandusest, maantee- ja raudteetranspordist, mobiilsetest kliimaseadmetest ning muudest transpordisektori allikatest pärinevad kasvuhoonegaasid. Lennunduse ja laevanduse heitkogused arvutatakse tarbitud kütuse baasil. Maanteetranspordi kategoorias arvestatakse kõiki peamisi sisepõlemismootoriga sõidukeid. Sõidukite arvu ja läbisõidu andmed saadakse Transpordiametilt, kes kombineerib selleks tehnõlevaatuste ja loenduspunktide andmeid. Raudteetranspordi heitkogused arvutatakse Statistikaametilt saadud kütuse (diislikütus) koguste baasil. Lisaks arvutatakse muu transpordisektori allikana transpordi KHG heite hulka asfalteerimisest ning nn Adblue kasutusest maanteetranspordis (karbamiidipõhised katalüsaatorid mootorsõidukites). Asfalteerimisest tekkivad mittemetaansete lenduvate orgaaniliste ühendite kogused ja nendest tekkiv kaudne CO₂ heidesõltuvad kasutatud asfaldi kogustest (andmed Taristuehituse Liidult). Karbamiidipõhise katalüsaatori Adblue kasutamine sõltub diiselmootoriga autode (Euro klassid alates 4.) arvust, mis kasutavad seda katalüsaatorit. Mobiilsetest kliimaseadmetest pärinevad KHG heitkogused arvutatakse F-gaaside kasutusest sõidukite (sh külmikautod ja külmutusega merekonteinerid) külmutusseadmetes ja sõidukite (sh sõiduaudod, bussid, rongid, põllu- ja ehitusmasinad) kliimaseadmetes.

Transpordisektor on suuruselt teine kasvuhoonegaaside heitja. 2022. aastal paisati õhku 2 497 846 t CO₂ ekv ehk 18% Eesti kasvuhoonegaaside kogusest. Transpordisektori KHG heitkogus pärineb ca 95% maanteetranspordi heitest, millest omakorda ca 65% tuleb sõiduaudodest, 15% veoaudodest, 14% väikekaubikutest ning 6% bussidest.

Transpordisektori kasvuhoonegaaside heite vähendamist reguleerib ELi jõupingutuste jagamise määrus (EL) 2018/842 ja selle muutmise määruse (EL) 2023/857 kohane kohustus vähendada transpordist, põllumajandusest, jäätmemajandusest, hoonetest, tööstuslikest protsessidest ja toodete kasutamisest pärinevat kasvuhoonegaaside heitkogust tervikuna 24% aastaks 2030 võrreldes aastaga 2005. See, kuidas panus heite vähendamisse jõupingutuste jagamise määrukses nimetatud sektorite vahel jaotada, on liikmesriikide otsustada.

Transpordisektori kasvuhoonegaaside heite vähendamist ei ole Eestis seadusega reguleeritud, kuid kehtivas transpordi ja liikuvuse arengukavas on seatud eesmärk vähendada transpordisektori kasvuhoonegaaside heitkogust 1 700 000 t CO₂ ekvivalendini aastaks 2035. Transpordi ja liikuvuse valdkonna 2023. aasta tulemusaruande järgi ei vähene kasvuhoonegaaside heide eesmärgi saavutamiseks ettenähtud tempos ning olemasolevate meetmetega püstitatud eesmärki ei saavutata.

Lõikes 2 sätestatakse transpordisektori KHG heitkogust vähendatakse aastateks 2030, 2035 ja 2040 võrreldes 2022. aastaga järgmiselt:

- 1) 2030. aastaks –24% võrreldes 2022. aastaga ehk –23% võrreldes 1990. aastaga;
- 2) 2035. aastaks –37% võrreldes 2022. aastaga ehk –37% võrreldes 1990. aastaga;

3) 2040. aastaks –55% võrreldes 2022. aastaga ehk –55% võrreldes 1990. aastaga.

Heitkoguste piiride seadmisel on lähtutud järgmistest eeldustest:

- Aastaks 2030 on Eestis ligikaudu 31 000 elektriautot ning umbes kaks kolmandikku linnade ühistranspordist kasutab alternatiivkütuseid, sealhulgas biometaan, elektrit ja HVO-d. Suuremates linnades, sealhulgas Tallinnas, Tartus ja Pärnus, on ühistransport valdavalt alternatiivkütustel ning linnaplaneerimine tugineb ühistranspordi kättesaadavusele. Tallinnas on välja ehitatud uusi trammiliine ning jätkuvalt kehtivad mootorsõidukite aasta- ja registreerimismaks, mis toetab vähesema heitega sõidukite kasutuselevõttu. Lisaks on rakendatud täiendavaid meetmeid, mis hõlmavad investeeringud ratta- ja jalgteedesse, nii avaliku kui ka erasektori sõidukite elektrifitseerimisse ning pikemate ja tõhusamate autorongide kasutuselevõttu. Linnades tehakse kooli-tööle liikumisi senise ca 40% asemel ca 60% jala, rattaga või ühistranspordiga. Maakonnaliinibussid kasutavad olulises osas alternatiivkütuseid ning raudteedel on alustatud üleminekut integreeritud taktipõhistele sõiduplaanidele koos vajalike taristumuudatustega.
- Aastaks 2035 ulatub elektriautode arv Eestis ligikaudu 115 000-ni ning suuremate linnade ühistransport toimib täielikult alternatiivkütustel. Rail Baltic on kasutuses alates 2031. aastast ning kaks Saaremaa ja mandri vahelist parvlaeva töötab alternatiivkütusel. Rakendatud on täiendavaid meetmeid raskeveokite ja busside alternatiivkütustel, sh biometaanil põhineva transpordi soodustamiseks. Raudteetransport on olulises osas elektrifitseeritud ning uute müüdavate sõiduautode CO₂-heide on null.
- Aastaks 2040 kasvab elektriautode arv ligikaudu 240 000-ni ning linnade ühistransport põhineb täielikult elektril või muul nullheite tehnoloogial. Soodustatakse raskeveokite vesiniku- ja elektritehnoloogia kasutust.

Transporti korraldavad asutused lähtuvad oma pädevuses poliitikameetmete kavandamisel ja ellu viimisel eeltoodud heitkoguste piiride seadmise eeldustest, eelduse muutumisel kujundatakse seda asendav poliitikameede võimalusel samaväärsel heitemõjuga.

Transpordisektoris kasvuhoonegaaside heite vähendamise eelduste ja vahe-eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste ja ajakava seadmiseks koostab Kliimaministeerium transpordisektori teekaardi, mida uuendatakse vastavalt vajadusele lähtuvalt kliimaaruandes esitatud kliimaeesmärkide täitmise, konkurentsivõime ja tehnoloogilise valmisoleku hinnangutest.

§ 12. Hoonete sektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piiramise eesmärk

Lõikes 1 sõnastatakse heited, mis arvatakse hoonete sektori kasvuhoonegaaside heitkoguse hulka. Need on kodumajapidamistes, äri- ja avalikes hoonetes, paiksetes kliimaseadmetes ning gaasikustutussüsteemidest tekkivad kasvuhoonegaaside heitkogused. Hoonete sektoris arvutatakse heitkoguseid ärihoonetes ja avaliku sektori hoonetes ning kodumajapidamistes asuvates kütteallikates kasutatud kütuste tarbimise järgi. See tähendab, et kõigi nende hoonete kütteseadmetes, nt ahjudes, kateldes või muudes lokaalküttesüsteemides kasutatavad kütused võetakse arvesse sektoris tekkivate heitkoguste arvutamisel. Eestis on 2/3 tavaeluruumidest liitunud kaugküttevõrguga. **Kaugküttevõrguga liitunud hoonete puhul on heide arvesse võetud energeetikasektoris ega kajastu hoonete sektori kasvuhoonegaaside heitkoguste eesmärkide all.** Heitkoguste arvutustes tuginetakse andmetele, mis pärinevad Statistikaameti energiabilansist.

Hoonete sektori heitkoguse 2022. aastal oli 366 928 t CO₂ ekvivalenti, sellest äri- ja avalikud hooned ja kodumajapidamised moodustasid 326 019 t CO₂ ekvivalenti ning paiksed kliima ja tuletõrjesüsteemide F-gaaside heide oli 40 908 t CO₂ ekvivalenti. Hoonete sektor moodustas 3% kogu riigi heitkogusest. Statistikaameti ja rekonstrueerimise pikaajalise strateegia (REKS) andmetel moodustab energiatarbimine hoonetes ligikaudu 50% lõppenergia tarbimisest (elamufond moodustab ~35% ja ärikinnisvara ~17%²²), mistõttu on hoonete energia tarbimisel mõju ka energeetika sektori KHG heitkogusele, seega avaldub hoonete sektoris KHG heitkoguse vähendamine mõju laiemalt ka energeetika sektori KHG heite vähendamisele. Prognoosi (2022-2050) aluseks on KHG inventuuri andmed ja sisend ministeeriumitelt trendi mõjutatavate meetmete (nt korterelamute rekonstrueerimine, eramute rekonstrueerimine jm) kohta. Prognooside andmetel moodustaks 2050. aastal hoonete heitkogusest 98% heitkogus kodumajapidamistes, äri- ja avalikes hoonetes 4% kogu Eesti KHG heitkogusest (koos LULUCFigaga).

Sektori fluoritud kasvuhoonegaaside ehk nn F-gaaside heitkoguseid arvutatakse paiksete kliimaseadmete ning gaastuletõrjeseadmete põhjustatava heitkoguse põhjal. Heitkoguste arvutusteks küsitakse kliimaseadmete kohta andmeid Eesti Soojuspumba Liidult ning tuletõrjeseadmete hooldusfirmadelt. Paiksete jahutussüsteemide ja tuletõrjeseadmete F-gaaside heitkogus moodustas 2022. aastal 0,3% riikliku KHG inventuuri kogu heitkogusest (koos LULUCFigaga) ning 11% ruumiloome ja hoonete sektorisse kuuluvate kategooriate heitkogusest. Prognoosi (2022–2050) aluseks on enamasti määruses (EL) 573/2024²³ kehtestatud piirangud ja keelud teatud tüüpi külmaainete kasutamiseks eri valdkondades. Prognooside kohaselt moodustab 2050. aastal paiksete jahutussüsteemide ja tuletõrjesüsteemide heitkogus 0,09% kogu Eesti KHG heitkogusest (koos LULUCFigaga) ja 2,3% ruumiloome ja hoonete sektorisse kuuluvate kategooriate heitkogusest.

Fluoritud kasvuhoonegaaside heitkoguseid vähendavad hoonete sektoris tegutsevad ettevõtted, rakendades otsekohalduva Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 nõudeid, seaduseelnõuga ei kehtestata täiendavaid vähendamiskohustusi.

Hoonete sektori kasvuhoonegaaside heite vähendamist ei ole Eestis seadusega reguleeritud, kuid hoonete rekonstrueerimise pikaajalises strateegias seatud rekonstrueerimise eesmärgi – enne 2000. aastat ehitatud hoonefondi terviklik rekonstrueerimine aastaks 2050 – täitmise kaudse tulemusena väheneb strateegias käsitletud hoonetest pärit KHG heitkogus 89% võrra aastaks 2050. Samas tuleb tähele panna, et strateegia ei kajasta pärast 2000. aastat ehitatud olemasolevaid hooneid ega uusehitust perioodil 2020–2050.

Seaduseelnõu koostamise hetkel on väljatöötamisel riiklik hoonete renoveerimiskava. Nimetatud renoveerimiskava asendab ELi 2024/1275 hoonete energiatõhususe direktiivi uustöötluse kohaselt senise riikliku hoonete rekonstrueerimise strateegia. Renoveerimiskava mustand valmib 2025. aasta lõpuks ja lõplik versioon 2026. aasta lõpuks, mh selgitatakse vajalike analüüside käigus ja kantakse renoveerimiskavasse KHG heite vähenemise info.

Hoonete sektori KHG heite vähendamist reguleerib ELi jõupingutuste jagamise määruse (EL) 2018/842 kohustus vähendada transpordist, põllumajandusest, jäätmemajandusest, hoonetest, tööstuslikest protsessidest ja toodete kasutamisest pärinevat kasvuhoonegaaside heitkogust

²² [Estonia RenoWave - D2 report - FINAL.pdf](#)

²³ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202400573.

tervikuna 24% aastaks 2030 võrreldes aastaga 2005. See, kuidas panus heite vähendamisse jõupingutuste jagamise määruks nimetatud sektorite vahel jaotada, on liikmesriikide otsustada.

Sektori panust on vaja nii KHG heite vähendamiseks kui ka selleks, et optimeerida ehitismaterjalidega seotud ressursikasutust (ELis ca 50% loodusvaradest jõuab ehitistesse, samuti domineerivad ehitus- ja lammutusjäätmel kogu jäätmetekkes), energiatootmise ja energiavõrkude arendamise vajadust (Eestis tarbitakse üle 50% lõppenergiast hoonetes) ning maakasutuse ja transpordi vajadust, kuna pidurdamatu valglinnastumine (vead ruumilisel planeerimisel) on viinud nii autokasutuse kui ka maahõive mõistlikest proportsioonidest välja. Sektori potentsiaal kasvuhoonegaaside heitkoguseid vähendada väljendub juba võetud kohustustes, mis tulevad Eesti hoonete rekonstrueerimise pikaajalisest strateegiast, ELi energiatõhususe direktiivist²⁴ (EED), ELi hoonete energiatõhususe direktiivist²⁵ (EPBD) ja ELi taastuvenergia direktiivist²⁶ (RED).

Lõikes 2 sätestatakse hoonete sektori heitkoguste piiramise eesmärk aastateks 2030, 2035 ja 2040 võrreldes 2022. aastaga järgmiselt:

1. 2030. aastani 2022. aasta heitkogust ei ületata ehk –71% võrreldes 1990. aastaga;
2. 2035. aastaks –16% võrreldes 2022. aastaga ehk –76% võrreldes 1990. aastaga;
3. 2040. aastaks –37% võrreldes 2022. aastaga ehk –82% võrreldes 1990. aastaga.

Heitkoguste piiride seadmisel on lähtutud järgmistest eeldustest:

- Aastaks 2030 eeldatakse, et hoonete energiatõhususe suureneb vastavalt pikaajalisele rekonstrueerimisstrateegiale ning hoonete renoveerimisele on tagatud stabiilne ja piisav rahastus. Selleks ajaks on rekonstrueeritud üle 1,1 miljoni ruutmeetri üksikelmuid, ligi 2,7 miljonit ruutmeetrit korterelmuid ning ligikaudu 1,4 miljonit ruutmeetrit erasektori mitteiluhooneid. Kohalike omavalitsuste hoonetest on uuendatud üle 2 miljoni ruutmeetri ning keskvalitsuse hoonetest ligi 400 000 ruutmeetrit.
- Aastaks 2035 on rekonstrueeritud pindade mahud märgatavalt kasvanud: korterelmuid ligi 6,5 miljonit ruutmeetrit, üksikelmuid üle 3 miljoni, erasektori mitteiluhooneid 4 miljonit ruutmeetrit. Avaliku sektori hoonete renoveerimine jätkub – kohalike omavalitsuste hoonetest on uuendatud üle 3,3 miljoni ning riigiasutuste hoonetest enam kui 640 000 ruutmeetrit.
- Aastaks 2040 on kokku rekonstrueeritud enam kui 6 miljonit ruutmeetrit üksikelmuid ja üle 10 miljoni ruutmeetrit korterelmuid. Erasektori mitteiluhoonetest on uuendatud üle 7,6 miljoni ruutmeetrit. Avalikus sektoris on renoveeritud ligi 3,8 miljonit ruutmeetrit kohalike omavalitsuste hooneid ja umbes 800 000 ruutmeetrit keskvalitsuse hallatavaid hooneid.

Hoonete sektoris kasvuhoonegaaside heite vähendamise vahe-eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste ja ajakava seadmiseks koostab Kliimaministeerium hoonete sektori teekaardi, mida uuendatakse vastavalt vajadusele lähtuvalt kliimaaruandes esitatud kliimaeesmärkide täitmise, konkurentsivõime ja tehnoloogilise valmisoleku hinnangutest. Eelduse muutumisel kujundatakse seda asendav poliitikameede võimalusel samaväärse heitemõjuga

§ 13. Tööstussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piirid

²⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32023L1791>

²⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32024L1275>

²⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32023L2413>

Lõikes 1 sätestatakse, et tööstussektori KHG heitkoguse piiramise eesmärk seatakse eraldi põlevkivitööstuse protsesside KHG heitkogustele ning muus töötlevas tööstuses ja ehituses tarbitud kütustest, tööstusprotsessidest, külmutusseadmetest ja ressursikasutuses tekkivatele KHG heitkogustele, sealhulgas arvestatakse põlevkivitööstuse KHG heite hulka heitkogused, mis pärinevad põlevkivitööstusest (sh põlevkivist õli ja plasti jms tootmisest).

2022. aastal oli kogu tööstussektori KHG heitkogus 2 146 658 t CO₂ ekv ehk 15% kogu Eesti heitkogusest, kusjuures põlevkivitööstus moodustas sellest 1 563 974 t CO₂ ekv ehk 73% ning muu töötlev tööstus kokku 582 684 t CO₂ ekv ehk 27% kogu tööstussektori heitkogusest.

Põlevkivitööstuse KHG heitkoguste arvutamisel kasutatakse ettevõtete (Enefit Power AS, VKG Oil AS, Kiviõli Keemiatööstuse OÜ) riiklike prognooside koostamise protsessi edastatud andmeid, mida kvaliteedikontrolli käigus võrreldakse Euroopa Liidu kasvuhuonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemis (EL HKS) heitkoguse aruannetes esitatud andmetega. Töötleva tööstuse ja ehituse sektor jaguneb raua- ja terasetööstuseks, mitteraudmetallide tööstuseks, keemiatööstuseks, tselluloosi-, paberi- ja trükitööstuseks, toidu- ja joogitööstuseks ja tubakatööstuseks, mittemetalliliseks mineraalitööstuseks ja muudeks tööstusharudeks. Andmed töötleva tööstuse ja ehituse sektori kütuste tarbimise kohta saadakse Statistikaameti koostatud energiabilansist ja lisaks jäätmetestatistika andmed (jäätmete kogused, mida kasutatakse energeetilisel eesmärgil, nt soojuse tootmiseks). Tööstusprotsesside arvutuste sisendiks on andmed kasutatud mineraalide, kemikaalide ja teiste tootmise abiainete koguste kohta, mis saadakse ELi HKSi heitkoguse aruannetest ja päringutega otse ettevõtelt. Külmutusseadmetes kasutatavate fluoritud kasvuhuonegaaside (F gaaside) heitkogused pärinevad nii kaubanduslikest, kodumajapidamiste kui ka tööstuslikest külmutusseadmetest. Arvutuste alusena kasutatakse andmeid F-gaase ja osoonikihti kahandavaid aineid sisaldavate toodete, seadmete, süsteemide ja mahutite ning käitlemistoiimingute registrist (nn FOKA register), erialaliitudelt, tehakse lisapäringuid hooldefirmadelt, joogitööstusettevõtelt ja tootjavastutusorganisatsioonidelt. Sisendandmed on F-gaaside koguste kohta, mis on kasutusel olevate seadmete hooldustel või uute seadmete registreerimisel lisatud ning üle antud aine eemaldamisel seadmete kasutuselt kõrvaldamisel.

Tööstussektori KHG heitkogus on jagatud kahe Euroopa Liidu kliimapolitiika raamistiku vahel: ELi HKSi ja jõupingutuste jagamise määru (JJM) sektorite vahel. ELi HKShõlmab peamiselt CO₂ heitkoguseid suuremate tööstusettevõtetest. JJM hõlmab väikesemahuliste tööstusettevõtete heidet, ELi HKSi kuuluvate käitiste muid kasvuhuonegaase ning tööstuslikest protsessidest ja toodete kasutamisest tekkinud heitkogust. Kuna suuremate tööstusettevõtete CO₂ heide arvestatakse EL HKSi alla, on JJM alla kuuluv tööstussektori heitkogus oluliselt väiksem kui sektori kogu heitkogus.

Tööstussektori KHG heite piiramist ei ole Eestis seadusega reguleeritud. Tööstusettevõtete heite piirväärtuste ja muude keskkonnakompleksloa nõuete määramiseks kasutatakse eelkõige parima võimaliku tehnika (PVT) nõudeid, mida uuendatakse tavapärast iga kaheksa aasta järel. Praeguse seisuga PVT nõuded ja seega ka keskkonnakompleksload CO₂ otseheitele piirväärtuseid ei kehtesta, kuna enamik käitisi kuulub ELi HKSi.

F-gaaside heitkoguste vähenemine toimub otsekohalduva Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/573 nõuete rakendamisega ettevõtete poolt. EL määrusega seatakse mitmeid piiranguid F-gaaside kasutamisele ning vähendatakse järk-järgult turule lubatud F-gaaside kogust, saavutades aastaks 2050 null koguse. Lisaks on mitmed turustamiskeelud kõrge

GWP-ga (globaalse soojendamise potentsiaal) gaase sisaldavatele seadmetele. Turustamiskeelud suunavad ettevõtteid uut alternatiivsetel külmaainetel põhinevat tehnoloogiat soetama. Peamised looduslikud külmaained on süsihappegaas, ammoniaak ja süsivesinikud. Määruses on ka kõrge GWP-ga külmaaineid sisaldavatele külmutusseadmete uue ainega hooldamise keelud, lubatud on ainet süsteemi lisada, kui tegemist on uuesti ringlusse võetud külmaainega (olemasolevast seadmest välja võetud ja puhastusprotsessid läbinud).

Kliimaneutraalsuse saavutamine aastaks 2050 eeldab kõikide sektorite panust. Seetõttu võetakse seaduses sarnane lähenemine nagu ELi kliimaeesmärkide puhul, kus ka ELi HKSi kuuluvate ettevõtete heitkogused arvestatakse kliimaneutraalsuse saavutamise eesmärgi sisse. Seda lähenemist on kasutanud ka teised liikmesriigid, sh Soome ja Rootsi.

Eesti majanduses on oluline säilitada ja suurendada tehnoloogiamahuka ning töötleva tööstuse rolli, olles seejuures atraktiivne sihtkoht uutele tööstusinvesteeringutele. Seejuures on tööstuse kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks vaja investeeringuid seadmete energiatõhususse, kütuste vahetusse ja tulevikus võib-olla ka süsiniku püüdmisse. Võttes arvesse ettevõtete tootmisprotsesside ümberkujundamise (sh kütusevahetuse, energiatõhususe suurendamise ja süsinikupüüdmise seadmete rakendamise) kapitalimahukat iseloomu, võivad osutada vajalikuks mitmesugused investeeringutoetused või muud toetavad meetmed. ELi tasandil on seni olnud innovatsioonifond peamine rahastamisvahend tööstusprotsesside CO₂ heite vähendamiseks ja uute tehnoloogiate arendamiseks. Kui energiatõhususe suurendamine ja alternatiivkütuste kasutuselevõtt on juba praegu või muutub lähitulevikus ELi HKSi mõjul kulutõhusaks, siis süsiniku püüdmise puhul ei osata veel hinnata, millal muutub tõhus ja konkurentsivõimeline süsinikupüüdmise tehnoloogia ettevõtetele kättesaadavaks. Praeguseks on ELi innovatsioonifondist toetatud 26 suure- ja väikesemahulist CO₂ kogumise ja säilitamise või kasutamise projekti ELis kokku enam kui 3,3 mld euroga, kuid Eestis veel ühtki taolist projekti toetatud või ellu viidud ei ole.

Lisaks otsesele heite vähendamise kohustusele toob kliimapoliitika kaasa laiemaid muutusi, nt rangemad keskkonnanõuded, tarneahela kontrolli vajadus, konkurents kolmandate riikidega, jmt. Eesti kliimakindla majanduse konkurentsieeliste mõtestamiseks ning valdkondade eesmärkide suunas liikumiseks on kavas koostada ettevõtete, erialaliitude ja Kliimaministeeriumi koostöös (ja teiste asjakohaste asutustega) tehnoloogia arengu ning põlevkivitööstuse ja töötleva tööstuse kliimaeesmärkide saavutamise teekaardid. Teekaartide koostamisel hinnatakse, kuidas saab sektorite kliimaeesmärkide saavutamisel tõsta tööstusharude konkurentsivõimet ning arendada tehnoloogiaid, mis annavad riigile ja valdkondadele konkurentsieelise. Teekaartides tuuakse välja sektori/tehnoloogia kasutuselevõtu spetsiifilised probleemid ja trendid ning pakutakse välja tegevused nende lahendamiseks, sh regulatiivsed ja võimalikud toetusmeetmed. Samuti tuuakse välja võimalused rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamiseks. Oluline on tagada, et teekaardid sisaldaks just ettevõtete vaadet ja ka nende ettepanekuid avalikule sektorile, teisalt ka avaliku sektori tahet vastavaid muutusi ellu viia.

Tööstussektoris tekkivate kasvuhoonegaaside heitkoguse eesmärk jagatakse:

- põlevkivitööstuse ja
- muu töötlevast tööstusest ning ehituses tarbitud kütustest pärineva heite vahel.

Heitkoguste piirid seatakse põlevkivitööstusele ja muule tööstusele eraldi, et anda põlevkivitööstusele kui väga süsinikumahukale tootmisele selge trajektoor heitkoguste vähendamiseks.

Põlevkivisektori heite piiride seadmisel lähtutakse ettevõtetele antud keskkonnakaitselubadest, mis määravad tingimused uue tehnoloogia kasutuselevõtuks ja heitkoguste vähendamiseks. Näiteks on Eesti Energia ASi uue õlithase tööle hakkamisel aluseks võetud tähtajaline keskkonnakaitseloa kehtivusperiood, mille möödumisel tuleb üle minna väiksema heitega tehnoloogiale kui ettevõtte soovib tegevusega jätkata ja selleks pikendada loa kehtivuse tähtaega. Seega arvestatakse, et uue õlithase rajamise otsused on juba tehtud ning nende alusel antakse sektorile selge suund heitkoguste vähendamiseks 2040. aastaks.

Seni antud keskkonnakaitselube ei vaadata kliimakindla majanduse seaduse valguses eraldi üle, vaid neid ajakohastatakse tavapärase PVT ehk parima võimaliku tehnika uuendamise protsesside käigus, võttes arvesse eelkõige ELi HKS-i ja tööstusheite direktiivis (THD) tehtavaid muudatusi.

EL HKS mõjutab põlevkivisektori heite vähendamist kõige otsesemalt, kuna kogu lubatud ühikute kogusele rakendatakse iga-aastast lineaarset vähendamistegurit: -4,3% perioodil 2024–2027 ja -4,4% perioodil 2028–2030, mis vähendab nii turul olevate kui ka tasuta eraldatavate lubatud heitkoguse ühikute arvu. Eesmärkide seadmisel on seega arvestatud, et sektori heitkoguseid reguleerib ELi HKS. See süsteem vähendab igal aastal lubatud heitkoguse ühikute kogumahtu, sealhulgas tasuta eraldatavate lubatud heitkoguseühikute kogust, mis suunab põlevkivisektorit heidet vähendama ja kasutama järjest madalama heitega tehnoloogiaid. Sellest tulenevalt ei ole mõistlik kehtestada Eesti ettevõtetele oluliselt rangemat või kiiremat heitkoguste vähendamise survet kui teistele sama süsteemi raames reguleeritud ELi ettevõtetele, tagades nii võrdsed konkurentsitingimused ja investeerimiskeskonna prognoositavuse. Põlevkivisektori kliimaneutraalsus saavutatakse 2050. aastaks eelkõige kaevandamislubade kaudu kehtestatavate piirangute abil. Edaspidi antakse uusi põlevkivi kaevandamise lube vaid kliimaneutraalse tootmise tagamiseks, samal ajal kui praegu kehtivad load lõppevad enne 2050. aastat. See tähendab, et olemasolevate käitiste heidet vähendatakse nullini peamiselt kaevandamislubade kehtivusaja lõppemise ning ELi HKS-i mõjul.

Lõike 2 punktides 1–3 sätestatakse põlevkivitööstusest tulenevate KHG heitkoguse piiramise eesmärgid aastateks 2030, 2035 ja 2040, võrreldes 2022. aasta heitkogustega järgmiselt:

1. heitkoguse kasv 2030. aastaks ei ületa 40%;
2. heitkoguse kasv 2035. aastaks ei ületa 12%;
3. heitkogust vähendatakse 2040. aastaks 13%.

Heitkoguse piiride seadmisel on lähtutud järgmistest eeldustest:

- 2030. aastal jätkatakse olemasolevate käitistega, millele on lisandunud alates 2025. aasta aprillist Enefit280-2;
- 2035. aastal Enefit140 suletakse, muud käitised jätkavad tööd samas mahus. Enefit280-2 luba lõpeb ja loa jätkumine sõltub sellest, kas tehnoloogiat on tõhustatud ja heidet vähendatud.
- 2040. aastal VKG Oil AS-i ja Kiviõli Keemiatööstuse OÜ käitised töötavad täisvõimsusel, Enefit280-1 ja Enefit280-2 töötavad väiksema heitega.

Lõikes 3 sätestatakse, et 2050. aastaks on põlevkivitööstus kliimaneutraalne. Juhul, kui põlevkivitööstusel on võimalik võtta kasutusele uusi tehnoloogiaid viisil, mis võimaldab neil saavutada aastaks 2050 kliimaneutraalsus, siis on võimalik sektoril tegevust jätkata. Samas sõltub sektor tänasel kujul, kus toodetakse laevakütuseid kolmandatesse riikidesse, olulisel määral ka rahvusvahelistest arengutest merendussektoris. IMO tasandil on seatud siht saavutada

sektoris kliimanetraalsus aastaks 2050 ning 2025. aasta kevadel hääletasid liikmesriigid rahvusvahelise merenduse heitkogustega kauplemise süsteemi ellu kutsumise poolt.

Muus töötlevas tööstuses on heitkoguste piiramine samuti vajalik, selleks et negatiivset keskkonnamõju vähendada ning energiatõhusust suurendada. Heitkoguseid võivad mõjutada seejuures keskkonnakomplekslubadega seatavad PVT ehk parima võimaliku tehnika nõuded ja kliimakindla majanduse seaduses sätestatud põhimõtted. Ühtlasi suunavad erasektori otsuseid investeringute tegemisel näiteks ka pankade laenuitingimused, mis samuti võtavad arvesse kliima- ja keskkonnamõju. Töötleva tööstuse arengut toetab see, kui kliimaeesmärkidesse on kavandatud teatud heite puhver uute investeringute jaoks. Selge puhvri olemasolu annab ettevõtjatele kindla signaali, et uus ja keskkonnanahoidlikult kavandatud tööstus on Eestisse oodatud ning selle tegevus mahub riigi seatud kliimaeesmärkidesse. See vähendab ebakindlust tegevuslubade taotlemisel ja investeerimisotsuste tegemisel, soodustades nii uue tööstuse rajamist kui ka tehnoloogiliselt uuenduslike ja madalama heitega lahenduste kasutuselevõttu. Töötlevas tööstuses ja ehituses tarbitud kütustest tekkivate KHG heitkoguste piiramisel on 2030. aasta heitkogusele lisatud puhver, mis vastab 2022. a töötleva tööstuse heitkogustele. Puhver on lisatud eesmärgil, et Eestisse saaks tulla uusi tööstusettevõtteid. Seetõttu on lõike 4 punktides 1–3 töötlevas tööstuses ja ehituses tarbitud kütustest pärinevate KHG-de heitkoguse piiramise eesmärgid järgmised:

- 1) 2030. aastal ei ületa uue tööstuse rajamisest ja olemasoleva tööstuse laiendamisest tingitud heitkoguste kasv kahekordset 2022. aasta taset;
- 2) 2035. aastaks ei ületa uue tootmise ja laienemisega seotud heitkoguste kasv 50%;
- 3) 2040. aastaks tuleb heitkogused viia vähemalt 2022. aasta tasemele või sellest allapoole.

Heitkoguste piiride seadmisel on lähtutud järgmistest eeldustest:

- Aastaks 2030 võib töötleva tööstuse kasvu toel kasvahoonegaaside heitkogus ajutiselt suureneeda kuni kaks korda, võrreldes 2022. aastaga, kuivõrd Eesti meelitab uusi tööstusinvesteringuid. Samas jäävad traditsiooniliste tööstusprotsesside – näiteks lubja, klaasi ja telliste tootmise – heitkogused kogu perioodi vältel (kuni 2050) stabiilseks. Jätkub üleminek madalama keskkonnamõjuga külma- ja kliimatehnoloogiatele: vastavalt F-gaasi määrusele piiratakse järk-järgult kõrge globaalse soojendamise potentsiaaliga fluoritud gaaside kasutamist, asendades need looduslike alternatiividega nagu CO₂, süsivesinikud ja ammoniaak. F-gaaside kvoodisüsteem vähendab oluliselt tehasepuhaste gaaside kättesaadavust – aastaks 2030 on see ELis ligi 90% madalam kui 2021. aastal. Samuti kasvab reoveesette kanaliseerituse tase ulatudes 85 protsendini.
- Aastaks 2035 on töötlevas tööstuses alanud märkimisväärne siire puhtamatele kütustele, mis aitab vähendada heitkoguseid umbes veerandi võrra võrreldes 2030. aastaga. Jõustuvad täiendavad F-gaaside kasutuskeelud uutes seadmetes, mistõttu muutuvad looduslikud külmaained tööstuses normiks.
- Aastaks 2040 on töötlevas tööstuses heitkogused vähenenud 2022. aasta tasemele ning kogu ELi turul on F-gaaside kättesaadavus vähenenud üle 90% võrreldes varasema tasemega. Kõik F-gaasi määruse kohased piirangud on selleks ajaks jõustunud. Ligikaudu 35% fossiilkütustest on asendatud taastuvate kütustega.

Põlevkivitööstuse ja töötleva tööstuse KHG heite vähendamise vahe-eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste ja ajakava seadmiseks koostab Kliiministerium koostöös Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumiga teekaardid, mida uuendatakse vastavalt vajadusele lähtuvalt kliimaaruandes esitatud kliimaeesmärkide täitmise, konkurentsivõime ja tehnoloogilise valmisoleku hinnangutes. Eelduse muutumisel kujundatakse seda asendav poliitikameede võimalusel samaväärse heitemõjuga meetmega.

§ 14. Jäätmekäitlussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piiramise eesmärk

Lõikes 1 esitatud kirjelduse kohaselt arvestatakse jäätmekäitluse sektoris tekkiva heitkoguse hulka jäätmete ladestamisel, jäätmete põletamisel ilma energia taaskasutusega ja lahtisel põletamisel tekkiv KHG heide. Heitkoguste arvutuste peamine sisend KHG inventuuris on jäätmetestatistika: ladestatud jäätmete kogus (v.a inertsed jäätmed, sh ladestatud põlevkivituhk) ja põletamine ilma energia taaskasutusega, lisaks prügilagaasi kogus, mis prügilatest kogutakse ja taaskasutatakse või põletatakse leegis ning kompostitud jäätmete kogus jäätmetestatistikast.

Jäätmekäitlussektori kasvuhoonegaaside heite vähendamist reguleerib ELi jõupingutuste jagamise määruse (EL) 2018/842 kohane kohustus vähendada transpordist, põllumajandusest, jäätmemajandusest, hoonetest, tööstuslikest protsessidest ja toodete kasutamisest pärinevat kasvuhoonegaaside heitkogust tervikuna 24% aastaks 2030 võrreldes aastaga 2005. See, kuidas panus heite vähendamisse jõupingutuste jagamise määruses nimetatud sektorite vahel jaotada, on liikmesriikide otsustada.

Jäätmekäitlussektori kasvuhoonegaaside heite vähendamist ei ole Eestis seadusega reguleeritud. Valdkonna arengut suunab riigi jäätmekava aastateks 2023–2028, mis kaudselt mõjutab sektori kasvuhoonegaaside heidet. Jäätmekava koos olmejäätmete reformiga sisaldavad palju olulisi meetmeid, mis panustavad jäätmetekke vältimisse ja jäätmete ringlussevõtu edendamisse ning mille rakendamisel on sektori kasvuhoonegaaside heite vähendamisele positiivne mõju. Suur mõju on nt 01.01.2024 jõustunud biojäätmete tekkekohal kogumise kohustusel.

Lõikes 2 sätestatakse jäätmekäitlussektori KHG heitkoguse vähendamise eesmärgid aastateks 2030, 2035 ja 2040 järgmiselt:

1. 2030. aastaks –29% võrreldes 2022. aastaga ehk –36% võrreldes 1990. aastaga;
2. 2035. aastaks –40% võrreldes 2022. aastaga ehk –46% võrreldes 1990. aastaga;
3. 2040. aastaks –47% võrreldes 2022. aastaga ehk –52% võrreldes 1990. aastaga.

Eesmärgi on Kliimaministeeriumi hinnangul võimalik täita olemasoleva jäätmekava ja kavandatava olmejäätmete reformi elluviimisega. Kuna jäätmekäitlussektoris on juba olemasolevate meetmetega prognoosi järgi võimalik täita sektori 2030. aasta KHG heite vähendamise eesmärgi, ei ole lisameetmete rakendamine lähitulevikus kriitilise tähtsusega.

Heitkoguste piiride arvutamisel on lähtutud järgmistest eeldustest:

- Jäätmesektoris eeldatakse aastani 2030 seniste tegevuste järjepidevust ja tugevdamist. Keskmiselt on biolagunevate jäätmete ladestamise vähendamine, jäätmete korduskasutuse ja ringlussevõtu suurendamine ning jäätmetekke ennetamine. Aastaks 2028 ladestatakse tekkinud segaolmejäätmetest maksimaalselt 10%, mis eeldab toimivat sortimissüsteemi ja tõhusaid jäätmekäitluse lahendusi.
- Oluline on ka jäätmetekke üldine vähendamine ja ringmajanduse põhimõtetel toimivate ärimudelite edendamine. Aastaks 2028 on sihiks vähendada inimese kohta tekkivate jäätmete hulka 4000 kilogrammini (v.a põlevkivijäätmed) ning saavutada vähemalt 25% ringleva materjali osakaal. Need suunad toetavad üleminekut ressursitõhusamale majandusele ning aitavad vähendada kasvuhoonegaaside heidet jäätmesektoris.

Jäätmekäitlussektoris kasvuhoonegaaside heite vähendamise vahe-eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste ja ajakava seadmiseks koostab Kliimaministeerium jäätmekäitlussektori

teekaardi, mida uuendatakse vastavalt vajadusele lähtuvalt kliimaaruandes esitatud kliimaeesmärkide täitmise, konkurentsivõime ja tehnoloogilise valmisoleku hinnangutest. Eelduse muutumisel kujundatakse seda asendav poliitikameede võimalusel samaväärse heitemõjuga

§ 15. Põllumajandussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piiramise eesmärk

Lõikes 1 määratletakse põllumajandussektori heitkogus. Põllumajandussektori heitkoguse hulka arvestatakse põllumajandusmaal tekkiv, maaharimisest ja loomakasvatusest ning põllumajanduses kasutatavatest kütustest tekkiv KHG heide. Loomadelt tulevad heitkogused arvutatakse soolesisese fermentatsioonist (CH_4) ning sõnnikukäitlusest (CH_4 , N_2O). Põllumajandusmaade kategooria heitkoguste arvutuste sisendiks on loomade arv, põllukultuuride kogused, piimatoodangu kogused ning sünteetiliste lämmastikväetiste kogused (Statistikaamet), piima tootlikkus, piima rasva- ja valgusisaldus, eri tõugu piimalehmade populatsioon ja vasikate saamine (Jõudluskontrolli Keskus), sõnnikukäitlussüsteemide jaotused (KOTKAS), haritavate turvasmuldade pindala, komposti ja olmereovee puhastusette kogused, põllule laotatud komposti kogused, mulla orgaanilise aine mineraliseerumine, sõnnikukäitluse käigus vabaneva NH_3 , NO_x ja N_2 heitkogused ja keskmised talvekuude õhutemperatuurid (KAUR), samuti kasutatud lubiväetiste kogused (Statistikaamet) ning kasutatud karbamiidi kogused (väetiste tootjate-edasimüüjate andmed).

Kliimakindla majanduse seaduses arvestatakse põllumajandussektori heitkogustena ka põllumajandusmaal (rohumaadel, põllumaadel) tekkiv heide või sidumine, mis on ELi kasvuhoonegaaside arvestuses vaid LULUCFi sektoris. See suunab põllumajandussektorit põllumajanduslikest tegevustest pärinevat heidet vähendama, meetmeid planeerima ning rakendama. Seega on põllumaa ja rohumaat kliimakindla majanduse seaduse heitkoguste vähendamise kategooriate jaotuse mõistes mõlemas sektoris, kuid ELi õigusaktide (JJM ja LULUCF määrus) ja rahvusvahelise inventuuri aruande järgi ning kliimakindla majanduse seaduse riigi kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärkides on need vaid LULUCFi kategoorias. Riigi KHG heitkoguste vähendamise eesmärgis topelt arvestust ei ole, mis tähendab, et kliimakindla majanduse seaduse üldarvestuses on korduv lugemine välditud. Kliimakindla majanduse seaduse põllumajanduse eesmärgi täitmist arvestatakse edaspidi koos põllu- ja rohumaaga ehk kategoorias „põllumajandus, sh LULUCF“. Põllumaa kategooriasse kuuluvad põllumaad, püskikultuurid, pikaajalised kultuurrohumaad ning põllumajanduslikust kasutusest kõrvale jäänud maad, millel on veel säilinud haritava maa tunnused. Rohumaat hulka kuuluvad peamiselt looduslikud ja pool-looduslikud rohumaad ning põõsastikud. Seejuures kogu väetamisest tulenev N_2O heide võetakse nii kliimakindla majanduse seaduses kui ka KHG inventuuris arvesse põllumajandussektoris, kuni ei ole andmeid väetamise kohta teistes maakategooriates.

Põllumajandussektori kasvuhoonegaaside heite vähendamist reguleerib ELi jõupingutuste jagamise määruse (EL) 2018/842 kohane kohustus vähendada transpordist, põllumajandusest, jäätmemajandusest, hoonetest, tööstuslikest protsessidest ja toodete kasutamisest pärinevat kasvuhoonegaaside heitkogust 24% aastaks 2030 võrreldes aastaga 2005. See, kuidas panus heite vähendamisse jõupingutuste jagamise määruses nimetatud sektorite vahel jaotada, jääb liikmesriikide otsustada. Riigile on eesmärk seatud ka LULUCFi määrusega LULUCFi sektoris, kuhu kuuluvad kasvuhoonegaaside heide ja sidumine põllumaalt ja rohumaalt.

Põllumajandussektori kasvuhoonegaaside heite vähendamist ei ole Eestis õiguslikult reguleeritud. Valdkonna arengut suunab „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ (PõKa), mille eesmärk on, et Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on

hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised. PõKa tulemuslikkuse hindamise mõõdikud on mh kasvuhoonegaaside heide põllumajandustoodangu väärtuse kohta ning põllumajandusmaa orgaanilise süsiniku varu säilitamine.

2022. aastal oli põllumajandussektori heide koos LULUCFi põllu- ja rohumaa maaharimisega 2 513 158 tonni CO₂ ekvivalenti, ilma LULUCFi põllu- ja rohumaa maaharimiseta 1 824 833 tonni CO₂ ekv. Sellest loomapidamine moodustas 856 742 tonni CO₂ ekvivalenti, maaharimine koos väetiste kasutamise, turvamuldade harimisega 726 258 t CO₂ ekvivalenti, ning kütuste kasutamine 241 833 tonni CO₂ ekvivalenti. LULUCFi põllumaa harimise heide oli 869 951 tonni CO₂ ekvivalenti ning rohumaad sidusid 181 636 tonni CO₂ ekvivalenti.

Lõikes 2 sätestatakse põllumajandussektori KHG heitkoguse vähendamise eesmärgid (koos põllumajanduse LULUCFi osaga) aastateks 2030, 2035 ja 2040 järgmiselt:

1. 2030. aastaks –14% võrreldes 2022. aastaga ehk –44% võrreldes 1990. aastaga;
2. 2035. aastaks –17% võrreldes 2022. aastaga ehk –45% võrreldes 1990. aastaga;
3. 2040. aastaks –18% võrreldes 2022. aastaga ehk –45% võrreldes 1990. aastaga.

Heitkoguste piiride seadmisel on lähtutud järgmistest eeldustest:

- 2030. aastaks on mineraalväetiste kasutus vähenenud 20% võrreldes 2021. aastaga ning edasised vähendamisest sõltuvad täppispõllumajanduse tehnoloogiate, sh sensorilahenduste rakendamisest. Biogaasi tootmisvõimekus kasvab, lisanduvad uued põllumajanduslikud biogaasijaamad ning laieneb ka biojäätmete ja reoveesetete kasutamine energiaks. Loomakasvatuses suureneb karjatamise osakaal, mis aitab vähendada sõnnikuga seotud heidet.
- Põllumajandustehnoloogias toimub üleminek alternatiivkütustele, sealhulgas biometaanile, ja väheneb künnipõhise harimise osakaal. Kasvuhoonegaaside sidumist toetavad maakasutuse muutused, näiteks püsirohumaade laiendamine turvasmuldadel, märgalade taastamine ning metsatukkade rajamine. Metsastatakse madala kasutusväärtusega põllumaid ning arendatakse puiduistandusi.
- Lisaks pööratakse tähelepanu süsinikuvaru hoidvate ökosüsteemide säilitamisele ja sobivale majandamisele, sealhulgas pärandniitude hooldamisele. Aastaks 2040 suunatakse kõik suuremate reoveekäitlusjaamade setted biogaasitootmisse ning biogaasi tootmine biojäätmetest suureneb oluliselt, toetades taastuvenergia kasutuse kasvu põllumajanduses.

Põllumajandussektori kasvuhoonegaaside heite vähendamise vahe-eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste ja ajakava seadmiseks koostab Regionaal- ja Põllumajandusministeerium koostöös Kliimaministeeriumiga põllumajandussektori teekaardi, mida uuendatakse vastavalt vajadusele lähtuvalt kliimaaruandes esitatud kliimaeesmärkide täitmise, konkurentsivõime ja tehnoloogilise valmisoleku hinnangutest. Eelduse muutumisel kujundatakse seda asendav poliitikameede võimalusel samaväärse heitemõjuga

§ 16. Maakasutussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise ning kasvuhoonegaaside sidumise eesmärgid

Maakasutussektor on ainus sektor, kus on võimalik juba atmosfääri paisatud kasvuhoonegaase siduda ning seeläbi leevendada kliimamuutuste mõju. Kasvuhoonegaase siduv maakasutussektor on keskse tähtsusega kliimanetraalsuse saavutamisel.

Lõike 1 järgi koosneb maakasutussektori netoheide metsanduse (metsamaa ja puittooted), maaharimise (põllumaa ja rohumaa), turbatootmise (turbatootmisalad ja aiandusturba kasutamine), maahõive (asulad) ja muu maakasutuse (maakasutuse muutus muudeks märgaladeks ja muu maa) kasvuhoonegaaside heite ja sidumise vahest. Maakasutussektoris hinnatakse süsinikuvaru muutust elus biomassis, surnud orgaanilises aines, mineraal- ja turvasmuldades ning puittoodetes, aiandusturba kasutamisega seotud CO₂ heidet, CH₄ ja N₂O heitkoguseid kuivendatud turvasmuldadest ja põlengutest ning N₂O heidet lämmastiku mineraliseerumisest.²⁷ LULUCFi sektori arvutuste põhisisend on statistilise metsainventuuri (SMI) andmed. SMI-l põhinevad kõikide maakategooriate üldpindalade hinnangud (eraldi mineraal- ja turvasmuldadel alad), aga ka maakategooria muutuste pindalad ning elusa biomassi ja surnud puidu tagavara muutused. Statistikaametist saadakse andmed põllukultuuride kasvupindade kohta ning Maaelu Teadmuskeskusest eksperdihinnangud põllukultuuride mõju kohta mulla süsinikuvarule ja harimisviiside osakaalude kohta põllumaal. Edasisel meetodikate arendamisel ja andmete lisandumisel täienevad ka andmed LULUCFi sektori arvutustesse.

Maakasutuse, selle muutuse ja metsanduse sektorit reguleerib ELi maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse määrus (EL) 2018/841 ning selle täiendus (EL) 2023/839), kust tuleb Eesti kohustus suurendada 2030. aastaks võrreldes aastate 2016–2018 keskmise tasemega sidumist veel või vähendada heidet 434 000 t CO₂ ekv võrra. 2025. aasta inventuuri kohaselt on 2016–2018 keskmine ca 2 200 000 t ning 2030 siht oleks seega 1 728 928 t (st määрусega seotud kohustuste täitmiseks võib sektor jääda n-ö heite poolele). Perioodi 2026–2029 kasvuhoonegaaside eelarve ehk kasvuhoonegaaside netoheite ja sidumise summa fikseerib komisjon 2025. aastal esitatud inventuuriandmete põhjal (2021., 2022. ja 2023. aasta inventuuriandmete keskmise väärtuse järgi) ja eelarve järgimist hinnatakse 2032. aastal esitatud kasvuhoonegaaside inventuuriandmete põhjal. Kuna baasaasta ei ole fikseeritud, siis on võimalik, et eesmärgi täitmiseks on vaja heitkoguseid vähendada rohkem, kui viimase inventuuri andmed seda näitavad. Seetõttu on oluline nii LULUCF kui JJM kohustuste täitmiseks arvestada riigisisene eesmärk teatava varuga.

Puudujäägi katmiseks on võimalik osta teistelt liikmesriikidelt üle jäävaid ühikuid, samas on ühikute kättesaadavus tänase seisuga veel ebamäärane ning kuna tehinguid ei ole tehtud, siis hinda on keeruline ennustada. Riigil on majanduslikult ja strateegiliselt otstarbekam suunata eelarvelisi vahendeid siseriiklike investeeringute tegemisse, mis vähendavad kasvuhoonegaaside heidet pikaajaliselt, kui kulutada ressursse heitkogusühikute ostmiseks teistelt riikidelt.

2022. aastal oli LULUCFi netoheide Eestis 198 208 t CO₂ ekv. Kategooriad, mis 2022. aastal LULUCFi arvestuses süsinikku sidusid, olid metsandus (metsamaa; –1 594 756 t CO₂ ekv); puittooted (–662 886 t CO₂ ekv) ja rohumaad (–181 636 t CO₂ ekv). Heite poolel olid kõik ülejäänud kategooriad: põllumaa (869 951 t CO₂ ekv), märgalad (1 308 977 t CO₂ ekv, sh turbatootmine 1 302 344 t CO₂), asulad (nn maahõive, 406 440 t CO₂ ekv) ja maakasutus (maakasutuse muutus muudeks märgaladeks + muu maa (52 118 t CO₂ ekv).

Lõike 2 kohaselt on maakasutussektori eesmärk aastaks 2030 liikuda järk-järgult kasvuhoonegaaside heite ja sidumise tasakaalu suunas, tagades, et sektori netoheide oleks

²⁷ Kasvuhoonegaaside värskeimaid valdkondlikud kokkuvõtted leiab Kliimaministeeriumi kodulehelt: <https://kliimaministeerium.ee/rohereform-kliima/kliimapoliitika/kasvuhoonegaaside-heitkogused>

minimaalne või nullilähedane, seejuures on maakasutussektori eesmärk olla kasvuhoonegaaside netosiduja²⁸ alates 2035. aastast.

Lõikes 3 täpsustatakse, et eesmärkide täitmisel on üksikute aastate vältel ning eeskätt looduslike tegurite tõttu lubatud maakasutussektoris KHG heitkoguse kasv, samas peab sektor liikuma lõikes 2 sätestatud eesmärkide suunas.

Lõikes 4 sätestatakse, et lõikes 2 nimetatud eesmärkide täitmisse panustavad kõik lõikes 1 nimetatud maakasutuse valdkonnad.

Lõikes 5 sätestatakse turbatootmissektori heitkoguste vähendamise eesmärk, et heide peab järkjärgult vähenema, võttes nii palju kui võimalik arvesse käesoleva seaduse § 9 lõikes 1 sätestatud riigi kasvuhoonegaaside heite piiramise trajektoori. Turbatootmissektor hõlmab nii turbatootmisaladelt (hektarid) pärinevat KHG heidet kui ka aiandusturba kaevandamisest (tonnid) tekkivat KHG heidet. Sektori KHG heitkoguse vähendamise võimalikku ulatust ja viise hinnatakse muuhulgas käesoleva seaduse §-is 28 sätestatud turba kaevandamise põhimõtete muutmise käigus.

Lõikes 6 täpsustatakse, et turbatootmissektori eesmärkide saavutamiseks tuleb rakendada süstemaatilisi heite vähendamise meetmeid, sealhulgas tasakaalustada turbatootmissektori heidet ammendunud ja kasutusest väljas olevate kaevandusalade kiire taastamisega.

Lisaks seatakse lõikes 7 metsandussektorile, sh metsamaale ja puittoodetele, eesmärk, mille kohaselt on metsandussektor netosiduja iga kümneaastase perioodi keskmisena, fikseeritud perioodidel 2031–2040 ning 2041–2050, võttes sealjuures arvesse pikaajalist mõju.

Lõigetes 2-7 toodud eesmärkide seadmisel on lähtutud järgmistest tänaste parimate teadmiste baasilt tehtud eeldustest:

- Metsanduses liigutakse järkjärgult ühtlase kasutuse suunas.
- Metsasektori süsiniku sidumise võime suurendamiseks metsastatakse ja rajatakse istandikke), suurendatakse erametsade süsiniku sidumise võimet ja metsakultiveerimise mahte. Puidu väärindamisel keskendutakse keemilise töötlemise ja pikaajaliste puittoodete mahu kasvatamisele, et pikendada puidu süsinikusidumise aega toodetes. Ühe biorafineerimistehase täies mahus tööle hakkamine on oluliseks eelduseks nii metsanduse kui ka maakasutussektori eesmärkide täitmiseks;
- Turbatootmissektoris rakendatakse mitmekesiseid heite vähendamise meetmeid. Need hõlmavad ammendatud turbatootmisalade taastamist märgaladena või metsastamist ning aiandusturbast tuleneva heite järkjärgulist vähendamist,
- Põllumajanduses suunatakse turvasmuldadel asuvad põllumaad püsirohumaadeks ning edendatakse märgalaviljelust.

Turba ja metsandussektoris kasvuhoonegaaside heite vähendamise vahe-eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste ja ajakava seadmiseks koostab Kliimaministeerium teekaardid, mida uuendatakse vastavalt vajadusele lähtuvalt kliimaaruandes esitatud kliimaeesmärkide täitmise, konkurentsivõime ja tehnoloogilise valmisoleku hinnangutest. Eelduse muutumisel kujundatakse seda asendav poliitikameede võimalusel samaväärse heitemõjuga.

²⁸ Netosiduja – maakasutussektori sidumine on suurem kui selles tekkiv KHG heitkogus.

§ 17. Kliimamuutustega kohanemise eesmärgid

Kliimamuutustega kohanemist käsitletakse nii Pariisi kokkuleppes²⁹ (artikkel 7), kus püstitatakse kohanemise eesmärk, mille saavutamiseks suurendatakse kohanemissuutlikkust, tugevdatakse vastupidavust ja vähendatakse haavatavust kliimamuutuste ebasoodsate mõjude suhtes, kui ka ELi kliimamääruses³⁰, mille kohaselt võtavad liikmesriigid oma riiklikes kohanemisstrateegiates arvesse asjaomaste sektorite, mh põllumajanduse, vee- ja toidusüsteemide erilist vastuvõtlikkust, nagu ka toiduga kindlustatust, ning edendavad looduspõhiseid lahendusi ja ökosüsteemipõhist kohanemist. Kuigi 2050. aastaks on eesmärgiks seatud kliimanetraalsuse saavutamine, on vaja tegeleda ka juba tekkinud negatiivse mõju tagajärgedega ning tagada meetmete rakendamine kliimamuutuste mõjuga kohanemiseks ja looduslike ökosüsteemide kaitsmiseks, toetades kliimamuutustele vastupanuvõimelise Euroopa kujundamise eesmärki³¹. Praegu on Eesti kliimamuutustega kohanemise eesmärgid sätestatud Eesti kliimamuutustega kohanemise arengukavas³², kuid strateegiline eesmärk suurendada riigi, regionaalse ja kohaliku tasandi valmidust ja võimet kliimamuutuste mõjuga kohanemiseks on vaja sätestada ka kliimakindla majanduse seaduses.

Eestis on keskmine õhutemperatuur viimasel sajandil tõusnud maailma keskmisest kiiremini. Aasta keskmise temperatuuri tõus on Eesti mõõtmisandmetele tuginedes olnud vahemikus 2,2–2,8 kraadi viimase 70 aasta kohta (perioodil 1950/51–2020/21). Temperatuuritõus on hoogustunud 1980ndatest aastatest. Lisaks tõusvale aasta keskmisele temperatuurile ja muutustele ilmastiku sesoonsuses (nt varakevade algus on viimase 70 aasta jooksul nihkunud 19–27 päeva mandri-Eestis ja 37 päeva saartel) väljenduvad juba realiseerunud ja eesseisvad muutused paljudes valdkondades ja nähtustes: lume- ja jääkatte kestvuse ja ulatuse vähenemine, keskmise sademete hulga suurenemine, muutused sademete sesoonsuses, tormide sagenemine ja tugevnemine, valingvihmade sagenemine, põudade ja kuumalainete esinemise sageduse, kestvuse ja ulatuse suurenemine.

2024. aasta kevadel avalikustatud Euroopa kliimariskide aruande³³ (EUCRA) kohaselt oli 2023. aasta üleilmselt kõige soojem aasta ja keskmine ülemaailmne temperatuur ületas 12-kuulisel perioodil veebruarist 2023 kuni jaanuarini 2024 tööstusrevolutsioonielse taseme 1,5 °C võrra. Temperatuuri tõusu põhjuseks on järjest kasvav inimtekkeliselt atmosfääri paisatud kasvuhoonegaaside (edaspidi *KHG*) hulk, mis pärineb fossiilset kütust kasutavatest energiasüsteemidest, maakasutusest ja selle muutusest, suurenevast tarbimisest jpt teguritest.

EUCRA tuvastas 36 peamist kliimariski, mis võivad nõuda Euroopa või riikidevahelise tasandi meetmeid, et vähendada negatiivset mõju Euroopa energia- ja toidujulgeolekule, ökosüsteemidele, infrastruktuurile, veevarudele, finantsstabiilsusele ja inimeste tervisele. Paljud neist riskidest on juba saavutanud kriitilise taseme ja võivad ilma kiirete ja otsustavate meetmeteta muutuda laiaulatuslikeks ning pidurdamatuteks.

²⁹ <https://kliimaministeerium.ee/media/1396/download>.

³⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R1119>.

³¹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6521-2021-INIT/et/pdf>.

³² <https://kliimaministeerium.ee/media/928/download>.

Kliimamuutustega kohanemise eesmärgi saavutamiseks on eeltoodut silmas pidades vajalik tegutseda süsteemselt ja viivitamatult ning kliimariskide maandamiseks tõhusaid meetmeid planeerida.

Eeltoodut arvesse võttes, seatakse lõikes 1 kliimamuutustega kohanemise eesmärgiks suurendada ühiskonna, majanduse ja ökosüsteemide vastupanuvõimet, vähendada haavatavust kliimamuutuste ebasoodsate mõjude suhtes ning parandada elanikkonna teadlikkust kliimamuutustest ja kliimariskidest.

Lõikes 2 sätestatakse riigile kohustus seada kliimamuutustega kohanemise eesmärgid valdkondlikes arengukavades ja -programmides koos mõõdikute ja kavandavate meetmetega vähemalt järgmiste kliimamuutuste suhtes haavatavate sektorite kohta. Nendeks sektoriteks on: tervishoid, päästevõimekus, maakasutus ja planeerimine, elurikkus biomajandus, majandus ühiskond ja teadlikkus, taristu ja ehitised ning energeetika ja varustuskindlus. Kohustus tuleneb ELi kliimamääruse artikli 5 punktist 4, mille kohaselt võtavad liikmesriigid vastu ja viivad ellu riiklikud kohanemisstrateegiad ja -kavad, võttes arvesse ELi kliimamuutustega kohanemise strateegiat ning tuginedes kindlatele kliimamuutusi ja kliimamuutustele vastuvõtlikkust käsitlevatele analüüsidele, edusammude hindamistele ja näitajatele, milles juhindutakse parimast kättesaadavast teaduslikust tõendusmaterjalist. Samuti tuleneb ELi kliimamäärusest kohustus strateegiaid korrapäraselt ajakohastada.

2017. aastal võttis Vabariigi Valitsus vastu „Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“ koos rakendusplaaniga. Arengukava üldeesmärk on tegevusraamistiku abil vähendada Eesti haavatavust kliimamuutuste suhtes ning saavutada valmidus ja võime tulla toime kliimamuutuste mõjuga kohalikul, piirkondlikul ja riiklikul tasandil. Lisaks on arengukaval kaheksa prioriteetset valdkondade haavatavusest otseselt lähtuvat alaeesmärki. Nende täitmist toetavad arengukava rakendusplaanis esitatud kliimamuutuste mõjuga kohanemise meetmed. Kuna riigi suunised näevad ette, et teemavaldkondade kaupa arengukavade koostamist vähendatakse ja strateegilised arengudokumendid koostatakse valdkonna põhiselt, on kliimamuutustega kohanemise arengukava uuendamine plaanis selliselt, et kohanemise eesmärgid seatakse valdkonna arengukavas, nagu seaduseelnõu § 14 lõige 2 ette näeb. Samas sätestab sama säte kohustuse ka teistele ministeeriumitele seada oma valdkonna arengukavades kliimamuutustega kohanemise eesmärgid. Kuna kliimamuutuste mõjude suhtes vastupanuvõime suurendamise vajadus puudutab ka teisi sektoreid, k.a ELi kliimamääruses mainitud sektoreid, on oluline, et kõik ministeeriumid oma tegevuste planeerimisel kaaluksid, kuidas kliimamuutused pikaajalises vaates sektorit mõjutavad ja milliseid kohanemismeetmeid tuleks planeerida, et negatiivseid mõjusid vältida või vähendada.

Liikide levilate muutus, invasiivsete võõrliikide ulatuslikum levik ning muutunud keskkonnatingimused soodustavad uute kahjurite ja haiguste levikut ning teevad ökosüsteemid, sh metsad ja põllukultuurid, veelgi vastuvõtlikumaks lisaks juba olemasolevatele ohuteguritele. Meretaseme tõus, tugevamad tormid ja muutunud sadememustrid põhjustavad üleujutusi ja erosiooni, mis teevad rannikualad haavatavamaks. Kliimamuutustest on haavatavad ka linnade elanikud, keda ohustavad kuumalained, üleujutused või meretaseme tõusuga seotud ohud. Nimetatud nähtuste sagenemine suurendab tõenäoliselt katastroofide ulatust, mis põhjustavad märkimisväärsed majanduslikke kahjusid, terviseprobleeme ja surmajuhtumeid. Eestis on kliimamuutustest enim haavatavad piirkonnad tiheasustatud rannikualad, siseveekogude-äärased piirkonnad ja linnad. Kuumalainetest ja teistest ekstreemsetest ilmaoludest on enim ohustatud linnaelanikud, vanemad ja krooniliste haigustega inimesed, renoveerimata korterelamute elanikud ning sotsiaalselt haavatavamad piirkonnad, kus ka info tervise hoidmiseks vajalike

tegevuste kohta liigub kehvemini ja võimalused neid rakendada on napimad. Kuumalainete esinemine on viimase 30 aasta jooksul Balti riikides, eelkõige Eestis, järsult kasvanud.

Lõikes 3 sätestatakse, et nii riiklike sektoripõhiste kliimamuutustega kohanemise eesmärkide täitmiseks meetmete planeerimisel kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil kohanemismeetmete tegevuskava koostamisel tuleb edendada ja eelistada looduspõhiseid lahendusi, mis toetavad elurikkust, inimeste heaolu ja tervist. Looduspõhised kohanemislahendused leevendavad kliimamuutustest (nt sagenevatest üleujutustest, suurenevast sademevee hulgast ja kuumalainetest) tingitud mõju. Näiteks märgalade taastamine, sademevee immutamine pinnases või ärajuhtimine selleks kohandatud rohealale aitab puhverdada üleujutusi ning liigset sademeveet, kõrghaljastus on vajalik nii süsiniku sidumise suurendamiseks kui ka kuumalainete ajal varju ja jahutuse pakkumiseks. Looduspõhiseid lahendusi kliimamuutustega kohanemiseks ja katastroofiohu vähendamiseks kasutatakse peamiselt rannikuvööndi kaitsel, märgalade taastamisel piirkondliku veevaru kvaliteedi tagamiseks ja veevaru stabiliseerimiseks ning maastikutulekahjude ohu vähendamiseks, jõgede/lammialade taastamisel üleujutuste vältimiseks, looduslähedasemas metsanduses, linnade haljastamise planeerimises, mh ekstreemsete temperatuuride ja kuumasaarte tekkimise vähendamiseks ning mullakaitses ja taastootmises. Looduspõhised lahendused, nagu erosioonivastane kaitse, põua ja üleujutuste ennetamine, süsiniku sidumine, jahutamine ja metsatulekahjude ennetamine, suurendavad bioloogilist mitmekesisust ja maastiku väärtust, parandades samal ajal ökosüsteemiteenuseid.

Looduspõhiste lahenduste kasutamisel on lisaks eespool nimetatud elukeskkonnale hüvede pakkumisele ka suur potentsiaal toetada kasvuhoonegaaside sidumist, süsinikuvaru hoidmist ning ökosüsteemide hea seisundi taastamist ja toimimist. Oluline on arendada kliimamuutuste mõjuga kohanemist toetavat rohevõrgustikku, edendada elanikkonna teadlikkust ning suurendada kohalike kogukondade ja ühiskonna valmisolekut kliimariskidega toimetulekuks.

Looduspõhiste kohanemislahenduste edendamist ja eelistamist käsitleb muuhulgas ELi kliimamuutustega kohanemise strateegia, mille kohaselt tuleks tugineda keskkonnahoidlikele ja looduspõhiste lahendustele, mis suurendavad iseseisvat toimetulekut, vastupanuvõimet ja ökosüsteemide kaitset, et kooskõlas kestliku arengu eesmärkidega tagada paremad elamistingimused, sh säästvad ja kohalikud põllumajandus- ja kalandustavad, vee säästev majandamine, taastuenergia ulatuslikum kasutamine.

§ 18. Kohaliku omavalitsuse kohustused

Käesolevas paragrahvis sätestatakse kohustused kohalikele omavalitsustele energia- ja kliimaeesmärkide seadmiseks. Kuivõrd linnaruumi ja looduse lõimimise kava koostamise ja rakendamise kohustus panustab otseselt kliimamuutustega kohanemise eesmärkide täitmisse siis on seaduse koostaja koondanud ühte paragrahvi lisaks energia- ja kliimakava koostamise kohustusele ka linnaruumi ja looduse lõimimise kava koostamise kohustuse vähemalt 10 000 elanikuga linnadel kui asustusüksustel.

Lõike 1 järgi peab kohaliku omavalitsuse või tema volitusel kohaliku omavalitsuse üksuste liit koostama energia- ja kliimakava (edaspidi KEKK). KEKKis peab olema seatud kvantitatiivsed kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärgid, mis panustavad riiklike kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärkide täitmisse, ning kliimamuutustega kohanemise eesmärgid koos tegevuskavaga nende eesmärkide saavutamiseks, lähtudes seaduseelnõu 3. peatükis sätestatud eesmärkidest. Omavalitsusliidud võivad soovi korral koostada energia- ja kliimakava mitme

KOV-i kohta ühiselt, aga sel juhul peab iga liiduga ühinenud kohaliku omavalitsuse üksuse volikogu kinnitama energia- ja kliimakava eraldi.

2024. aasta oktoobri alguse seisuga on KEKK olemas 61-l omavalitsusel. 2021. aastal Euroopa Majanduspiirkonna Kliima- ja Keskkonnaprogrammist (2014-2020) toetatud avatud taotlusvoorst rahastati kümne KEKK-i koostamist ja rahastamisega jätkati Ühtekuuluvusfondi (edaspidi ÜF) rahastuse toel alates 2024. aasta maikuust.

Eesti suuremad omavalitsused Tartu ja Tallinn on oma energia- ja kliimakavade koostamist alustanud enne seda, kui riik hakkas seda tegevust toetama. Tartul ja Tallinnal valmisid KEKK-id vastavalt aprillis ja juunis 2021. aastal. Tartu ja Tallinn on seadnud 2050. aasta eesmärgiks kliimanetraalsuse saavutamise ning 2030. aastaks KHG heitkoguse 40% vähendamise (võrreldes 2010. ja 2007. aasta KHG heitkogustega, vastavalt). Lisaks on mõlemad Eesti suuremad omavalitsused seadnud ambitsioonikad KHG heite vähendamise eesmärgid. Näitena võib tuua Tartu kliimakava aastani 2030, milles on seatud eesmärgiks fossiilkütustevaba kaugküte ja kaugjahutus ning taastuenergia osakaal moodustab vähemalt 50% energia lõpptarbimisest aastal 2030. Vastukaaluks on Tallinna „Säästva energiamajanduse ja kliimamuutustega kohanemise kava 2030“ kohaselt on kasutuses ca 50 000 pistikhübrid-, elektri- ja vesinikusõidukit ja vähemalt 25% Tallinna korterelamutest on rekonstrueeritud. Kohaliku omavalitsuse energia- ja kliimakava võib olla eraldiseisev dokument või kohaliku omavalitsuse üksuse arengukava osa. Seaduseelnõu koostaja eesmärgiks ei ole kohustada kohalikke omavalitsusi erinevaid arengukavasid koostama, vaid mõtestada ja seada kliimamuutuste leevendamise, sh energeetika, transpordi ja hoonete sektori eesmärgid ning kohanemise eesmärgid. Lisaks kliimaeesmärkide seadmisele suurendatakse KEKK-ide koostamisega ka ametkonna kliimateadlikkust.

Lõikes 2 sätestatakse kohustus vähemalt 10 000 elanikuga linnadel kui asustusüksustel koostada linnakeskkonnas kliimamuutuste mõjude leevendamiseks meetmete võtmiseks eraldi dokumendina või energia- ja kliimakava või muu arengudokumendi osana *linnaruumi ja looduse lõimimise kava* ehk *linnalooduse kava*, milles seatakse eesmärk rohealade kogupindalale ja linnapuude võrastiku liitusele linnas. Keskkonnainvesteeringute Keskus avas 2024. aasta 10. mail taotlusvoorst kohalike energia- ja kliimakavade koostamiseks ning linnade elurikkuse suurendamiseks. Linnade elurikkuse suurendamise voorst toetatavate linnade rohestamiskavade koostamine on sisult sama kui linna-ruumi ja looduse lõimimise kava, kuid eelnõukohases seaduses kasutatav termin linna-ruumi ja looduse lõimimise kava kannab paremini edasi mõtet selle taga, näidates, et looduse tagasitoomine linna elurikkust suurendades ja looduspõhiseid lahendusi soodustades on midagi enam kui linna rohelistemaks muutmine.

Linnaruumi ja looduse lõimimise kava eesmärk on lisaks kliimamuutuste leevendamisele ja kliimamuutustega kohanemisele looduspõhiste lahendustega ka linnakeskkonna elurikkuse suurendamine. Linnade elurikkuse suurendamine aitab hoida kohalikku loodust, tagada oluliste reguleerivate ja kultuuriliste looduse hüvede kättesaadavuse, panustada füüsilise ja vaimse tervise säilimisse, jahutada linnapiirkondi ja leevendada loodusõnnetuste mõju. Liigirikkad ja mitmekesised rohealad vähendavad õhu-, vee- ja mürasaastet, kaitsevad üleujutuste, põua ja kuumalainete eest ning säilitavad seose inimeste ja looduse vahel. Linnaruumi ja looduse lõimimise kavas tuleb muuhulgas seada eesmärgid linna rohealade osakaalule ja ökoloogilisele kvaliteedile, rohealade sidususele, linnapuude võrastiku liitusele ja riiklikult ning kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavatele loodusobjektidele.

ELi elurikkuse strateegia alusel peavad rohestamiskava koostama linnad, kus on üle 20 000 elaniku. Seadusega sätestatakse linnalooduse kava koostamise piiriks 10 000 elanikku, arvestades ELi looduse taastamise määruse³⁴ eesmärgi linna ökosüsteemide taastamiseks. Määruse alusel tuleb tagada, et linna rohealade pindala ega puuvõrade katvus kogu riigi linna ökosüsteemi aladel ei ole 31. detsembriks 2030 võrreldes 2024. aastaga summaarselt vähenenud. Erandeid võib teha, kui linnakeskustes ja linnaklastrites ületab rohealade osakaal 45% ja puuvõrade katvus 10%. Samuti tuleb seada eesmärgid linna rohealade pindala ja linnapuude võrastiku liituse kohta.

Lõikes 3 sätestatakse, et lõikes 1 nimetatud KEKKe ning lõikes 2 nimetatud linnalooduse ja lõimimise kava tuleb uuendada vähemalt iga 10 aasta tagant.

Lõikes 4 antakse keskkonna- ja kliimavaldkonna eest vastutavale ministrile volitus energia- ja kliimakava ning linnaruumi ja looduse lõimimise kava sisu ja koostamise nõuded kehtestada, eesmärgiga luua ühtne vorm ja sisu juba olemasolevate kavade kaasajastamiseks ning uute kavade koostamiseks.

4. peatükk. Kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise aruandlus, seire ja prognooside koostamine

§ 19. Kliimaaruande koostamise aeg ja aruande ülesehitus

Paragrahvis 19 sätestatakse kliimaaruande koostamise aeg ja aruande osad. Kliimaaruanne koostatakse lõike 1 järgi igal aastal, et seirata inventuuriandmete ja prognooside põhjal kliimaeesmärkide saavutamist ning anda hinnang peatükis 3 sätestatud kliimaeesmärkide täitmisele. Kliimaeesmärkide täitmise hinnangus antakse ülevaade nii kasvuhoonegaaside heite prognoosist kui ka kliimamuutustega kohanemise eesmärkide täitmisest.

Lõike 2 kohaselt sisaldab lõikes 1 nimetatud kliimaeesmärkide täitmise hinnang nii ülevaadet kasvuhoonegaaside heite prognoosist olemasolevate ja kavandatavate meetmetega kui ka ülevaadet seiratavaks ajavahemikuks seatud kliimamuutustega kohanemise eesmärkide täitmisest. KHG prognoose koostatakse riikliku inventuuri meetodite järgi ning neis eristatakse energeetika, transpordi, tööstuslike protsesside ja toodete (IPPU), ja põllumajanduse, jäätmemajanduse ja maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) sektorit. Nii riiklik kasvuhoonegaaside inventuur kui ka prognoosid koostatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/1999, ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni ja Pariisi kokkuleppe aruandlusnõuete kohaselt. ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni ja Pariisi kokkuleppe osaliste otsusega vastuvõetud inventuurisuunised lähtuvad IPCC arvutusmetoodikast. IPCC 2006. aasta juhised on kohustuslikud riiklike kasvuhoonegaaside inventuuride koostamiseks. Lisaks on soovitatud kasutada IPCC täiendatud juhiseid aastast 2013 ja 2019. Riiklikud kasvuhoonegaaside inventuurid peavad sisaldama andmeid heite ja sidumise kohta, mis ei ole olemasolevate andmete ja teabe põhjal liigselt üle- ega alahinnatud. Aruannete õigeaegsus, läbipaistvus, täpsus, kooskõla, võrreldavus ja terviklikkus on põhimõtted, mida järgides saadakse usaldusväärne info inimtekkelistest kasvuhoonegaaside heitkogustest ja sidumisest. Kasvuhoonegaaside heite kohta aruannete esitamisel on oluline kasutada järjepidevaid andmeid kogu riigi piires ning ühtset metoodikat kogu aegrea ulatuses, vähendada määramatust niipalju kui võimalik, kasutada asjakohaseid IPCC metoodikaid, et

³⁴ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AL_202401991

tagada heiteid ja sidumist käsitlevate aruannete kvaliteet, sünergia ja sidusus poliitikakujunduse sisendina ning tulemuste võrreldavus kõikides riikides.

Lõikes 3 sätestatakse, et igal viiendal aastal sisaldab kliimaaruanne lisaks eeltoodule konkurentsivõime hinnangut ja tehnoloogilise valmisoleku, sh süsiniku püüdmise tehnoloogiate hinnangut. Konkurentsivõime hinnang käsitleb kliimaeesmärkide täitmise mõju konkurentsivõimele, see tähendab, et suure sotsiaalmajandusliku mõjuga meetmete puhul hinnatakse nende mõju konkurentsivõimele. Kui ühes või mitmes sektoris ei ole KHG heite eesmärki olemasolevate meetmetega võimalik saavutada, ilma et sellega kaasneks negatiivne mõju riigi konkurentsivõimele, esitab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium tegevusplaani mõju leevendamiseks. Tegevusplan peab sisaldama ettepanekut planeeritud meetmemahutude muutmiseks, ajatamiseks või ümberkujundamiseks, lähtudes seaduses sätestatud sektorite KHG eesmärkidest. Kui planeeritavad meetmed ei ole konkurentsivõime hinnangu kohaselt üldse mõistlikud, esitab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ettepaneku nende meetmete asendamiseks alternatiivsete meetmetega, mis panustavad sektori KHG eesmärgi saavutamisse.

Lõike 3 punktis 2 nimetatud tehnoloogilise valmisoleku hinnang tuleb koostada selleks, et regulaarselt hinnata nii heiteta kui ka vähese CO₂ heitega tehnoloogia (sh tööstusprotsessides tekkiva süsiniku kinni püüdmise ja ka kinnipüütud süsiniku sidumise) arengut ja nende kasutamise potentsiaali Eestis. Kuivõrd seaduseelnõu koostamise ajal ei ole süsiniku kinnipüüdmise ja talletamise tehnoloogiad end veel tõestanud, ei ole kliimaeesmärkide seadmisel nende tehnoloogiatega arvestatud. Seetõttu on väga oluline koostada järjepidevalt tehnoloogilise valmisoleku hinnanguid ja võtta nende tulemusi arvesse kliimaeesmärkide asjakohasuse ja piisavuse ülevaate koostamisel.

Lisaks sisaldab kliimaaruanne lõike 4 järgi igal kümnendal aastal ka kliimariskide hinnangut. 2015. aastal koostas Keskkonnaagentuur „Eesti tuleviku kliimastenaariumid aastani 2100“, mille alusel on kliimamuutustega kohanemise arengukavas hinnatud ka kliimariskid. Praegu on koostamisel uued kliimaprojektsioonid Eesti kohta, mis peaksid valmima 2027. aastal. Kuna kliima muutumist ja prognoositava tulevikukliima muutusi ei ole võimalik hinnata lühikese ajaperioodi alusel ning tegemist on äärmiselt mahuka tööga, ei oleks mõistlik kliimariskide aruande koostamiseks kehtestada tihedamat intervalli kui viis aastat. Kliimariskide hinnang peab sisaldama kliimamuutuste võimalikke projektsioone keskpikas ja pikas vaates ning meetmete kavandamiseks on oluline selgitada välja ka haavatavaimad tegevusvaldkonnad, kus kliimarisk on eriti suur.

§ 20. Kliimaaruande koostamise korraldamine ja koostajad

Lõikes 1 sätestatakse, et kliimaaruande koostamist koordineerib ja korraldab Kliimaministeerium. See tähendab, et kliimaaruande koostamise üldkoordinatsioon on Kliimaministeeriumil, kuigi aruande üksikute osade koostamist võivad korraldada või neid koostada ka muud isikud (nt MKM konkurentsivõime hinnangu).

Lõike 2 kohaselt võib Kliimaministeerium kliimaaruande koostamiseks eelnõukohase seaduse § 19 lõikes 1 nimetatud kasvuhoonegaaside inventuuri ja lõikes 2 nimetatud kliimaeesmärkide täitmise hinnangu koostamise üle anda atmosfääriõhu kaitse seaduse §-s 143 nimetatud halduslepinguga.

AÕKSi § 143 alusel on riikliku KHG heite inventuuri ja prognooside koostamiseks Kliimaministeerium sõlminud halduslepingu Kliimaministeeriumi valitsemisalas oleva riigi äriühinguga OÜ Eesti Keskkonnauuringute Keskus (edaspidi *EKUK*), mille põhiülesanne on keskkonnauuringute tegemine. Haldusülesanded antakse EKUKle üle selles mahus, milles EKUK on neid ülesandeid siiani täitnud. Muudatusega ei kavandata sisulist muutust senises ülesannete täitmise korralduses.

EKUK on riigi äriühinguna määratletud riigi keskkonnauuringute kompetentsikeskusena. EKUK on keemiliste ja füüsikaliste uuringutega tegelev riigi ainuomandis olev äriühing ning on aastakümneid olnud riiklike ülesannete täitja laborianalüüsides ja keskkonnauuringute valdkonnas. EKUK on välisõhu ja kliima valdkondades olnud riigi rahvusvaheliste aruandluskohustuste täitja. EKUKi tegevusest moodustab peamine osa (üle 80%) riigi seatud ülesannete täitmine.

Lõikes 3 täpsustatakse, et konkurentsivõime hinnangu korraldamist korraldab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Lõike 4 kohaselt koostab kliimariskide hinnangu Keskkonnaagentuur. Eesti ilmaandmete aegrida ulatub 19. sajandi keskpaika, kui Eestis hakati meteoroloogilisi vaatlusi tegema koordineeritult ja süsteemselt. Mida pikemad on aegread ja mida rohkem ilmaandmeid, seda täpsemad on kliimamuutuste projektsioonid. Keskkonnaagentuuril on kliimaprojektsioonide (sh kliimariskide hinnangu) koostamise kogemus aastast 2014, kui alustati Euroopa Majanduspiirkonna keskkonnaprogrammi raames Eesti kliimamuutustega kohanemise arengukava jaoks vajalike kliimastsenaariumite koostamisega. Alates 2023. aastast on Keskkonnaagentuur juhtinud Eesti kliimaprojektsioonide ajakohastamist. Projekti on kaasatud Tallinna Tehnikaülikool ja Tartu Ülikool. Projektsioonid valmivad 2027. aasta alguses, mis järel uuendatakse projektsioonide alusel kliimariskide hinnangut.

§ 21. Kliimaaruande menetlus ja avalikustamine

Paragrahvis 21 käsitletakse kliimaaruande menetlust ja avalikustamist. Lõike 1 kohaselt koostatakse aruanne igal aastal 30. aprilliks. Lõike 2 kohaselt esitab kliimavaldkonna eest vastutav minister kliimaaruande Vabariigi Valitsusele ning lõike 3 kohaselt esitab Vabariigi Valitsus kliimaaruande Riigikogule hiljemalt sama aasta 1. novembriks.

§ 22. Kliimaaruande põhjal arengukavade ja programmide uuendamine ning kliimaeesmärkide ja meetmete kohandamine või uute eesmärkide seadmine

Paragrahvis 22 sätestatakse kliimaaruande järeldest lähtuv vajaduspõhine arengukavade ja programmide uuendamine ning eesmärkide ja meetmete kohandamine või uute eesmärkide seadmine. Lõike 1 kohaselt uuendatakse kliimaaruande põhjal vajaduse korral kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise eesmärkide saavutamise tagamiseks valdkonna arengukavasid ning programme, võttes seejuures arvesse riigieelarve seaduse § 20 lõike 5 alusel sätestatud korda.

Lõike 2 kohaselt, võttes arvesse kliimaaruannet, kuid eelkõige eesmärkide ülevaatamise tulemusi, tehakse Vabariigi Valitsusele vajaduse korral ettepanekud eelnõukohase seaduse 3. peatükis sätestatud eesmärkide või nende saavutamiseks võetavate meetmete kohandamiseks või uute eesmärkide seadmiseks.

§ 23. Kliimanõukoda

Käesolevas paragrahvis sätestatakse, et keskkonna- ja kliimavaldkonna eest vastutav minister moodustab valdkonna teadlastest koosneva nõuandva õigusega kliimanõukoja. Kliimanõukoja õigused ja kohustused kehtestatakse ministri käskkirjaga.

5. peatükk. Rakendussätted

1.jagu Seaduse rakendamine

§ 24. Kohaliku omavalitsuse energia- ja kliimakavade ning linnaruumi ja looduse lõimimise kava ajakohastamine ja kehtestamine

Rakendussätte kohaselt peab kohaliku omavalitsuse üksus kinnitama kohaliku omavalitsuse energia- ja kliimakava ja linnaruumi ja looduse lõimimise kava kahe aasta jooksul pärast käesoleva seaduse jõustumist, välja arvatud juhul, kui kohaliku omavalitsuse üksusel on kehtiv energia- ja kliimakava ja linnaruumi ja looduse lõimimise kava juba varasemalt kinnitatud. See annab KOVidele piisava aja kliimakava koostamiseks ja kinnitamiseks.

§ 25. Esimese kliimaaruande koostamine

Esimene kliimaaruanne koostatakse 30. aprilliks 2027. aastal ning seejärel iga-aastaselt. Esimese kliimaaruande koostamise sh kliimaeesmärkide täitmise hinnangu jaoks on esiteks vaja koostada KHG heitkoguste vähendamise teekaardid sektorite lõikes ning lisaks on vajalik välja töötada aruande struktuur. Seda arvesse võttes koostatakse esimene kliimaaruanne mitte 2026.aasta 30. aprilliks vaid 2027. aastal.

§ 26. Valdkonna programmide kooskõlla viimine kliimaeesmärkidega

Paragrahvi 26 kohaselt arvestavad ministeeriumid 2027.aasta programmide koostamisel käesoleva seaduse paragrahvides 9-17 sätestatud kliimaeesmärkidega.

§ 27. Põlevkivitööstuse heite piiramise meetmete väljatöötamine

Paragrahvi 27 kohaselt töötab Kliimaministeerium hiljemalt 2026. aasta 1. juuniks välja ettepanekud eriseaduste muutmiseks eesmärgiga tagada, et:

- 1) põlevkivi kaevandamise loa andmisel hinnatakse põlevkivi töötlemise kaudset mõju kasvuhoonegaaside heitele;
- 2) uusi põlevkivi kaevandamise lube antakse vaid juhul, kui sellest põlevkivist lõpptoodete tootmine on kooskõlas § 13 lõigetes 2 ja 3 sätestatud põlevkivitööstuse heite vähendamise trajektooriga.

Selliste põlevkivitööstuse heite piiramise meetmete väljatöötamise eesmärgiks on eelkõige vähendada uute kaevanduste avamisest tulenevat keskkonnamõju ning seeläbi mitte seada looduskeskkonda tervikuna suurema surve alla. Kuivõrd põlevkivi töötlemisel tekib suur osa Eesti kasvuhoonegaaside koguheitest, on vajalik põlevkivitööstuse heite vähendamiseks üle vaadata kehtiv regulatsioon põlevkivi kaevandamislubade kohta ka sellest tulenevalt, kuidas põlevkivi edaspidine töötlemine mõjutab KKMS §-s 13 sätestatud eesmärgi ja Eesti riiklikke kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärgi. Seetõttu on vajalik maapõueseaduses ja teistes eriseadustes kehtestada asjakohased sätted põlevkivi kaevandamislubade kohta.

Olemasolevatele kaevanduslubadele § 27 sätestatud ei rakendata.

§ 28. Turba kaevandamise põhimõtete muutmine maakasutussektori eesmärkide saavutamiseks

Lõikes 1 sätestatakse, et Kliimaministeerium töötab käesoleva seaduse § 16 lõikes 5 sätestatud turbasektori eesmärkide saavutamiseks hiljemalt 1. juuniks 2026.a välja turba kaevandamise ja kaevandatud maa korrastamisega seotud põhimõtted ja ettepanekud maapõueseaduse muutmiseks, mille kohaselt seotakse turba kaevandamislubade väljaandmine ja pikendamine kaevandatud maade korrastamise nõudega. Sätte eesmärgiks on aktiivsete turbakaevandusalade kogupindala mitte suurendada. Aktiivseks turbakaevandusalaks loetakse ala, millel on kehtiv maavara kaevandamise luba, osas, milles seda ei ole tunnistatud korrastatuks, lähtudes maavarade registri andmetest. 2025. aasta seisuga on turbaga seotud kehtivaid lube 123, mis hõlmavad kokku 21 357 ha pindala. Kaevanduslubade muutmistaotluseid on menetluses 23 (6904 ha) ning uute lubade taotlusi 16 (2249 ha). Samas on korrastamisprojekte menetluses 3, mis hõlmavad kokku 2729 hektarilist maa-ala. Kuivõrd ammendunud või hüljatud turba kaevandusalad on jätkuvalt kasvuhoonegaaside heite allikaks, siis on oluline kaevandusalade ammendumisel koheselt tegeleda ka alade taastamisega.

Lõike 2 kohaselt töötab Kliimaministeerium välja uued turba kaevandamisõiguse tasumäärad hiljemalt 1. juuniks 2026. Praegusel hetkel kehtivad vähelagunenud turba kaevandamisõiguse tasumäärad on kehtestatud Vabariigi Valitsuse 7. juuli 2016. a määruse nr 75 „Riigile kuuluva maavara kaevandamisõiguse tasumäärad” aastateks 2016–2025. Riigil, kui maavara omanikul on õigustatud ootus endale kuuluvalt maavaralt õiglast tulu teenida, kui seda kaevandatakse. See tulu peab arvesse võtma ka kaevandamisega kaasnevaid mõjusid ning nendega seotud kulutusi. Seni ei ole turba kaevandamisega seotud keskkonnatasud arvestanud turba kaevandamisel tekkiva KHG heidet ning sellest tuleneva keskkonnamõju kompenseerimise vajadust. Uute turba kaevandamisõiguse tasumäärade kujundamisel arvestatakse edaspidi ka turba kaevandamisega kaasneva KHG heite kompenseerimise vajadust.

Lõike 3 kohaselt töötab Kliimaministeerium § 16 lõikes 6 sätestatud turbasektori eesmärkide saavutamiseks hiljemalt 2026. aasta 1. juuniks välja ettepaneku turba kaevandamise aastamäärade muutmiseks.

Seaduse jõustumine

Seadus jõustub üldises korras. Üldises korras jõustumine on vajalik selleks, et võimalikult kiiresti luua õigusselgus valdkonnas, kus riik on küll rahvusvaheliste ja ELi õigusaktide ning riiklike strateegiadokumentidega võtnud endale tähtjalisi kohustusi hoida inimtekkeline KHG heide tasakaalus sidumisega, st saavutada kliimaneutraalsus, kuid kuna seni ei ole seaduse tasandil vahe- ega sektorite eesmärgi seadud ega põhimõtteid kinnitatud, ei saa olla ka kindel eesmärkide saavutamises.

4. Eelnõu terminoloogia

Seaduseelnõus kasutatakse järgmisi uusi mõisteid, mida varem seaduse tasandil määratletud ei ole, kuid mis on olulised kliimakindla majanduse seaduse sisu paremaks mõistmiseks ja rakendamiseks:

- 1) **kasvuhoonegaaside heitkogus** on riigis tekkivate kasvuhoonegaaside heide atmosfääri väljendatuna süsinikdioksiidi ekvivalendina;
- 2) **kliimamuutuste leevendamine** on meetmete võtmine kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks või vältimiseks;
- 3) **kliimamuutustega kohanemine** on meetmete võtmine kliima muutumisega kaasnevate riskide maandamiseks, et tagada ühiskonna ning ökosüsteemide vastupanuvõime ja heaolu;
- 4) **kliimaneutraalsus** on kasvuhoonegaaside heite ja sidumise vaheline tasakaal, mille tulemusena kasvuhoonegaaside heide ei ületa sidumist;
- 5) **CO₂-neutraalsus** on süsinikdioksiidi heite ja sidumise vaheline arvestuslik tasakaal, mille tulemusena süsinikdioksiidi heide ei ületa selle sidumist. CO₂-neutraalsus ei sisalda teisi kasvuhoonegaase;
- 6) **kliimakindlus** on valmisolek, vastupanu- ja reageerimisvõime võimalikele lühi- ja pikaajalistele kliimamõjudele ning võime nende mõjudega kohaneda viisil, mis on kooskõlas kliimaneutraalsuse eesmärgiga ning energiatõhususe esikohale seadmise põhimõttega;
- 7) **kasvuhoonegaaside sidumine** on süsinikdioksiidi või teiste kasvuhoonegaaside looduslik või tehnoloogiline eemaldamine atmosfäärist või heidet põhjustavate tegevuste käigus eralduvate kasvuhoonegaaside püsivalt eemaldamine enne atmosfääri sattumist;
- 8) **sektoritevaheline heite kompenseerimine** on KKMS tähenduses kliimaeesmärkide täitmiseks ühe sektori kasvuhoonegaaside heitkoguste tasakaalustamine teise sektori täiendava kasvuhoonegaaside sidumise või vähendamise arvelt.

5. Eelnõu vastavus rahvusvahelisele ja Euroopa Liidu õigusele

Kliimamuutuse leevendamise põhiraamistik ja põhimõtted tulenevad 1992. aastal vastu võetud ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni (UNFCCC) ja 2015. aastal Pariisi kokkuleppega seatud globaalsetest kliimaeesmärkidest. Detsembris 2015 peetud Pariisi kliimakonverentsil COP21 võtsid 195 riiki vastu globaalse, õiguslikult siduva kokkuleppe kliima soojenemise pidurdamiseks. Euroopa Liit ratifitseeris selle 5. oktoobril 2016 ning Eesti 4. novembril 2016. aastal. Pariisi kokkuleppe põhieesmärgid on kliimamuutuste leevendamine ja KHG heitkoguste vähendamine, et hoida ülemaailmse keskmise temperatuuri tõusu tuntavalt allpool 2 °C võrreldes tööstusrevolutsioonieelse tasemega ning püüdes piirata temperatuuri tõusu 1,5 °C võrreldes tööstusrevolutsioonieelse tasemega.

ELi liikmesriigid on otsustanud, et tegutsevad Pariisi kokkuleppes ettenähtud kohustuste täitmisel ühiselt (vt nõukogu otsus (EL) 2016/1841 Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimamuutuste raamkonventsiooni alusel vastu võetud Pariisi kokkuleppe Euroopa Liidu nimel sõlmimise kohta). Seega raporteerib Euroopa Liit Pariisi kokkuleppe raames kohustuste täitmisest ühiselt, sh esitab EL ühiselt ka riiklikult kindlaksmääratud panuse (*nationally determined contribution, NDC*). Liikmesriigid eraldi NDCsid ei esita.

Lisaks rahvusvahelistele kliimakokkulepetele on Eesti võtnud kliimamuutusi leevendavaid kohustusi ELi õigusaktidest. 2019. aasta lõpus esitas Euroopa Komisjon teatise Euroopa roheline kokkuleppe kohta. Euroopa roheline kokkulepe on ELi majanduse kestlikuks muutmise tegevuskava. Selle saavutamise alustalaks on ELi kliimaneutraalsuse saavutamine aastaks 2050, sealjuures tagades õiglase ülemineku jätkusuutmatutes sektorites töötavatele inimestele ja piirkondadele.

2021. aastal võttis Euroopa Liit vastu Euroopa kliimamääruse (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus 2021/1119), mis lähtub Pariisi kokkuleppe eesmärkidest ja millega seati üle-

euroopaline eesmärk saavutada kliimaneutraalsus aastaks 2050 ning vähendada KHG netoheidet vähemalt 55% aastaks 2030.

Euroopa Komisjon esitas 6. veebruaril 2024 soovitus 2040. aasta kliimaeesmärgi kohta³⁵. EL on seadnud kliimamäärusega³⁶ õiguslikult siduva eesmärgi saavutada ELis tervikuna 2050. aastaks kliimaneutraalsus. Teatises antakse vaid hinnang ja soovitus, kui palju on vaja 2040. aastaks KHG vähendada, et see oleks teostatav ja võimalik saavutada 2050. aastaks. Komisjoni soovitus selleks on KHG heite vähendamine 90% võrreldes 1990. aastaga. Samasugusele kokkuleppele jõudis ka Euroopa Liidu keskkonnanõukogu 4.-5. novembril 2025. aastal toimunud kohtumisel, lisades selleks eeltingimused, mh:

- heite vähendamiseks saab kasutada piiratud ulatuses rahvusvaheliselt kaubeldavaid kasvuhoonegaaside ühikuid;
- bioloogilise ja fossiilse CO₂ tehnoloogilist sidumist arvestatakse riikide heite vähendamisel;
- kliimaeesmärkide täitmisel kehtivad paindlikkused eri sektorite vahel.

Senisest oluliselt enam nähakse KHG vähendamise kõrval rolli ka CO₂ heite tööstuslikul ja looduslikul eemaldamisel. Koos 2040 teatisega esitati eraldi tööstusliku süsinikumajanduse teatis³⁷. Süsinikuhaldamise ja sellega samal ajal esitatud 2040 eesmärgi teatis kirjeldavad, kuidas on 2040. aastaks võimalik ELis vähemalt 250 mln tonni CO₂ aastas kinni püüda. Lisaks nähakse sektorites, kus heitkoguste vähendamine on keeruline (*hard-to-abate sectors*), lahendusena lisaks looduslikele CO₂ sidumise lahendustele ka tehnoloogilist CO₂ püüdmist. Vastavad tehnoloogiad vajavad veel aga arendamist ning on tehnoloogilise valmisoleku skaala allosas ehk neid pole skaleeritud ega tõestatud kommertslikus kasutuses. Puudub info nende töökindlusest ning kuludest.

6. Seaduse mõju

Pariisi kokkulepe näeb ette, et riigid peavad ühiselt pingutama selle nimel, et jõuda käesoleva sajandi teiseks pooleks kliimaneutraalsuseni ja hoida ülemaailmse keskmise temperatuuri tõus alla 2 kraadi, soovitavalt 1,5 kraadi piires, võttes sealjuures arvesse asjakohaseid sotsiaalseid tegureid nagu jätkusuutlik areng ja vaesuse vähendamine. ELi kliimamäärusega nähakse ette kohustus saavutada ELis tervikuna 2030. aastaks KHG heite 55% vähendamine ning 2050. aastaks kliimaneutraalsus. 2040. a vahe-eesmärgiks leppis EL keskkonnanõukogu kokku kasvuhoonegaaside heite vähendamises 90% võrreldes 1990. aastaga. Need eesmärgid seavad Eestile kohustuse võtta aegsasti samme KHG heite vähendamiseks. Heite vähendamine tähendab KHG heidet tekitavates majandussektorites meetmete võtmist nii kasutatavate tehnoloogiate kui ka tootmismahutade puhul, tuues kaasa ettevõtlusvabaduse ning omandiõiguse riive, samas kui heite vähendamine ise teenib põhiseadusega kaitstud õigust elule ja heaoluvajadusele vastavale keskkonnale ning kohustust kasutada loodusvarasid (milleks võib lugeda ka kliimat) säästlikult.

Kliimakindla majanduse seadusega kavandatud olulisemad mõju avaldavad valdkonnad on:

- 1) vähese heitega energiatootmine ja tõhus energiakasutus;
- 2) keskkonnasõbralik transport ja parem liikuvus;
- 3) energiatõhusad hooned ja kvaliteetne ruumiloome,
- 4) keskkonnasõbralik toidutootmine;

³⁵ https://climate.ec.europa.eu/document/download/2ccd7710-5fc3-420f-aeb8-9a3af271f970_en.

³⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1119&qid=1707819444849>.

³⁷ eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52024DC0062

- 5) elurikkust toetav ja süsinikku siduv maakasutus;
- 6) vähese heitega ja suuremat lisandväärtust pakkuv tööstus;
- 7) panus üleilmsele koostöösse kliimamuutuste ohtlike tagajärgede ärahoidmiseks ja leevendamiseks.

Järgnevalt hinnatakse seaduseelnõu koondmõju olulisemate mõjuvaldkondade kaupa.

Koondmõju hinnang

Mõju looduskeskkonnale

Mõju keskkonnale on positiivne, avaldudes eelkõige kliimamuutuste leevendamise kaudu, mille abil väheneb surve looduskeskkonnale. Eesmärkide täitmist toetavate meetmete rakendamisega kaasneb välisõhu ja vee kvaliteedi paranemine, looduslikult heas seisus alade suurenemine ning ressursside vähesema kasutuse ja ringmajanduse edendamisega tekib vähem jäätmeid. Riigile ja kohalikele omavalitsustele seatavad kohustused, nt seoses looduspõhiste lahenduste eelistamisega, toetavad looduskeskkonna seisundi paranemist Eestis ja elurikkuse suurenemist linnalises keskkonnas. Õhu kvaliteeti mõjutab eelkõige energia- ja transpordisektori ning põllumajandussektori areng. Kliimanetraalsele majandusele üleminekuks vajalikud tegevused, nagu taastuenergia arendamine põlevkivist energiatootmise asemel, säästva ja liikujakeskse liikuvuse edendamine ning nullheitega sõidukite osakaalu järkjärguline kasvamine, avaldavad olulist positiivset mõju just õhu kvaliteedile.

Muutused maakasutus- ja metsandussektoris ning põllumajandussektoris mõjutavad lisaks kasvuhoonegaaside heite vähendamisele positiivselt ka bioloogilist mitmekesisust ja ökosüsteeme, toiduga kindlustatust ning loodusvarade (nt vee) kehtlikku kasutamist. Biometaani laialdane kasutuselevõtt suurendab biojäätmete taaskasutust ja parandab põllumajandusjäätmete käitlust. Mulla süsinikubilansi tasakaalu suurendavad meetmed (nt vahekultuurid ja haljasväetised) parandavad ühtlasi põllumulla struktuuri, taimede varustatust toitainete ja veega, vähendavad umbrohtumist, pidurdavad taimehaiguste ja kahjurite levikut (väheneb ka vajadus taimekaitsevahendite järele) ja suurendavad elurikkust. Lisaks väheneb saagiikalduse risk ja suureneb saagikindlus (vastupidavus) ekstreemsetes (nt põud) tingimustes. Taastuenergia arendamine toob kaasa maakasutuse muutuse ja maavõtu (tuulikute ja päikeseparkide alla jääv maa), mis muudab maastike ilmet ja võib, aga ei pruugi kaasa tuua olulist mõju elurikkusele. Mõju võib avalduda maismaa- ja mereliikidele ja nende elupaikadele, lindude rändele, vooluveekogude liikidele, nahkhiirte rännetele ning ökosüsteemi terviklikule toimimisele. Mõju ilmnemine on oluliselt seotud kasutatavate seadmete omadustega (nt kõrgus, asetus), mida ei ole võimalik praegu täpselt ette näha. Taastuenergiarajatiste kasutuselevõtt eeldab osaliselt Eesti ehitusmaavarade kasutamist (nt vundamentide rajamiseks), kuid hinnanguliselt ei ole vajaminev ehitusmaavarade maht sedavõrd suur, et nõudlus muutuks tuntavalt. Mõju sõltub oluliselt ka sellest, kas taastuenergialahendused paigaldatakse hoonete katusele (päikesepaneelid) ja inimtegevusest juba kahjustatud maadele või kasutatakse energiarajatiste rajamiseks looduslikke, poollooduslikke ning kõrge biomajanduse potentsiaaliga maale. Mõju võib olla positiivne, kui kahjustatud aladel parandatakse koos taastuenergialahendustega ka ökosüsteemide seisundit (nt taastatakse veerežiim, rajatakse niidukooslus).

Mõju elurikkusele

Kliimakindla majanduse seaduse üks põhimõtetest on, et kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise eesmärkide saavutamiseks vajalike meetmete kavandamisel ja rakendamisel tuleb vältida teiste keskkonnaeesmärkide, sh elurikkuse eesmärkide kahjustamist.

Kliimamuutused põhjustavad liikide levikuareaalide muutusi ja väljasuremist, suurendavad võõrliikide ellujäämisvõimalusi uues kohas, elupaigatingimuste muutusi ja ökosüsteemide levilamuutusi ning kiirendavad looduskeskkonna muutumist põudade, üleujutuste ning metsa- ja maastikupõlengute tulemusel. Kõik see vähendab ökosüsteemide võimet pakkuda inimestele elutähtsaid teenuseid. Ühtlasi on looduse hävimine ja jätkusuutmatu kasutamine kliimamuutuste üks peamisi põhjuseid. Kliimamuutuste pidurdamisel on üldiselt positiivne mõju elurikkusele. Üha olulisem on tervete ja taastumisvõimeliste ökosüsteemide roll kliimamuutuste negatiivsete mõjude puhverdajana. Looduse taastamist ja elurikkust toetava kestliku maa- ja ressursikasutuse soosimine on kliimamuutusi leevendav lahendus. Seejuures on oluline tagada, et kliimalahendusi ei planeeritaks ega rakendataks elurikkuse arvelt. Eesmärk on planeerida tehnilised lahendused viisil, et need tekitaksid võimalikult vähe kahju ja seega vähendaksid ka vajadust teha hiljem kulutusi nende kahjude tagasipööramiseks. Seaduse rakendamisel peab elurikkuse säilitamiseks kehtima mittekahjustamise (*do-no-harm*) põhimõte. Planeeritavad tegevused ja meetmed ei tohi loodust kahjustada, vaid peaksid aitama kaasa elurikkuse seisundi parandamisele, kus vähegi võimalik, et tagada elurikkuse seisundi netoparanemine (ingl k *net biodiversity gain*) ehk olukord, kus inimtegevuse või arendusprojektide tulemusel elurikkus mitte ainult ei säili, vaid ka paraneb võrreldes algse seisundiga. Soodustada tuleks variante, kus tegevused koondusid juba kahjustatud aladele. Ökosüsteemide taastamine ja nende funktsioneerimine on pikaajalise süsiniku sidumise ja kliimamuutusega seotud ohtude vältimise peamine tõhus tagaja ja ka kliimamõjude puhverdaja.

Tegevused, mida tehakse elurikkuse strateegia eesmärkide täitmiseks (elupaikade taastamine, seisundi parandamine, kaitsmine), hoiavad samal ajal ka metsade ja soode süsinikku. Elurikkuse strateegia eesmärkide täitmine võib kaasa aidata sellele, et maakasutussektor on pikaajaline kasvuhoonegaaside siduja. Kaitsealade metsades ja soodes seotud süsinik tasakaalustab vähemalt osaliselt mujal maakasutuses tekkivaid kasvuhoonegaase.

Eestis talletavad turvasmullad suures koguses süsinikku. Kuivendatud ja põllumassiividena ja metsamaadena kasutatavatel turbaaladel kahaneb turbasse seotud süsinikuvaru igal aastal mineraliseerumise tõttu. Turvasmuldade harimine ohustab Eestis endiselt 98 704 hektaril muldadesse seotud süsinikuvaru. Seega on oluline rõhutada heas looduslikus seisundis alade (eriti kuivendamata soode ja soometsade) säilitamise ja taastamise olulisust. Potentsiaalne maakasutuse muutus turbaaladel (nt metsanduslik kuivendus) tooks kaasa lühiajalise süsinikusidumise kasvu puidus, aga summaarse süsinikuvaru kahanemise turba/mulla arvelt. Mullas ja turbas talletatakse atmosfäärist seotud süsinikku pikaajaliselt, biomassis olev süsinik on ringluses olev süsinik ja ringluse pikkust mõjutab kõige enam taimestiku iseloom, puistu puhul raieringi pikkus ning raiega eemaldatava biomassi osakaal ja väärindamine, niidu- ja põllumajandusökosüsteemides rohtse biomassi ning saagina eemaldatava süsiniku osakaal.

Looduspõhiste lahenduste ulatusliku kasutamise toel kliimamuutuste suhtes vastupanuvõime suurendamine on samuti elurikkuse hoidmist ja taastamist toetav tegevus. Sini- ja rohevõrgustikud ehk siseveekogud ja looduslikud ning poollooduslikud alad (vastandina n-ö hallile taristule, nt teed, hoonestus jms) kätkevad mitmeotstarbelisi ja igal juhul kasulikke lahendusi ning toovad nii keskkonnaval, sotsiaalset ja majanduslikku kasu kui ka aitavad suurendada vastupanuvõimet kliimamuutuste suhtes. Näiteks märg- ja turbaalade ning ranniku- ja mereökosüsteemide kaitsmine ja taastamine, linnade haljasalade arendamine ning

haljaskatuste ja -seinte paigaldamine ning metsade ja põllumajandusmaa edendamine ja säästev majandamine aitab kohaneda kliimamuutustega kulutõhusal viisil. Väga oluline on sellistest lahendustest saadavat kasu paremini kvantifitseerida ning neid kõigi tasandite poliitikakujundajatele ja spetsialistidele paremini tutvustada, et suurendada nende kasutuselevõttu. Seetõttu seatakse seaduses kohustus eelistada looduspõhiseid lahendusi juba strateegiliste arengudokumentide ja planeeringute tasandil. Looduspõhised lahendused on üliolulised selleks, et säilitada heas seisundis pinna- ja põhjaveevarud ja mullad. Neil lahendustel peab olema suurem roll maakasutuse korraldamisel ja taristu planeerimisel, et vähendada kulusid, pakkuda kliimakindlaid teenuseid ja parandada kooskõla veepoliitika raamdirektiivi hea ökoloogilise seisundi nõuetega. Looduspõhiste lahenduste kasutamine sisemaal, nt muldade käsnataolise funktsiooni taastamine, parandab puhta mageveega varustatust ning vähendab üleujutuste ohtu. Ranniku- ja merealadel parandavad looduspõhised lahendused rannikukaitset ja vähendavad veeõitsengu ohtu. Samal ajal toovad need sellist kasu nagu süsiniku sidumine, turismivõimaluste loomine ning elurikkuse säilitamine ja taastamine.

Eeltoodud põhjustel on kliimamuutuste leevendamisel elurikkusele valdavalt positiivne mõju, kuivõrd kliimamuutuste leevendamine ja sellest tingitud negatiivse mõju ärahoidmine on oluline elurikkuse hoidmiseks ning samal ajal toetab elurikkuse hoidmine ja taastamine ka kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise eesmärke.

Mõju majandusele ja riigi rahandusele

Seaduse rakendamisega kaasnevad mitmesugused majanduslikud mõjud, mis tähendavad nii kulusid kui ka tulusid eri majandussektoritele ja ühiskonnale tervikuna. Iga sektori puhul sõltub vajalike investeeringute maht valitavatest meetmetest, mis on vajalikud heitkoguste vähendamiseks. Samuti sõltub meetmete valikust mõju riigi tuludele (erinevate maksutulude laekumise läbi).

Oluline on rõhutada, et paljud investeeringud – näiteks infrastruktuuri uuendamisse, energiatõhususse, tootmisprotsesside moderniseerimisse või ressursitõhususe parandamisse – tuleb teha niikuinii, sõltumata kliimaeesmärkidest. Seetõttu ei saa selget piiri tõmmata, et investeeringud tehakse üksnes eesmärkide täitmiseks. Paljuskki on tegemist vältimatute kulutustega, mille ajastust ja ulatust võivad mõjutada nii tehnoloogiline areng, turutrendid kui ka regulatiivne keskkond. Sellest tulenevalt tuleb majanduslikke mõjusid käsitleda laiemas arenguraamistikus, mitte pelgalt kliimapolitiika rakendamise kuludena. Ühtlasi tuleb riigil arvestada ka juba võetud kohustuste täitmisega - juhul, kui riik ei täida 2030. aastaks võetud kohustusi maakasutuse ja jõupingutuste jagamise määrustega kaetud sektorites, siis tuleb puudujääk kompenseerida teistelt riikidelt ühikuid ostes. Ühikute kättesaadavus on tänase seisuga veel ebamäärane ning kuna tehinguid ei ole tehtud, siis on ka hinda keeruline ennustada. Riigil on majanduslikult ja strateegiliselt otstarbekam suunata eelarvelisi vahendeid siseriiklike investeeringute tegemisse, mis vähendavad kasvuhoonegaaside heidet pikaajaliselt, kui kulutada ressursse heitkogusühikute ostmiseks teistelt riikidelt.

Eesti kliimanetraalsuse saavutamise võimalusi, vajalikke meetmeid ja investeeringuid analüüsiti ka 2019. aastal SEI Tallinna poolt läbi viidud uuringus „Kliimanetraalse Eesti suunas“. Analüüsi eesmärk oli hinnata, milliste tegevuste kaudu on võimalik saavutada kasvuhoonegaaside netoheite nulltasemeni jõudmine aastaks 2050. Tegemist on potentsiaalse üldkulu hinnanguna, mis muutub, sõltudes tehnoloogia hindadest jmt. Sektorite eesmärkide täitmiseks tehtavad investeeringud ja elluviidavad meetmed pannakse paika valdkondlikes teekaartides, mis võimaldab sektoripõhiseid kulusid, tulusid ja valikukohti paremini hinnata.

Teekaarte tuleks käsitleda kui valdkondlikke tööplaanide, mis annavad iga sektori eest vastutavale ministerruumile täpsemad sisulised andmed, kavandavad tegevused ning võimalikud valikukohad, et saavutada kliimakindla majanduse seadusega seatud heite vähendamise eesmärgid. Samuti on teekaardid heaks kiitmise järel aluseks vajalike muudatuste tegemiseks vastavates arengukavades ning sisendiks riigieelarve strateegia aruteludel, kui lepitakse kokku valdkondlikke investeerimisvajadusi.

SEI poolt koostatud raportis on välja toodud, et kliimanetraalsuse saavutamiseks vajalikud tegevused eeldavad ligikaudu 17,3 miljardi euro suurust koguinvesteeringut. Oluline on rõhutada, et see summa jaguneb ligikaudu 30 aasta peale ning kajastab kogu ühiskonda ja majandust hõlmavat pikaajalist ülesannet. Paljud nendest investeeringutest kattuvad ka muude strateegiliste eesmärkidega, näiteks energiajulgeoleku, looduskaitse, taristu uuendamise või elukeskkonna parandamisega, mistõttu ei ole tegemist üksnes kliimaeesmärkide saavutamise lisakuluga, vaid osalt vältimatute ja igal juhul vajalike arenguinvesteeringutega.

Kliimaministerruumi analüüsi kohaselt liigub suurim osa planeeritavatest investeeringutest ehitussektorisse, millele järgnevad energeetika (sh tuuleenergia tootmine ja elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine) ning metalli- ja metalltoodete tootmine.

Hinnates võimalikku impordi osakaalu, siis erinevate sektorite arendamisel jääb sisseostetava materjali, masinate ja seadmeteni tööjõu keskmine osakaal vahemikku 30–60%. Keskmiseks impordi osakaaluks kujunes hinnangute põhjal 34,2%.

Tegevusalade kogutoodangu, lisandväärtuse ja töötajate arvu muutuse prognoosimiseks on võimalik kasutada sisend-väljund tabelitele tuginevat mudelit. Kuna investeeringud on osa vajalikest sisenditest, siis lihtsustatud mudelis kasutati eeldatavat Eesti ettevõtetele jäävat investeeringusummat (lahutati import). Vahetarbimise käigus muutub tegevusalade vaheline tasakaal ja protsentuaalselt on eeldatav mõju kogutoodangule ning lisandväärtuse muutusele kõige suurem metalli ja metalltoodete tootmise sektoris. Kogutoodangu aastane suurenemine on eeldatavalt 197%, millega kaasneb ligikaudu 673 mln euro riiklike maksude tasumine.

Kavandatavate investeeringumahtude tõttu kasvab nõudlus uute töökohtade järele, samuti suureneb vajadus tööprotsesside automatiseerimise ja optimeerimise järele. Investeeringutega ja struktuursete muutustega on seotud ligikaudu 30 000 töökohta (5% üldkogumist).

Kliimaministerruumi analüüsi kohaselt võib pikaajalises perspektiivis, 15 aasta jooksul, enam kui miljardi euro suuruse aastase investeeringumahu suunamine valitud sektoritesse põhjustada majanduse ülekuumenemist. Suurenevad investeeringud võivad ajutiselt kiirendada sektori kasvu, suurendada nõudlust tööjõu järele ning tõsta hindu. Kui investeeringuid seejärel vähendada, võib see tingida sektori tasemel majandustsükli langusfaasi või tekib uuesti vajadus kohaneda muutunud tingimustega.

Esikümne tegevusalade hinnanguline aastane investeering

Tegevusala	Investeering aastas, mln €	Riiklikud maksud, mln €	Lisandvä ärtus, mln €
Ehitus	628,7	82,9	153,7
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	178,6	27,7	60,8

Metallitootmine; metalltoodete tootmine, v.a masinad ja seadmed	84,0	240,3	847,3
Elektriseadmete tootmine	75,4	16,9	43,4
Maismaaveondus ja torustransport	64,8	17,4	48,9
Kanaliseerimine; jäätme- ja saastekäitlus	10,3	21,1	36,4
Laondus ja veondust abistavad tegevusalad	17,0	27,0	23,5
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	6,7	2,7	4,2
Hulgikaubandus, v.a mootorsõidukid ja mootorrattad	5,1	37,4	30,1

Investeeringute kavandamisel on oluline nii nende tõhusus kui ka kaasnev mõju majandusele. Transpordis (taristu) ja ehituses (energiatõhusus, taristu) on mõju Eesti majandusele suurem, energeetikas on suurem roll importsisenditel. Lisaks tuleb arvestada, et näiteks investeeringud hoonete energiatõhususe suurendamisse vähendavad hoone ülalpidamise püsikulu.

Need investeeringud, avaliku või erasektori rahastatuna, aitavad moderniseerida olemasolevat infrastruktuuri, suurendada energiatõhusust ja edendada taastuvenergia kasutamist. On oluline arvestada, et kavandatavad investeeringud ei täida üksnes kliimapoliitika eesmärke. Hoonete renoveerimine, ühistranspordi ja elektrivõrkude areng toovad kaasa laiema mõju, nt kinnisvara väärtuse ja elukvaliteedi kasvu, ühenduste paranemise, energeetikas varustuskindluse (sõltumatus fossiilkütusest), ning kuigi alginvesteeringud on suured, võib oodata pikaajalist kulude kokkuhoidu ja majandusliku konkurentsivõime suurenemist. Investeeringud energiasüsteemi ümberkujundamisse, taastuvenergia arendamisse ja kliimamuutuste ennetamisse ning nende mõju leevendamisse, transpordi- ja digivõrgustikesse on plaanis nii Euroopa Liidu käesoleva ja järgmiste mitmeaastaste eelarveraamistike toetuste kui ka heitkogustega kauplemise süsteemi tulude, kuid ka Euroopa Investeeringupanga rohe- ja digiinvesteeringute toel.

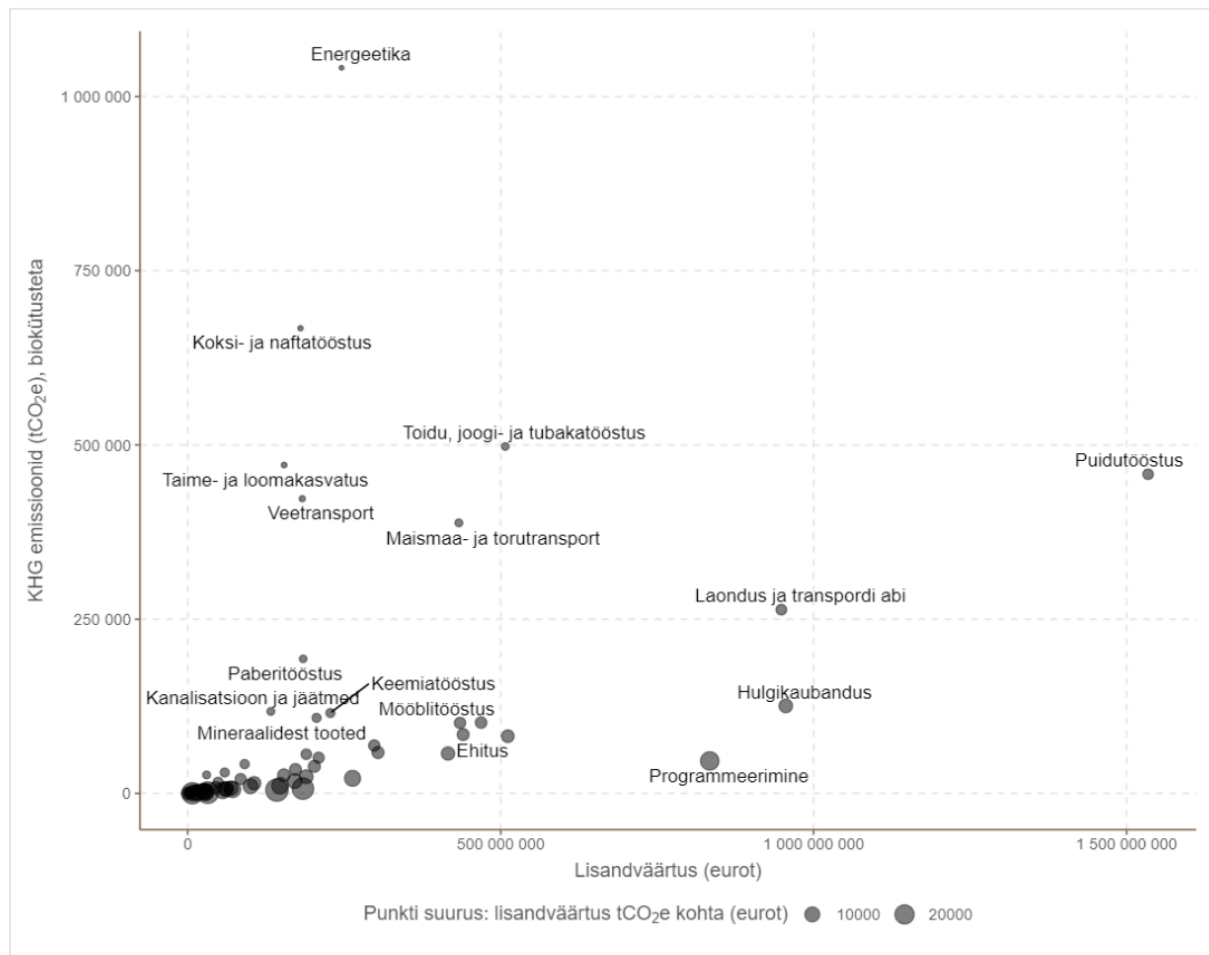
Ettevõtluses on ressursisäästu- ja taastuvenergiainvesteeringuid juba ka varem tehtud. Samuti pakub kliimapoliitika uusi ärvõimalusi. Seejuures on oluline tagada uute tehnoloogiate sujuv kasutuselevõtt. Tehnoloogiamahukate investeeringute puhul on oluline tagada reeglite järjepidevus, nt selles, mis määrab tehnoloogia kliimasäästlikkuse. See on möödapääsmatu biogaasi tootmise ja kasutuselevõtu puhul. Samuti on oluline jälgida, et nii ELi kui riigi õigusaktid võimaldaksid rahastada nn üleminekutehnoloogiad, et raskesti KHG heidet vähendatavates sektorites oleks võimalik toetada järk-järgulist üleminekut vähese heitega või heitevabadele tehnoloogiatele. Praegu on probleemne fossiilenergia sektori jäätmete kasutuselevõtt ning tehnoloogiad, mille käigus tekib fossiilgaas, kuid mis samas võimaldavad ringmajandust edendada.

Majandussektorid võib mõju järgi suure üldistusega jagada kolmeks: süsinikumahukad tööstused (nt energeetika, põlevkivi- ja turbatööstus), kohanejad (transport, ehitus ja põllumajandus, valdav osa töötlevat tööstust) ning kasvav rohetechnoloogiasektor.

Centari analüüsist³⁸ tulevad selgelt esile tööstusharud, mille lisandväärtuse maht on võrreldes kasvahoonegaaside heitega võrdlemisi väike (sisaldab tarneahela mõju). Sektorid on jaotatud ettevõtete põhitegevusala järgi ning võib seetõttu ebatäpsusi sisaldada, samuti ei näita see eraldi väiksemaid, ent süsinikumahukaid tööstusi (nt turbatööstust) ning ei sisalda maakasutussektori andmestikku. Suhteliselt süsinikumahukad harud on energeetika ja põlevkiviõli tootmine

³⁸ <https://raportid.centar.ee/2024-eesti-ekspordi-lv-sysinikusisaldus.html>.

(koksi- ja naftatööstus). Samuti kuulub sinna turbatööstus, mille heide ulatub *ca* 10%-ni koguheitest, ent lisandväärtus on suurusjärgu võrra väiksem. Mõnevõrra parem on see näitaja erinevat liiki transporditeenuste, taime- ja loomakasvatuse ning toiduainetööstuse puhul, need on pigem kohanevad sektorid. Edukamad on teenused, sh ITK ja finantssektor. Majanduse konkurentsivõimet silmas pidades ei saa sellest siiski üheseid järeldusi teha.

Joonis 1. Hinnanguline Eesti 2023. aasta ekspordi lisandväärtus, KHG heited ja lisandväärtus emiteeritud KHG tonni kohta.

Enamikul ettevõtetel on vaja ühel või teisel moel kohaneda kliimapoliitikaga ja kliimamuutustega. Samased trendid on ka eksporditurgudel, seega on vähese heitega tehnoloogiate ja lahenduste kasutuselevõtt sageli ka juba välisturgude nõue. Nii mõjutab ettevõtteid enim riigi eesmärk suurendada taastuvenergia tootmisvõimekust, energiatarbe optimeerimine, digitaliseerimine, ringmajanduse võtete kasutamine, ressursikasutuse optimeerimine, logistika ning kasutatava sõidukipargi säästlikkus. Ettevõtted, kes on teinud tarneahela KHG analüüsi, otsivad kogu tarneahelas väiksema keskkonnamõjuga partnereid.

Arvestades, et kliimapoliitika pikaajalised sihid on seatud juba varem rahvusvahelisel ja ELi tasandil, on kohanevale sektorile ka praegu muutuste kiirendamiseks ja rahvusvahelise konkurentsivõime säilitamiseks välja töötatud ja rakendatud meetmeid, mis toetavad nt ressursitõhususe suurendamist, biokütuste kasutuselevõttu, taastuvenergiale üleminekut, ringmajanduse lahendusi jmt. Näiteks on alates 2013 Eesti saanud heitkogustega kauplemise süsteemist ligi 2 miljardit eurot (1 945 587 975,37 eurot).

Kõige rohkem eelarvevahendeid on suunatud:

- transpordi ja liikuvuse valdkonda – 749 miljonit
- hoonete energiatõhususe edendamiseks – 502 miljonit
- taastuvenergia ja energiatõhususe arendamiseks 275 miljonit.
- Seireks, teadus- ja arendustegevusteks on eraldatud peaaegu 79 miljonit
- kliimamuutustega kohanemiseks ja loodushoiutegevusteks üle 65 miljoni
- rahvusvahelise koostöö edendamiseks 22 miljonit eurot.

Euroopa Liidu tööstuse arengut suunab puhta tööstuse kokkulepe³⁹, mille eesmärk on tagada tööstuse konkurentsivõime kasvatamine kliimanetraalsuse suunas liikudes. Euroopa Liidule tähendab puhtale majandusele üleminek ühtlasi ka suuremat julgeolekut ehk sõltuvuse vähendamist kolmandate riikide fossiilkütustest. Selle kokkuleppe kohaselt on süsinikuheite vähendamine Euroopa tööstuse võimas kasvumootor. See suurendab konkurentsivõimet, andes ettevõtjatele ja investoritele kindlustunde, et Euroopa eesmärk on endiselt saada 2050. aastaks vähese süsinikuheitega majanduseks. Lühiajalise leevenduse pakkumiseks mobiliseeritakse puhta tööstuse kokkuleppe (Clean Industrial Deal) raames üle 100 miljardi euro, et parandada Euroopa Liidus toodetud puhta tööstuse konkurentsivõimet. Selle hulka kuulub ka täiendav 1 miljard eurot tagatise käesoleva mitmeaastase finantsraamistiku (MFF) raames.

Kasvava vähese heitega tehnoloogia märksõna all on majandusliku mõju seisukohalt oluline, et Eestis väärindataks kohalikke ressursse, sh teisest tooret ning kasutataks ära taastuvenergeetika võimalused. Kliimakindlas majanduses on suurim perspektiiv suures mahus taastuvenergia tootmises, kohalike ressursside väärindamises, materjalide ringlussevõtul, keskkonnasõbralike kütuste tootmises, andmetes ja digilahendustes ning rannikumajanduses.

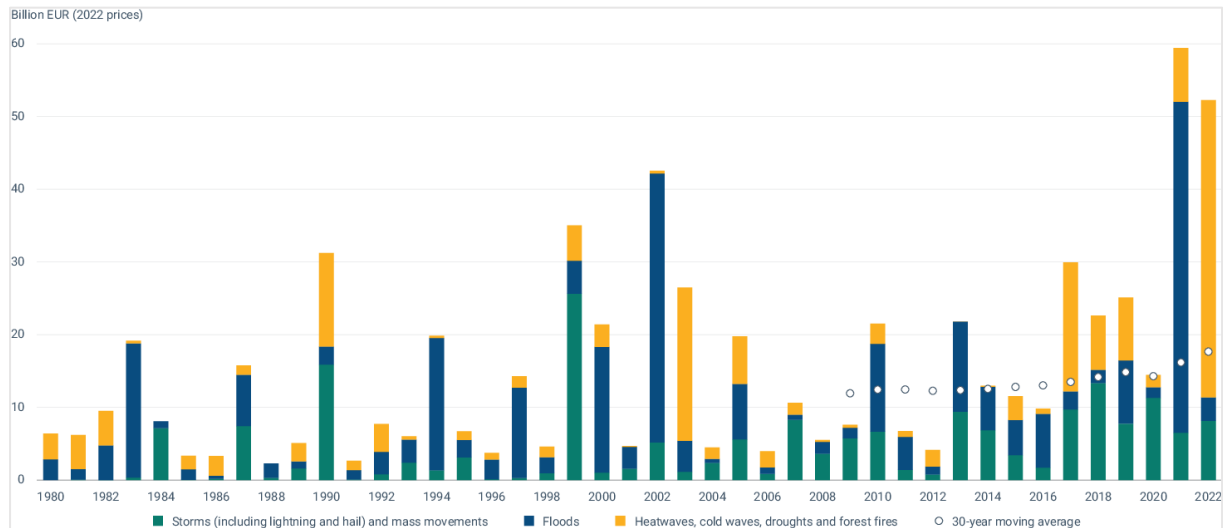
Järjest rohkem iduettevõtteid on leidnud uusi äriühise ja jõudnud ka välisturgudele, pakkudes lahendusi energiatarbimise optimeerimiseks (nt hoonetes, elektriautode laadimise tarbeks), keskkonnasõbralikus materjalitehnoloogias (alates nanofiibritest ja seeneproteiinist kuni rohesüsinikuni), kaugseirelahendustes, vesinikutehnoloogias jmt. Rohevesiniku tähtsat osa nähakse ka tööstuses (keemiatööstus, väetiste tootmine, terasetööstus jms) juba kasutatava fossiilsetest allikatest pärineva vesiniku asendamises, taastuvenergia suuremahulises pikemaajalises salvestuses ja ülekandes, aga ka rasketranspordis, laevanduses ja lennunduses. Samuti on ettevõtjad arendamas kliimasõbralikke lahendusi merenduses ning meretehnoloogiate ja laevade ümberehitamise äriühise perspektiiv on suur, kuigi ka see võib käivitamiseks vajada stiimuleid. Tähtis on, et need lahendused oleks mõõdetavad ning jõuaksid tööstusliku tootmiseni. Seepärast on oluline toetuste planeerimisel keskenduda ka nende katsetootmisele.

Euroopa Keskkonnaameti andmetel⁴⁰ ohustavad kliima muutumisega seotud ohud, nagu äärmuslikud temperatuurid, tugevad sademed ja põuad, inimeste tervist ja keskkonda ning võivad põhjustada olulist majanduslikku kahju. Aastatel 1980–2022 ulatusid kliimakahjud ELis

³⁹ https://commission.europa.eu/document/download/9db1c5c8-9e82-467b-ab6a-905feeb4b6b0_en

⁴⁰ <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/economic-losses-from-climate-related?activeAccordion=ecdb3bcf-bbe9-4978-b5cf-0b136399d9f8>.

hinnanguliselt 650 mld euronit (2022. aasta hindades). Hüdroloogilised ohud (üleujutused) moodustavad peaaegu 43% ja meteoroloogilised ohud (tormid, sh välg) ligikaudu 29% koguarvust. Klimatoloogiliste ohtude puhul põhjustavad kuumalained ligikaudu 20% kogukahjust, ülejäänud $\pm 8\%$ aga põud, metsatulekahjud ja külmalained. Äärmuslike ilmaoludega seotud suuremus oli ELi riikides aastatel 1980–2022 Euroopa Keskkonnaameti andmete⁴¹ kohaselt 220 308.

Joonis 2. Iga-aastane majanduslik kahju, mida põhjustavad ilmastiku ja kliimaga seotud äärmuslikud sündmused ELi liikmesriikides (Allikas: Euroopa Keskkonnaamet).

Kliimaeesmärkide tõhusaks elluviimiseks on oluline hinnata kehtiva maksusüsteemi asjakohasust ning selle kooskõla keskkonna- ja majanduspoliitiliste sihtidega. Näiteks, kui fossiilkütuste — nagu bensiini ja diislikütuse — tarbimine väheneb, siis kahaneb ka nendega seotud aktsiisitul, mis moodustab märkimisväärse osa riigi maksulaekumistest. See toob kaasa vajaduse leida alternatiivseid tuluallikaid või ümber kujundada maksustruktuuri nii, et see toetaks üleminekut puhtale majandusele, ilma et see ohustaks riigieelarve tulubaasi.

Ühtlasi peaks maksusüsteem pakkuma suuremat stiimulit madalama heitega kütustele ja tehnoloogiatele — näiteks võiks taastuvallikatel põhinevad kütused olla madalamalt maksustatud kui fossiilkütused, et suunata turuosaliste käitumist keskkonnasäästlikumate valikute suunas.

Selleks et kliimapoliitika meetmete võimalikke majanduslikke ja eelarvelisi mõjusid süstemaatiliselt hinnata, on soovitatav töötada välja terviklik ja dünaamiline analüüsivahend või mudel. See võimaldaks erinevaid poliitikavalikuid võrrelda kooskõlas pikaajaliste eesmärkidega ning vähendada sõltuvust üksikute, ajas katkestatud mõjuhindangute tellimisest.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Kliimaeesmärkide saavutamine eeldab olulisi muudatusi majanduse ja ühiskonna toimimises, sealhulgas uute tehnoloogiate kasutuselevõttu, energiatõhususe tõstmist ning keskkonnahoidlikke tööviise. Selleks on vaja tagada tööjõu oskuste vastavus muutuvatele vajadustele. Oskuste planeerimisel ja arendamisel kasutatakse Kutsekoja poolt tehtavaid OSKA tööjõu- ja oskuste vajaduse prognoosisüsteemi andmeid, mis annavad ülevaate valdkondlikest arengutrendidest ning toovad välja prioriteetsed oskused, sealhulgas roheüleminekuga seotud

⁴¹ https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/impacts-of-extreme-weather-and-5#tab-chart_1.

kompetentsid. OSKA raportite analüüs aitab määratleda, millised sektorid vajavad enim ümber- ja täiendõpet, ning millised uued ametikohad või rollid on tekkimas seoses üleminekuga kliimaneutraalsele majandusele. Roheüleminekuks vajalike oskuste arendamisega tegeleb ka Haridus- ja Noorteameti koordineeritud roheoskuste programm (2023-2026), mille raames pakutakse ettevõtetele ja tööturul osalejatele tasuta täienduskoolitusi ja mikrokvalifikatsioone. Pakutakse vähemalt 150 koolitust ja kaasatakse üle Eesti nii kõrg kui kutseharidusasutusi.

Seaduse eesmärkide saavutamiseks on oluline tagada senisest veelgi tõhusam oskuste arendamise süsteemne koordineerimine ja strateegiline ettevalmistus. Kliimaeesmärkide saavutamiseks on vaja, et roheülemineku seotud oskused oleksid vastavate sektorite lõikes varakult kaardistatud, haridus- ja tööturupoliitikad paremini lõimitud ning koolituspakkumised ajas paindlikult kohandatavad. See tähendab pidevat koostööd hariduse, tööandjate ja riigi vahel, et ennetada oskuste puudujääke ning võimaldada kiiret reageerimist muutuvale tööturu nõudlusele.

Kavandatud investeeringud suurendavad nõudlust uute töökohtade järele, eriti ehitus-, metalli- ning metalltoodete sektoris. Prognooside kohaselt lisandub ja asendatakse kokku umbes 27 000 töökohta. Seejuures suureneb vajadus automatiseerimise ja tööprotsesside optimeerimise järele, mis võib mõjutada töökohta profile ja oskustöötajate nõudlust. Sektori vajaduste muutudes ja töötajate nõudluse suurenemisega võib tekkida vajadus välisöötajate kaasamiseks, kuid leevenduseks võib siin olla kahanevate sektorite töötajate ümberjaotumine kasvava töötajate nõudlusega sektoritesse.

Investeeringud võivad ajutiselt suurendada kasvu teatud sektorites ja tõsta töötajate taset, kuid investeeringute vähenemisel võib tekkida majandusliku langusfaas ja vajadus struktuurilisteks muudatusteks, mis võivad mõjutada töötajate stabiilsust ja sotsiaalset kindlustunnet.

Ühistranspordi arendamisse ning energiasäästu suurendamisse tehtud investeeringutel on oluline sotsiaalne mõju, toetades ka haavatavate sihtrühmade toimetulekut. Need meetmed võimaldavad eeskätt madalama sissetulekuga inimestel saada parema ligipääsu olulistele teenustele ning vähendavad samas energia- ja liikumiskulude osakaalu nende eelarves. Seetõttu on tähtis, et kavandatavad meetmed oleksid hoolikalt suunatud, et pakkuda reaalselt tuge neile, kelle toimetulekuvõimalused on piiratud. Näiteks võiks ühistransporditaristu parendamine ja taskukohaste energiasäästulahenduste pakkumine vähendada kulusid ning aidata kaasa haavatavate sihtrühmade elukvaliteedi paranemisele.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Taastuenergia, biometaani ja teiste kohalike kütuste tootmise arendamine vähendab Eesti energiasõltuvust ning vähendab väliste energiatarnete kõikumisest tulenevaid riske. Samuti tugevdab see Eesti energiajulgeolekut, kuna vähendab vajadust imporditavate fossiilkütuste järele. Eestis saab põlevkivienergiast väljuda aga üksnes siis, kui meie elektrisüsteemis on tagatud piisavad juhitavad tootmisvõimsused, mis tagavad varustuskindluse ka siis, kui päike ei paista ja tuul ei puhu. Põlevkivi asendamine peab toimuma süsteemse ja vastutustundliku üleminekuna, kus uued tehnoloogiad – näiteks gaasil ja vesinikul põhinevad juhitavad lahendused ning tuumajaam – tagavad töökindla ja stabiilse elektrivarustuse. Eesmärkide seadmisel on sellega arvestatud ning seadusesse on kirjutatud ka eesmärkide ülevaatamise säte, mis tugineb tehnoloogia valmiduse ning konkurentsivõime hinnangule.

KKMSi eesmärk on kooskõlas Pariisi kliimaleppega ning toetab Euroopa Liidu kliimapolitiikat. See aitab parandada Eesti rahvusvahelist mainet keskkonnateadliku ja jätkusuutliku riigina.

Mõju regionaalarengule

Uued investeeringud suurendavad töövõimalusi ja ettevõtlusaktiivsust eri piirkondades, sh maapiirkondades, kus paikneb potentsiaalne biometaanitootmine ja väärindatakse ressursse, sh jäätmeid. Samuti on võimalik regionaalselt mõjutada tööjõu liikumist suurema kasvupotentsiaaliga sektoritesse. Loodusressursside kõrgem Eestis väärindamine loob kohapeale eri piirkondadesse suurema lisandväärtusega töökohti.

Pikaajalised investeeringud, näiteks energiatootmise ja metallitööstuse arendamisse, toetavad regionaalset infrastruktuuri ja aitavad mitmekesistada kohalikku majandust, vähendades sõltuvust ühekülgsest majandusest.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Suurenenud tähelepanu kliimamuutuste leevendamisele ja kohanemisele toob kaasa vajaduse täpsema aruandluse ja seire järele, mis võib suurendada töökoormust Kliimaministeeriumis ja tema allasutustes ja kohalikes omavalitsustes.

Kliimaeesmärkide seadmine ja saavutamine ning kohanemisvõime suurendamine nõuab ka kohalike omavalitsustelt suuremat aktiivsust planeerimisotsuste tegemisel ja ressursside jagamisel, et tagada eesmärkide saavutamine kohalikul tasandil. Kliimakindla majanduse seadus ei pane kohalikele omavalitsustele lisakohustusi, vaid näeb ette teisiti tegutsemise, mis iseenesest kajastub juba ka enamike kohalike omavalitsuste kehtivates arengukavades, kuid mida pahatihti tavapraktikas ei ole veel tehtud. Riigil on siin oluline toetada kohalikke omavalitsusi nii andmete, juhendmaterjalide kui ka puhtale majandusele toetuvate Euroopa Liidu vahendite riiki toomise ja meetmete väljatöötamisega.

Kliimakindla majanduse seaduse sihid on kooskõlas ka juba eeskuju ja ambitsiooni näitavate suuremate kohalike omavalitsuse plaanidega. Tallinn on seadnud oma arengukavas eesmärgiks suurendada taastuvenergia kasutamist ja energiatõhusust nii munitsipaalhoonetes kui ka transpordisektoris. Lisaks on Tallinnas plaan luua päikeseenergia kasutamise lahendusi ja arendada kaugküttesüsteeme. Tartu keskendub oma kliimakavas samuti energiatõhususe suurendamisele ja taastuvenergia kasutuselevõtule. Tartu on olnud esirinnas soojuse ja elektri koostootmise ja energiasalvestuslahenduste arendamises, mis aitab vähendada sõltuvust fossiilkütustest. KKMSi ning Tallinna ja Tartu arengukava eesmärgid ühtivad mitmes valdkonnas, sh taastuvenergia, energiatõhususe, rohelise transpordi, elurikkuse säilitamise ja ringmajanduse edendamise vallas. Seega kui KKMS seab riiklikud kliimaeesmärgid ja õigusnormid, toetavad linnade konkreetsed ja kohalikud meetmed nende saavutamist, pakkudes uusi lahendusi, mis arvestavad linnakeskkonna spetsiifiliste väljakutsetega.

Muud otsesed või kaudsed mõjud

Kliimakindla majanduse seaduse rakendamine võib anda Eesti ettevõtetele konkurentsieelise naaberturgudel, kus puhtale majandusele üleminekuga kohanemine on samuti esiplaanil. Puhtam tootmine võib muuta Eesti tooted atraktiivsemaks naaberturgude keskkonnateadlikele tarbijatele.

Muutuvad töökohtade nõudmised, sh automatiseerimise ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtt, tekitavad vajaduse täiendavate koolituste ja hariduse järele, et kohaneda tööturul vajalike oskustega.

Kooskõla põhiseadusega

Põhiseadusega kaitstud õigused ja vabadused kehtivad koosmõjus teiste põhiseadusega kaitstud väärtustega ning nende vahel on vaja leida tasakaal. Selles sätestatud eesmärgid ja nende eesmärkide saavutamiseks ettenähtud meetmed on proportsionaalsed. Sobivus: eelnõuga seatakse majandussektoritele eesmärgid, et jõuda aastaks 2050 kliimaneutraalsuseni. Vajalikkus: eelnõu väljatöötamisel on olnud eesmärgiks jõuda erinevate majandussektorite vahel tasakaalustatud lahenduseni. Mõõdukus: erinevatele majandussektoritele seatud kasvuhoonegaaside heite piiramise eesmärgid võtavad arvesse sektorite panust üldisesse heitkogusesse, sektorite võimalusi heidet vähendada, kaasnevaid sotsiaalseid mõjusid ning kliimamuutuse piiramise avalikku huvi. Eesmärgid on seatud piisava ajalise varuga, et tagada võimalus nendega arvestamiseks, sh pikaajaliste investeerimisotsuste tegemisel ning seega kooskõlas põhiseaduse §-s 10 sätestatud õiguspärase ootuse põhimõttega. Eelnõu ei riiva isikute põhiõigusi.

8. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub üldises korras. Üldises korras jõustumine on vajalik selleks, et võimalikult kiiresti luua õigusselgus valdkonnas, kus riik on küll rahvusvaheliste ja ELi õigusaktide ning riiklike strateegiadokumentidega võtnud endale tähtjalisi kohustusi hoida inimtekkeline KHG heide tasakaalus sidumisega, st saavutada kliimaneutraalsus, kuid kuna seni ei ole seaduse tasandil vahe- ega sektorite eesmäärke seatud ega põhimõtteid kinnitatud, ei saa olla ka kindlust eesmärkide saavutamise osas.

9. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu ministeeriumidele ja Eesti Linnade ja Valdade Liidule.